

Produksjon og omsetning av økologiske landbruksvarer

Rapport for 2017

Rapport nr. 9/2018

15.03.2018

Rapport:	Produksjon og omsetning av økologiske landbruksvarer – Rapport for 2017
Avdeling:	Avdeling handel og industri
Dato:	15.03.2018
Ansvarlig:	Seksjon markeds- og prisutvikling
Bidragstere:	Avdeling ressurs og areal, Avdeling landbruksproduksjon
Rapport-nr.:	9/2018
Forsidebilde:	Debio - https://debio.no/debios-bilder/

Forord

I denne rapporten presenteres status for produksjon og omsetning av økologiske landbruksvarer i 2017 i Norge, og i korte trekk utviklingen internasjonalt i 2016.

Innholdet er ordnet etter gangen i verdikjeden. Først presenteres utviklingen i areal og husdyrtall, som er grunnlaget for produksjonen. Deretter kommer flere detaljer om produksjonen innen hver sektor, etterfulgt av omsetning av økologiske landbruksvarer. I tillegg inneholder rapporten et kapittel om utviklingen i produksjon og omsetning internasjonalt, og et om tilskudd som utbetales for å fremme økologisk produksjon og omsetning i Norge.

Rapporten utarbeides av Landbruksdirektoratet på oppdrag fra Landbruks- og matdepartementet (LMD).

Innledningsvis vil du finne en ordliste med oversikt over fagbegrep og forkortelser som kan være til hjelp når du leser rapporten.

Vi viser for øvrig til vår nettside www.landbruksdirektoratet.no for tidligere utgitte rapporter og annen informasjon om økologisk landbruk.

Oslo, 15. mars 2018

Innhold

Forord	2
Innhold	3
Sammendrag	5
Ordliste	7
1 Økologisk produksjon i Norge	8
1.1 Stabilt økologisk areal de siste tre årene.....	8
1.2 Flere fjørfe, gris og storfe i 2017	14
1.3 Areal og husdyrtall i 2025 – framskrivninger	17
2 Korn og kraftfôr	20
2.1 Stor økologisk kornproduksjon i 2017–2018, men nedgang fra forrige kornår	20
2.2 Økt salg av økologisk mel	21
2.3 Prisøkningene flater ut for drøvtygger- og svinefôr, men fortsatt økning for fjørfefôr ...	22
2.4 Stor økning i kraftførsalg til svin og fjørfe	24
3 Melk	25
3.1 Pris til produsent for økologisk melk ned med 2 øre per liter	25
3.2 Produksjon av økologisk melk ned med 0,9 mill. liter	25
3.3 Andel økologisk kumelk av totalt innmålt volum er stabil.....	25
3.4 Lavere produksjon på Sør- og Vestlandet og i Midt-Norge.....	26
3.5 Svak økning i anvendelsesgraden	27
3.6 Produsenter og økologiske produkter	28
4 Kjøtt	29
4.1 Storfe, småfe og svin	29
4.2 Sterk omsetningsvekst for økologisk storfe og sau/lam.....	38
4.3 Økende produksjon av økologisk fjørfekjøtt	39
5 Egg	41
1.1 Økning i produksjonen av økologiske egg i 2017	41
1.2 Økende etterspørsel etter økologiske eggprodukter.....	42
1.3 Mindre pristillegg for økologiske egg.....	42
6 Poteter, grønnsaker og frukt	43
6.1 Vekst i dagligvareomsetning av økologiske grønnsaker og frukt	43
6.2 Økt omsetning av norskproduserte økologiske poteter, grønnsaker og frukt.....	43
6.3 Prisøkning for økologiske produkter.....	46
7 Pris til produsent for økologiske produkter	47
7.1 Forskjellig prispraksis i forskjellige sektorer	47
8 Omsetning i forbrukermarkeder	49
8.1 Omsetning av økologiske varer for 2,66 mrd. kroner i 2017	49
8.2 Salgskanaler utenom dagligvare.....	62
9 Internasjonal utvikling	70
9.1 Økning i økologisk jordbruksareal i alle verdensdeler i 2016.....	70
9.2 Omsetning av økologiske mat- og drikkevarer for nesten 90 mrd. US\$ i 2016	73
10 Tilskudd til økologisk jordbruk	77
10.1 Vel 9 mill. kroner mer utbetalt i produksjonstilskudd for økologisk landbruk	77
10.2 Utviklingstiltak innen økologisk landbruk.....	78
11 Bakgrunnsinformasjon	81
11.1 Hva er økologisk landbruk? – idébakgrunn og lovregulering	81

11.2 Forvaltning av økologisk landbruk.....	81
11.3 Regelverk for økologisk produksjon	81
11.4 Import av økologiske landbruksvarer	82
11.5 Om omsetningsdata fra Nielsen	82

Sammendrag

Norges produksjon av økologiske jordbruksvarer økte stort sett i volum i 2017, selv om det økologiske arealet gikk ned. Salget av økologiske matvarer gjennom dagligvarehandelen økte med rundt 8 prosent, og salgsveksten flatet dermed noe ut.

Produksjon av økologiske jordbruksvarer

Norges økologiske areal har ligget rundt 440 000 dekar de siste tre årene. Det økologiske arealet gikk ned med 10 000 dekar i 2017, mens karensarealet økte med 4 200 dekar. Andelen økologisk- og karensareal av totalt jordbruksareal har ligget på 4,8 prosent de siste tre årene.

Antallet økologiske husdyr økte i 2017, med unntak av sau. Veksten var spesielt sterk for slaktekylling og gris, men for disse dyrene er andelen økologisk lav. Antallet verpehøns har økt jevnt siden 2011.

Tabell 1: Oversikt over økologisk produksjon i 2016 og 2017, og andel økologisk av total produksjon

	Total økologisk produksjon		Endring siste år	Andel økologisk av total produksjon	
	2016	2017		2016	2017
Økologiske areal (dekar)	446 809	436 804	- 2,2 %	4,5 %	4,4 %
Karensareal (dekar)	29 400	33 611	14,3 %		
Korn, erter og oljefrø (tonn)	14 831	12 830*		1,2 %	1,1 %
Melk (mill. liter)	51	50	-1,7 %	3,4 %	3,4 %
Kjøtt (storfe, sau/lam, gris, geit) (tonn)	2 402	2 685	11,8 %	1,0 %	1,1 %
Fjørfe (kylling og kalkun) (tonn)	228	328	44,1 %	0,2 %	0,3 %
Egg (tonn)	3 294	4 149	26,0 %	5,4 %	6,6 %

*For 2017 (kornåret 2017–2018) er tallene innlevert korn per 1.3.2018. Den totale mengden forventes imidlertid å havne rundt 14 000 tonn når alt kornet fra sesongen er levert inn.

Produksjonen av økologisk korn er ventet å gå litt ned i kornåret 2017–2018, men likevel bli større enn gjennomsnittet for de fem foregående årene. Mathveteproduksjonen ser imidlertid ut til å bli rekordlav.

Salget av økologisk kraftfôr økte med 12 prosent i 2017, med spesielt sterk vekst i salget av svinefôr og fjørfefôr. Prisen på økologisk fjørfefôr økte med 8 prosent i 2017, mens prisen på drøvtyggerfôr og svinefôr økte med mellom 1 og 2 prosent.

Tabell 2: Andelen økologiske råvarer videresolgt fra mottaks-/foredlingsledd som økologisk merket vare, 2016 og 2017

	2016	2017
Melk*	57 %	58 %
Kjøtt (storfe, sau/lam og svin)**	55 %	52 %
Egg	89*** %	87 %

*Videresalg fra Tine Råvare til videre bearbeiding.

** Videresalg fra de tre største slakteri- og markedsaktørene.

***Korrigert fra fjorårets rapport.

Produksjonen av økologisk melk fortsatte trenden fra de siste åra, og gikk litt ned også i 2017. Nedgangen var på 1,7 prosent. Andelen av den økologisk produserte melken som ble solgt som økologisk økte fra 57 til 58 prosent.

Produksjonen av alt økologisk kjøtt økte i 2017. Den samlede økologiske produksjonen av storfe, småfe og svin økte med 12 prosent, mens produksjonen av fjørfekjøtt økte med 44 prosent.

Produksjonen av økologiske egg økte med 26 prosent i 2017. Andelen økologisk av total produksjon økte dermed til 6,6 prosent.

Salget fra grossist av norske, økologiske poteter og grønnsaker økte videre i 2017. Salget av norske poteter økte med 17 prosent. Gulrot er den største norske, økologiske grønnsakskulturen, og salget fra grossist økte med 6 prosent.

Salget av epler fra grossist gikk ned med 13 prosent.

Omsetning i forbrukermarkedet

Det ble omsatt økologiske matvarer gjennom dagligvarehandelen for 2,63 mrd. kroner i 2017, en økning på 8 prosent fra året før. Veksten var sterk for brød og bakervarer og drikkevarer, mens omsetningen av meierivarer og barnemat gikk ned.

Omsetningen gjennom andre kanaler enn dagligvarehandelen økte med rundt 5 prosent, ifølge Landbruksdirektoratets registreringer. Veksten var særlig sterk i storhusholdninger.

Tabell 3: Omsetning av økologiske matvarer i dagligvarehandelen og andre salgskanaler i 2016 og 2017. Mill. kroner.

	Total omsetning		Endring siste år	Andel økologisk av total omsetning	
	2016	2017		2016	2017
Meieriprodukter	374	361	-3,2 %	1,9 %	2,0 %
Kornprodukter og bakervarer	236	280	18,4 %	1,5 %	1,9 %
Kjøtt (alle slag)	84	97	15,3 %	0,3 %	0,5 %
Egg	174	185	6,7 %	8,1 %	8,7 %
Frukt, bær og nøtter	243	242	-0,4 %	1,9 %	2,3 %
Grønnsaker og poteter	551	579	5,1 %	4,3 %	4,5 %
Totalt matvarer i dagligvarehandelen*	2 436	2 628	7,9 %	1,8 %	1,9 %
Andre salgskanaler**	496	522	5,2 %		
Registrert omsetning alle	2 932	3 150	7,4 %		

*Kilde: Nielsen

**Omsetning rapportert til Landbruksdirektoratet fra storhusholdning samt direktesalg som Bondens marked, abonnementsalg, bakeri utenom dagligvare og spesialforretninger. Dette tallet er ekskludert salg fra helsekostbutikker og Vinmonopolet.

Internasjonal utvikling

Det økologiske jordbruksarealet økte i alle verdensdeler i 2016, og samlet økologisk jordbruksareal økte med 15 prosent, til 57,8 mill. hektar. Nesten halvparten av dette (47 prosent) var i Oseania og 23 prosent i Europa.

Sverige er størst i Norden både når det gjelder produksjon og omsetning av økologiske landbruksvarer, og omsetningen i Sverige økte med 17 prosent i 2016.

Tilskudd til økologisk jordbruk

Det ble utbetalt nesten 109 mill. kroner i direkte tilskudd til økologisk primærproduksjon i 2017. Dette var en økning på 9 mill. kroner fra året før.

Det ble satt av 30 mill. kroner til utviklingstiltak for å fremme produksjon og omsetning av økologiske jordbruksvarer.

Ordliste

Anvendelsesgrad

Hvor stor andel av total produksjon av en økologisk vare som blir videresolgt som økologisk.

Avtaleår

Jordbruksavtalen gjelder for ett år av gangen, vanligvis fra 1. juli til og med 30. juni påfølgende år.

Foregangsfylke

Et foregangsfylke har et særskilt ansvar for utviklingen innen sitt innsatsområde, og å formidle kunnskap og erfaringer til andre. Innsatsområdene er jord, frukt og bær, grønnsaker, korn, melk og forbruk i storhusholdning.

Karensareal

Jordbruksareal påbegynt omlagt, men ennå ikke godkjent som økologisk drevet jordbruksareal. I omleggingstiden kalles arealet for karensareal.

Kvotear

Kvotear for import av matkorn og karbohydratråvarer til kraftfôr går fra 1. september til 31. august påfølgende år. Kvoteadministreres av Landbruksdirektoratet.

Økologisk areal

Areal med godkjent økologisk produksjon.

Økologiske produkter

Produkter som har blitt produsert ved økologisk godkjent produksjon og som har godkjent økologisk merking. Mer informasjon om økologisk produksjon finner du under kapittel 11.

1 Økologisk produksjon i Norge

Det økologiske arealet i Norge har vært relativt stabilt de siste tre årene. I 2017 gikk arealet ned med 10 000 dekar eller 2,2 prosent, men karensarealet økte med 4 200 dekar. Andelen økologisk og karens av totalt jordbruksareal holdt seg dermed stabilt på 4,8 prosent.

Det var arealet til eng og beite som sto for nedgangen, mens arealet til korn, potet, grønnsaker, frukt og annet areal økte i 2017.

Tallet på økologiske husdyr økte videre i 2017, med unntak av sau. Veksten var spesielt sterk for slaktekyllinger og gris, men for disse dyrene er andelen økologisk lav. Antallet verpehøns har steget jevnt siden 2011.

Dette kapitlet gir en oversikt over den økologiske primærproduksjonen i Norge. Med bakgrunn i tallmateriale fra Landbruksdirektoratet, Debio og SSB, presenteres status og utvikling i areal, dyretall og driftsenheter.

1.1 Stabilt økologisk areal de siste tre årene

Det økologiske arealet har vært på rundt 440 000 dekar de siste tre årene. I 2015 var arealet på 443 200 dekar. I 2016 økte arealet noe, men gikk ned igjen til 436 800 dekar i 2017. Samtidig økte karensarealet med 4 200 dekar fra 2016 til 2017, noe som tilsier at det økologiske arealet antakeligvis vil holde seg rundt samme nivå også i 2018, avhengig av hvor mye areal som går ut av økologisk produksjon.

Det økologiske arealet utgjorde 4,4 prosent av totalt jordbruksareal i 2017, en nedgang på 0,1 prosentpoeng fra 2016. Hvis man ser det økologiske arealet og karensarealet under ett, har dette utgjort 4,8 prosent av totalt jordbruksareal de siste tre årene.

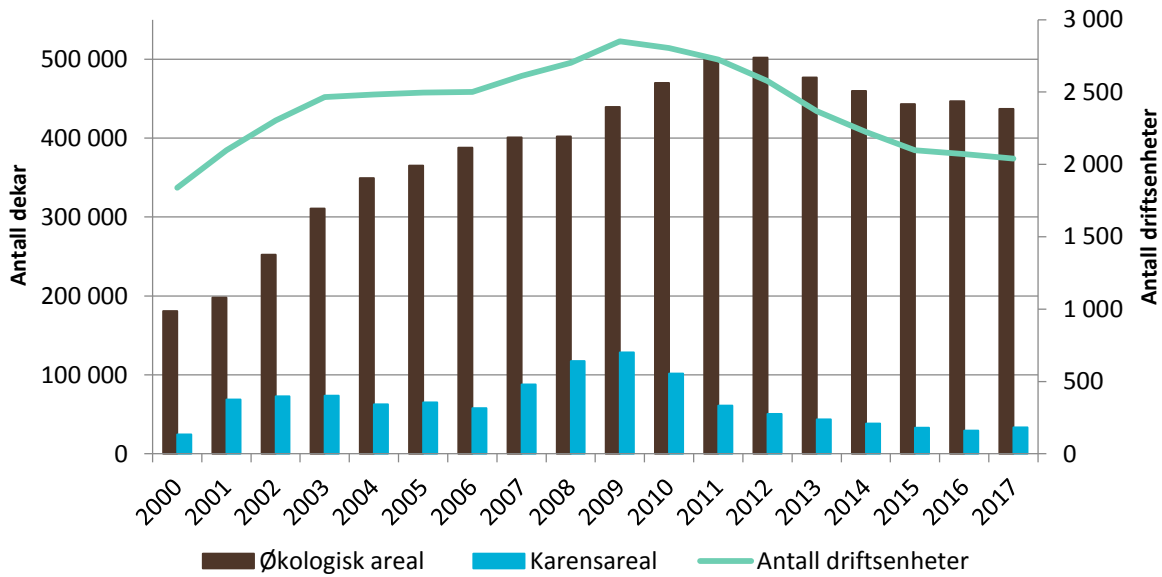
Tabell 4: Økologisk areal, dekar og prosent av totalt jordbruksareal i drift, 2000 og 2015–2017

	2000	2015	2016	2017	Endring siste år
Totalt jordbruksareal	10 421 798	9 860 355	9 836 608	9 842 285	0,1 %
Økologisk areal	180 841	443 166	446 809	436 804	- 2,2 %
Karensareal	24 387	33 230	29 400	33 611	14,3 %
Totalt økologisk og karensareal	205 228	476 396	476 208	470 415	-1,2 %
Prosent økologisk av totalt jordbruksareal	1,7 %	4,5 %	4,5 %	4,4 %	
Prosent økologisk og karens av totalt jordbruksareal	2,0 %	4,8 %	4,8 %	4,8 %	

Tallene presentert i tabellen er jordbruksareal i drift.

Kilde: Debio, tall for 2017 per 31.12.2017. Totalt jordbruksareal i drift fra SSB (Foreløpige tall for 2017)

Samtidig som det totale jordbruksarealet har gått ned, har det økologiske jordbruksarealet mer enn doblet seg de siste 17 årene. Figur 7 viser utviklingen i økologisk areal, karensareal og antall driftsenheter med sertifisert økologisk produksjon fra år 2000 og fram til i dag. Det økologiske arealet hadde en sterk vekst fram til 2012, før det gikk ned årlig fram til 2015, og har siden holdt seg stabilt.

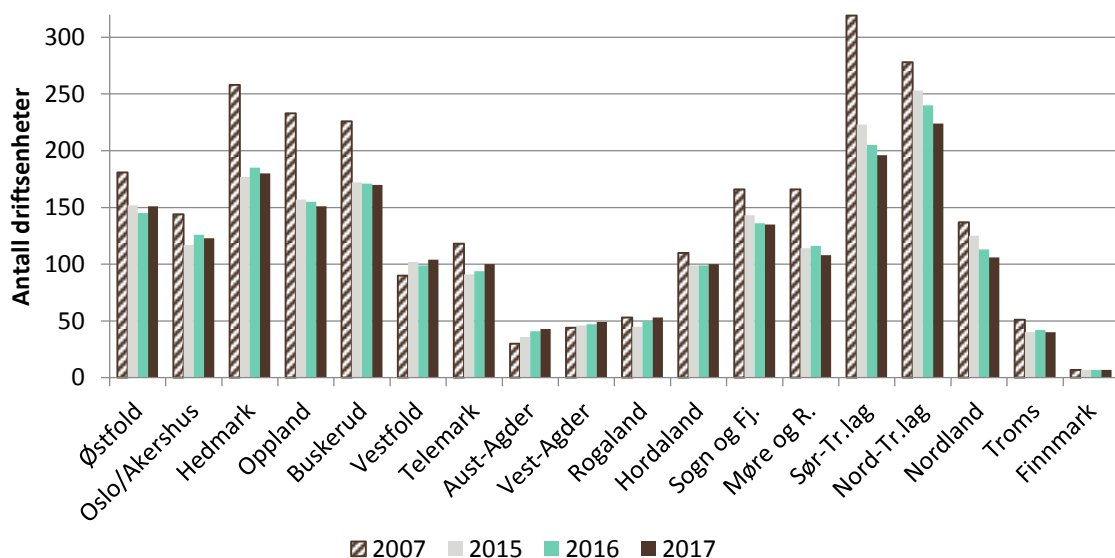
Figur 1: Utvikling i økologisk- og karensareal samt driftsenheter med økologisk produksjon, 2000–2017

Kilde: Debio, tall for 2017 per 31.12.2017

Antallet gårder (driftsenheter) som driver økologisk sertifisert husdyr- og/eller planteproduksjon økte fram til 2009, men siden har det gått ned årlig. Det totale antallet gårder i Norge har også gått ned i samme periode, men andelen økologisk gikk likevel ned fra 6 prosent i 2009 til 5 prosent i 2015. Andelen har holdt seg stabil på 5 prosent de siste tre årene, og i 2017 drev 2 040 gårder med økologisk sertifisert produksjon.

1.1.1 Trøndelag har flest økologiske driftsenheter og høyest andel økologisk areal

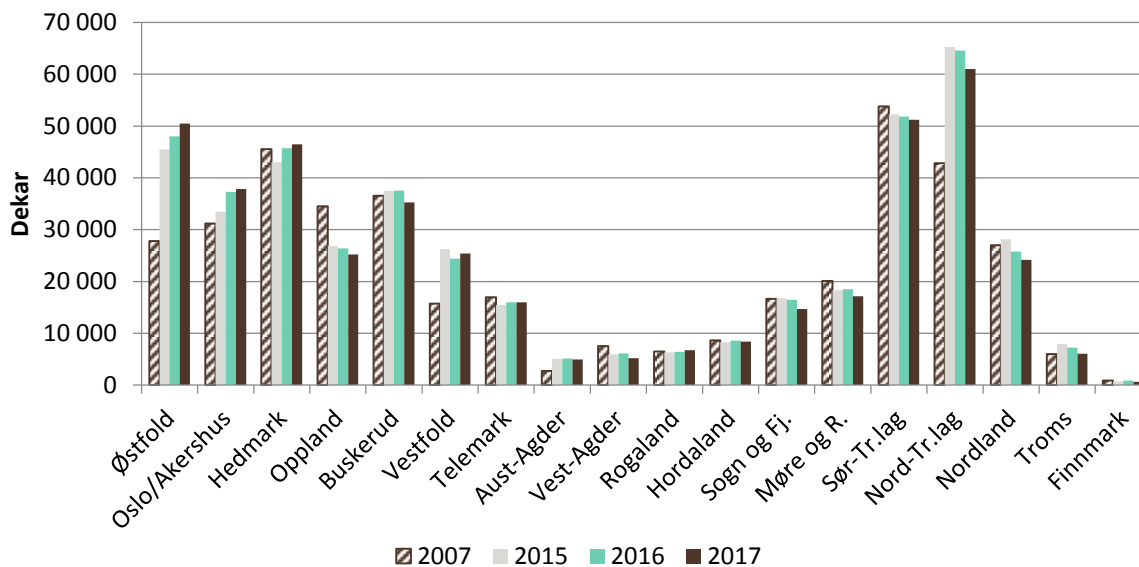
Den fylkesvise fordelingen av økologiske driftsenheter (se figur 2) viser at flesteparten av enhetene ligger i Trøndelag. Hvis man ser på utviklinga siden 2007 (skravert), har flesteparten av fylkene hatt en nedgang i antall enheter, med unntak av Vestfold, Aust-Agder og Vest-Agder.

Figur 2: Utviklingen i antall driftsenheter per fylke, 2007 og 2015–2017

Kilde: Debio, tall for 2017 per 31.12.2017

Mens antallet driftsenheter har gått ned siden 2007, har det økologiske arealet økt. Her har det imidlertid vært større variasjon i utviklingen mellom fylker, og om lag halvparten av fylkene har hatt en arealnedgang siden 2007 (se figur 3). Mesteparten av veksten kom i Østfold og Nord-Trøndelag, som økte sine økologiske arealer med rundt 20 000 dekar hver fra 2007 til 2017. Den prosentvise veksten var også stor i Vestfold og Aust-Agder, som økte sine arealer med henholdsvis 62 og 84 prosent i perioden.

Figur 3: Fylkesvis utvikling i økologisk areal, 2007 og 2015–2017

Kilde: Debio, tall for 2017 per 31.12.2017

Tabell 5 viser antallet dekar per fylke de siste to årene, prosentvis endring det siste året og andelen økologisk av totalt jordbruksareal i fylket. Fylkene er rangert etter størrelsen på økologisk areal.

Andelen økologisk av totalt jordbruksareal er størst i Trøndelag og Buskerud, som i 2017 hadde en andel på 7 prosent. Andelen er også stor i Østfold, Vestfold og Telemark, som alle har en andel over 6 prosent. Lavest andel økologisk areal har Finnmark og Rogaland; i disse fylkene var 0,7 prosent av totalt jordbruksareal økologisk i 2017. Det økologiske arealet i Rogaland økte imidlertid med 5 prosent fra 2016 til 2017.

Tabell 5: Økologisk areal i drift per fylke 2016 og 2017. Dekar og prosent av totalt jordbruksareal

Fylke	Antall dekar		Endring siste år	Andel økologisk av totalt jordbruksareal i fylket
	2016	2017		
Nord-Trøndelag	64 571	61 000	-5,5 %	7,0 %
Sør-Trøndelag	51 838	51 191	-1,2 %	7,0 %
Østfold	47 977	50 434	5,1 %	6,9 %
Hedmark	45 692	46 458	1,7 %	4,4 %
Oslo/Akershus	37 278	37 832	1,5 %	5,0 %
Buskerud	37 517	35 236	-6,1 %	7,0 %
Vestfold	24 395	25 423	4,2 %	6,3 %
Oppland	26 385	25 205	-4,5 %	2,5 %
Nordland	25 778	24 166	-6,3 %	4,3 %
Møre og R.	18 501	17 133	-7,4 %	3,2 %
Telemark	15 992	16 006	0,1 %	6,6 %
Sogn og Fj.	16 492	14 690	-10,9 %	3,4 %
Hordaland	8 587	8 375	-2,5 %	2,1 %
Rogaland	6 419	6 762	5,3 %	0,7 %
Troms	7 261	6 091	-16,1 %	2,5 %
Vest-Agder	6 114	5 178	-15,3 %	2,8 %
Aust-Agder	5 122	4 977	-2,8 %	4,4 %
Finnmark	892	648	-27,3 %	0,7 %

Kilde: Debio, tall for 2017 per 31.12.2017. Totalt jordbruksareal i drift fra SSB (foreløpige tall for 2017).

1.1.2 Mindre beiteareal, men økt areal til korn, frukt og grønt i 2017

Nedgang i areal til eng og innmarksbeite bidro til at det samla økologiske arealet gikk ned fra 2016 til 2017. Mer enn 80 prosent av Norges økologiske areal nyttes til eng, beite eller fôr, og dette arealet gikk ned med 14 000 dekar, eller 3,9 prosent, i 2017. Samtidig gikk arealet til både korn, poteter, grønnsaker, frukt, bær og annet areal opp. Arealfordelingen mellom enkeltkulturene fremgår i tabellen under og er illustrert i figur 4.

Tabell 6: Økologiske areal fordelt på enkeltkulturer i 2016 og 2017. Dekar og prosent av totalt landbruksareal i drift

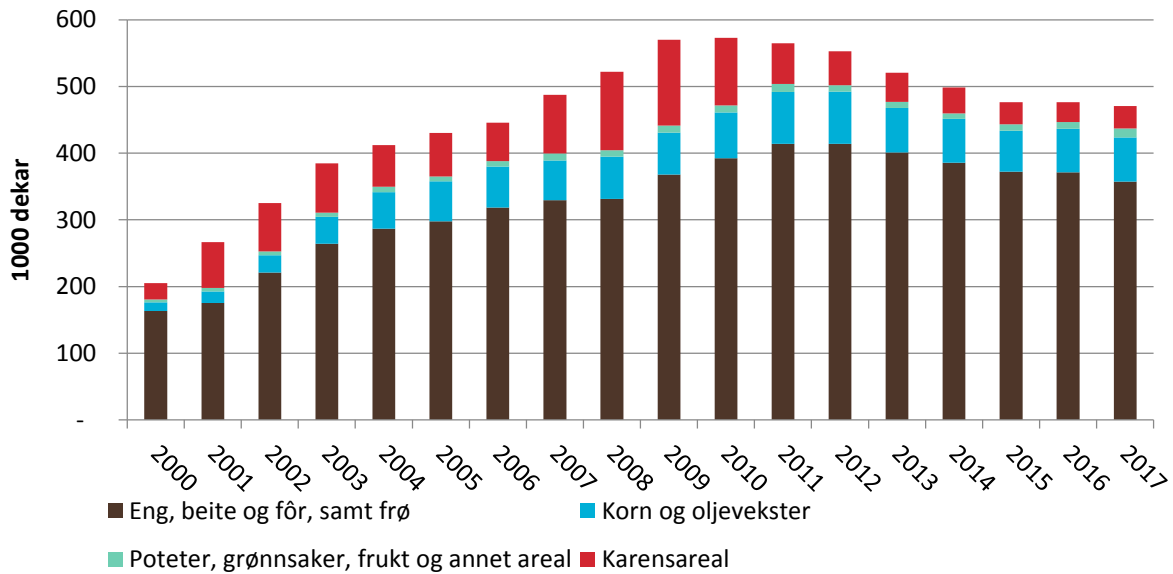
Kultur	2016	2017	Endring siste år	Andel økologisk av totalt areal
Fulldyrket eng	262 588	251 144	-4,4 %	5,3 %
Innmarksbeite	76 572	74 053	-3,3 %	4,6 %
Grønngjødsling	5 291	5 278	-0,2 %	81,0 %
Erter til fôr	1 430	1 471	2,9 %	
Annen eng og grovfôrvekster	22 153	21 797	-1,6 %	7,7 %
Sum eng-, beite- og fôr	368 034	353 743	-3,9 %	5,3 %
Hvete	13 691	15 941	16,4 %	2,1 %
Bygg	17 990	18 948	5,3 %	1,4 %
Havre	27 340	23 784	-13,0 %	3,5 %
Annet korn og oljevekster	6 384	7 958	24,7 %	7,0 %
Sum korn og oljevekster	65 404	66 630	1,9 %	2,3 %
Engfrø og annet frø	3 232	3 436	6,3 %	5,4 %
Poteter	1 144	1 470	28,5 %	1,3 %
Gulrot	784	882	12,5 %	
Kålrot	147	163	10,9 %	
Andre frilandsgrønnsaker	1 748	2 412	38,0 %	
Diverse veksthuskulturer	130	139	7,1 %	9,1 %
Sum grønnsaker	2 809	3 595	28,0 %	4,9 %
Epler	1 198	1 198	0,0 %	8,7 %
Annen frukt	421	450	6,7 %	6,6 %
Jordbær	72	67	-6,6 %	0,4 %
Andre bær	735	795	8,2 %	10,4 %
Sum frukt og bær	2 426	2 510	3,5 %	5,7 %
Andre planter og areal*	3 761	5 419	44,1 %	18,9 %
Totalt areal i drift	446 809	436 804	-2,2 %	4,4 %
Karensareal	29 400	33 611	14,3 %	
Økologisk areal ute av drift	1 958	2 656	35,7 %	

Kilde: Debio, tall for 2017 per 31.12.2017. Totalt jordbruksareal i drift fra SSB (foreløpige tall for 2017)

*I "Andre planter og areal" inngår erter og bønner til konserver, brakk, annet frø til modning, planteskole og blomster på friland.

Eng og beite

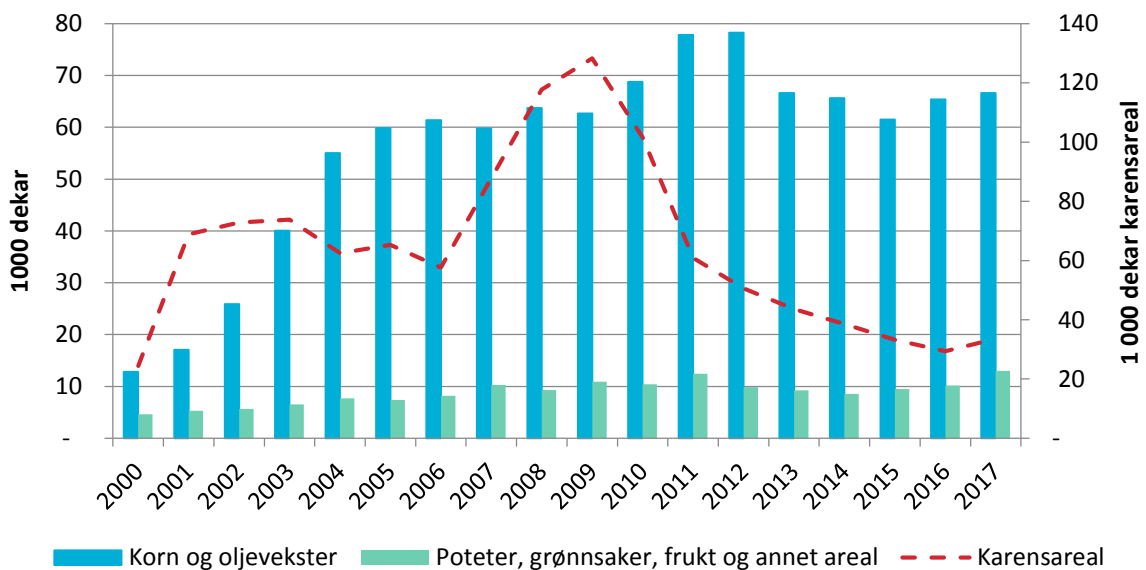
Arealet til eng og beite har gått ned hvert år siden 2012. I 2017 var nedgangen på 3,9 prosent. Mens arealet til fulldyrket eng, grønngjødsling og innmarksbeiter gikk ned, økte arealet til erter til fôr. Samtidig gikk antallet drøvtyggere opp både i 2015 og 2016, før det hadde en svak nedgang i 2017 (se mer om utviklingen i antall husdyr i avsnitt 1.2).

Figur 4: Utvikling i økologisk areal for planteproduksjon og karens, 2000–2017

Kilde: Debio, tall for 2017 per 31.12.2017

Figuren under gir et forstørret bilde av utviklingen av areal til korn, grønnsaker, frukt og annet areal og utviklingen i karensareal.

Figur 5: Utvikling i økologisk areal for korn og oljevekster og poteter, grønnsaker, frukt og annet areal, og totalt karensareal (høyre akse), 2000–2017

Kilde: Debio, tall for 2017 per 31.12.2017

Korn

Arealet til korn og oljevekster har økt de siste to årene, etter at det gikk ned med 21 prosent fra 2012 til 2015. Arealet var på 66 600 dekar i 2017, og var dermed tilbake på nivået fra 2013. Det siste året er det hvetearealet og areal til «annet korn og oljevekster» som har økt mest. «Annet korn» inkluderer bl.a. rug og rughvete. Som omtalt i avsnitt 2.1 ser produksjonen av økologiske oljefrø ut til å bli rekordhøy i kornåret 2017–2018, noe som tyder på at det spesielt er dette arealet som har økt det siste året.

Av de ulike kategoriene vist i tabell 9, er det også annet korn og oljevekster som har høyest andel økologisk av total areal, med 7 prosent. For havre er andelen økologisk 3,5 prosent, mens den samlede andelen for korn og oljevekster er 2,3 prosent, uendret fra 2016.

Poteter

Det økologiske potetarealet økte for tredje år på rad, med en vekst på 28,5 prosent, fra 2016 til 2017. Arealet har dermed økt fra 918 dekar i 2014 til 1 470 dekar i 2017. Arealet er fortsatt bare om lag halvparten så stort som i 2009, da det var på topp med 2 534 dekar. I 2017 utgjorde det økologiske potetarealet 1,3 prosent av samlet norsk areal til potetproduksjon.

Grønnsaker

Arealet til grønnsaker økte med 28 prosent fra 2016 til 2017. Samtlige underkategorier hadde en økning (se tabell 9), men sterke vekst var det i kategorien «andre frilandsg grønnsaker» som økte med over 600 dekar. Dette reflekteres i omsetningen av norske frilandsg grønnsaker i 2017, hvor en rekke varer økte fra året før. Dette gjaldt blant annet purre, rødbeter, squash og brokkoli (se kap. 6 for flere detaljer om omsetningen av norske økologiske grønnsaker fra grossist).

Samtidig som det økologiske arealet økte, gikk den totale mengden areal til grønnsaksproduksjon ned, noe som medførte en økning i andelen økologisk areal på nesten 1 prosentpoeng. Mens andelen økologisk areal for grønnsaker var 3,8 prosent i 2016, var andelen økt til 4,9 prosent i 2017.

Frukt og bær

Også arealet til økologisk frukt- og bærproduksjon økte i 2017. Arealet til epler holdt seg uendret fra 2016, mens arealet til annen frukt gikk opp. Arealet til økologisk jordbær gikk ned, mens arealet til andre bær økte med 8,2 prosent. Totalt medførte dette en årlig økning på 3,5 prosent for frukt og bær, og andelen økologisk var på 5,7 prosent.

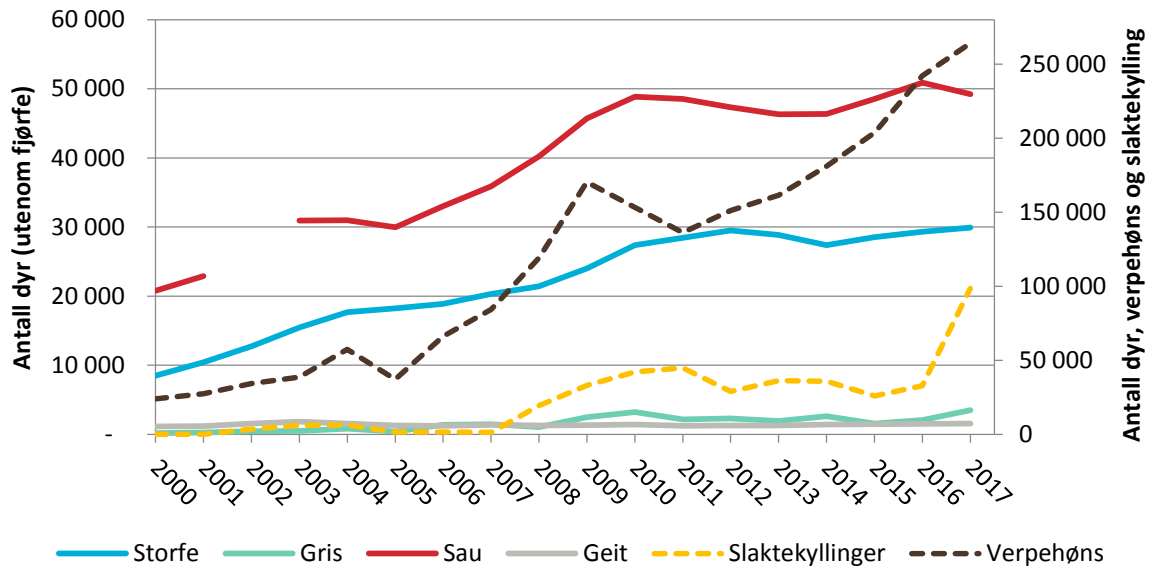
1.2 Flere fjørfe, gris og storfe i 2017

Figur 6 viser utviklingen i antallet av de forskjellige økologiske dyreslagene ved årsskiftet fra 2000 til 2017. Antallet økologiske dyr økte stort sett fra 2016 til 2017, bortsett fra antall sau som gikk noe ned.

I 2017 var veksten spesielt sterk for slaktekyllinger, som gikk fra et antall på 33 000 dyr i 2016 til 99 000 i 2017. Dette skyldes blant annet et utvidet tilbud av økologisk kyllingkjøtt i dagligvarehandelen og at en ny aktør har kommet inn på markedet (se kap. 4.3 for flere detaljer). Andelen økologisk er imidlertid lav for slaktekylling, og var bare på 0,2 prosent i 2017.

Antallet økologiske gris har økt de siste tre årene, og fra 2016 til 2017 økte bestanden med 1 419 dyr, tilsvarende 69 prosent. I likhet med kylling er imidlertid andelen økologisk lav for gris, og var på 0,6 prosent i 2017.

Veksten fortsatte også for verpehøns, som økte med 9 prosent og dermed bikket 260 000 dyr i 2017. Bestanden av økologiske verpehøns har økt jevnt siden 2011, i takt med økt omsetning av økologiske egg. Andelen økologisk var i 2017 6,1 prosent for verpehøns.

Figur 6: Utvikling i antall økologisk storfe, gris, sau, geit, slaktekylling og verpehøns 2000–2017

Kilde: Debio, tall for 2017 per 31.12.2017, telledato 1.1.2017.

Antallet fjørfe vises på høyre akse.

Bestanden av økologisk sau og lam gikk ned med nesten 1 700 dyr fra 2016 til 2017, noe som tilsvarte 3 prosent. Andelen økologisk gikk svakt ned, fra 4,6 prosent i 2016 til 4,4 prosent i 2017.

Antallet storfe økte med 2 prosent til nesten 30 000 dyr i 2017. Mens antallet melkekyr gikk ned, økte antallet ammekyr og andre storfe. Andelen økologisk av totalt antall storfe var 3,5 prosent.

Tabell 7: Antall økologiske husdyr per husdyrslag i 2016 og 2017, og prosent økologiske dyr av totalt antall dyr

Husdyrslag	2016	2017	Endring siste år, antall	Andel økologisk av totalen
Ammekyr	4 059	4 141	82	5,0 %
Melkekyr	8 350	8 340	-10	3,8 %
Andre storfe	16 920	17 450	530	3,1 %
Sum storfe	29 329	29 931	602	3,5 %
Avlssvin	290	512	222	0,6 %
Slaktegriser	1 234	1 670	436	0,4 %
Smågriser under 8 uker/ 20 kg	531	1292	761	0,5 %
Sum gris	2 055	3 474	1 419	0,6 %
Vinterfôra og andre sauer/lam	46 746	43 944	-2 802	
Uteangersauer/-lam	4 156	5 293	1 137	
Sum sau	50 902	49 237	-1 665	4,4 %
Geit	1 506	1 544	38	2,6 %
Verpehøns over 20 uker	242 067	264 146	22 079	6,1 %
Livkyllinger	111 000	121 914	10 914	4,7 %
Slaktekyllinger	32 796	98 646	65 850	0,2 %
Sum høns	385 863	484 706	98 843	0,7 %
Ender, gjess og kalkuner inkl. avlsdyr	11 183	11 149	-34	1,8 %
Bier (ant. kuber)	1 564	1 553	-11	
Hest	41	38	-3	0,1 %

Kilde: Debio, tall for 2017 per 31.12.2017, telledato 1.1.2017. Totalt antall konvensjonelle dyr fra SSB, telledato 01.01.2017

1.2.1 Stor økning i antall verpehøns i Hedmark og Sogn og Fjordane

Tabellen under viser bestanden av storfe, sau og verpehøns fordelt på fylker i 2017.

Til tross for en nedgang i antall dyr de siste to årene, var Nord-Trøndelag fortsatt fylket med flest melkekyr i 2017. Sør-Trøndelag, Hedmark og Østfold hadde også over 1000 melkekyr hver i 2017. Antallet ammekyr er størst i Buskerud, etterfulgt av Trøndelagsfylkene, Akershus/Oslo og Vestfold.

Trøndelagsfylkene har også en stor andel av landets økologiske sau og lam. I tillegg er bestanden stor i Sogn og Fjordane og Nordland. Nedgangen i antallet dyr fra 2016 til 2017 var størst i Sogn og Fjordane, men bestanden gikk også ned i 8 andre fylker. I Finnmark, som hadde 173 økologiske sau/lam i 2016, var det ingen registrerte sau i 2017.

Tabell 8: Antall økologiske husdyr per fylke i 2017, og endring i antall dyr siste år

Fylke	Melkekyr		Ammekyr		Sau/lam		Verpehøns	
	Antall	Endring siste år	Antall	Endring siste år	Antall	Endring siste år	Antall	Endring siste år
Østfold	1 115	10	352	18	1 522	6	113 281	7 549
Akershus/Oslo	640	-52	415	64	1 716	207	14 677	-13
Hedmark	1 295	78	364	-2	2 515	-245	7 793	7 465
Oppland	287	-21	215	-8	2 404	-798	37 749	-11
Buskerud	240	14	656	-1	3 423	1	20 395	7 394
Vestfold	522	4	407	80	686	-118	44 001	-77
Telemark	219	28	178	-2	1 988	251	7 568	-
Aust-Agder	74	2	9	2	1 726	442	240	89
Vest-Agder	96	-13	69	-16	1 700	146	140	-7 370
Rogaland	164	-5	91	-1	1 709	61	7 610	-30
Hordaland	77	2	70	-7	2 983	-121	123	28
Sogn og Fjordane	71	-10	79	-	5 676	-890	7 632	7 555
Møre og Romsdal	346	16	111	-11	3 349	-129	23	-22
Sør-Trøndelag	1 236	20	434	8	6 026	-246	2 177	-424
Nord-Trøndelag	1 703	-105	469	-45	5 154	-428	69	-73
Nordland	164	17	206	9	5 418	217	595	8
Troms	91	5	16	-6	1 242	152	73	11
Finnmark	-	-	-	-	-	-173	-	-
Sum	8 340	-10	4 141	82	49 237	-1 665	264 146	22 079

Kilde: Debio, tall for 2017 per 31.12.2017, telledato 1.1.2017

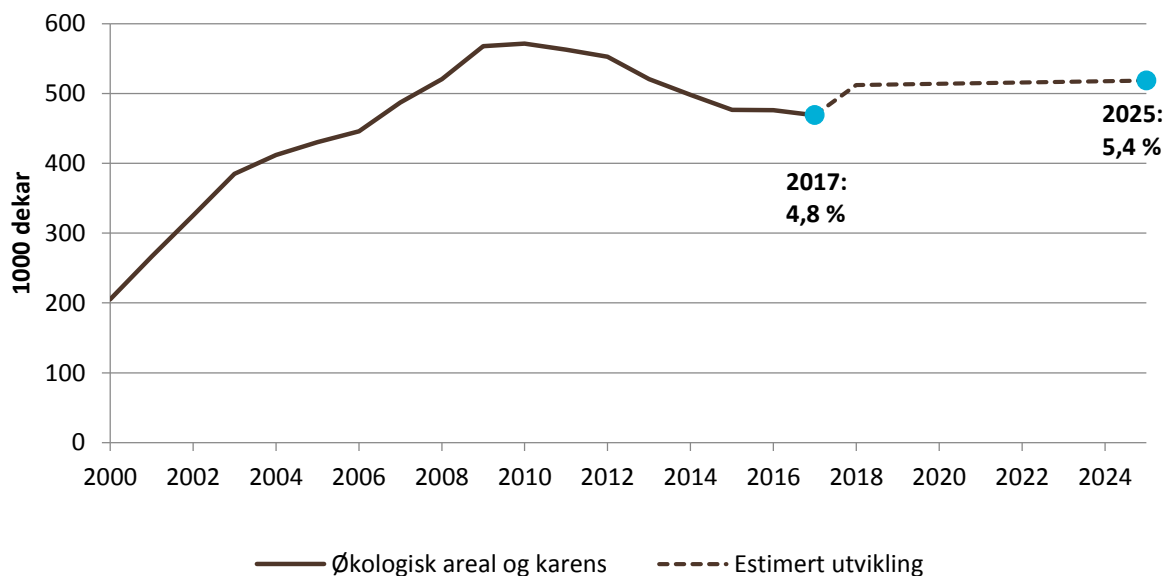
Østfold er det dominerende fylket for produksjon av økologiske egg, og hadde 43 prosent av landets økologiske verpehøner i 2017. Bestanden i fylket vokser årlig, men veksten var lavere i 2017 enn i de to foregående årene. Hedmark og Sogn og Fjordane hadde en spesielt sterk vekst i 2017, mens bestanden gikk kraftig ned i Vest-Agder.

1.3 Areal og husdyrtall i 2025 – framskrivinger

I dette avsnittet har vi gjort enkle beregninger for å anslå hvor stort det økologiske arealet vil være i 2025, og hvor mange økologiske husdyr¹ det vil være i 2025.

Beregningene for arealutvikling er gjort med utgangspunkt i hvor stor den gjennomsnittlige veksten var fra 2005–2017. For dette formålet utelates dermed den betydelige veksten i årene 2000–2005. Dette fordi vi ikke tror det er sannsynlig at det vil skje en like stor prosentvis vekst som for denne perioden i årene fremover.

¹ I dette avsnittet er det kun økologisk storfe, gris, sau/lam og geit som regnes som totalt antall husdyr.

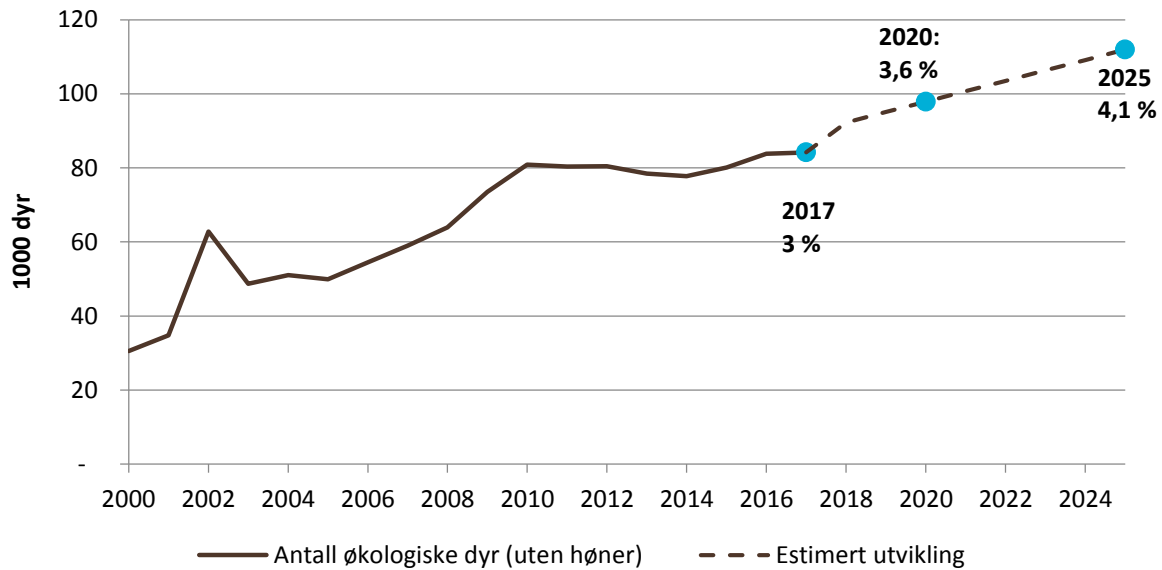

Figur 7: Utvikling i økologiske areal (omlagte og i karens) 2000–2017, samt anslag for 2018–2025

Kilde: Debio og Landbruksdirektoratet

I 2017 var det økologiske arealet og karensarealet i drift i Norge på totalt 468 944 dekar, dette utgjorde 4,8 prosent av totalt jordbruksareal i Norge. Gitt samme trendvekst som i perioden 2005–2017 vil samlet økologisk areal og karensareal i 2025 bli rett under 520 000 dekar. Med samme tilnærming for den totale landbruksproduksjonen vil andelen økologisk være på rundt 5,4 prosent i 2025. Ved tilsvarende beregninger i fjorårets rapport ble det anslått at arealet i 2025 kom til å være på i underkant av 550 000 dekar i 2025. Framskrivningen er dermed litt nedjustert sammenlignet med fjorårets beregninger.

I figur 8 presenteres utviklingen i samlet antall husdyr av storfe, gris, sau og geit fra 2000–2017. Av disse dyreslagene var det i 2017 totalt rundt 84 200 økologiske dyr. Dette utgjorde 3 prosent av totalt antall av disse dyrene i Norge. Med en antakelse om at veksten fremover vil tilsvare veksten i årene 2003–2017, vil antallet i 2025 være på omtrent 112 000 dyr, og utgjøre 4,1 prosent av totalt antall. I 2020 er økologisk bestand anslått til 3,6 prosent. En slik vekst i antall husdyr vil imidlertid forutsette at arealet øker mer enn hva anslagene i figur 7 viser, forutsatt samme fordeling på grovfôrbaserte og kraftfôrbaserte produksjoner. Dersom økningen i dyretallet skjer ved at det produseres mer gris, som er kraftfôrbasert, vil en ikke være like avhengig av økt areal, men da må fôret importeres.

Figur 8: Utvikling i antall økologiske husdyr 2000–2017, samt anslag for 2018–2025. Antall husdyr er summen av storfe, gris, sau og geit

Kilde: Debio og Landbruksdirektoratet

Den estimerte utviklingen som er presentert i figur 8 viser en lavere vekst i antall økologiske husdyr enn i fjorårets rapport. I fjor ble det estimert, basert på historiske tall, at antall dyr kom til å være på i overkant av 91 000 dyr i 2017. Men antallet økologiske dyr endte opp på omtrent 84 000 dyr. Fjorårets estimer tok utgangspunkt i en årlig vekst på i underkant av 3 000 dyr, basert på utviklingen fra 2003–2016. Men ettersom utviklingen ikke har fortsatt i samme takt i 2017, er den årlige veksten nedjustert til omtrent 2 800 dyr per år fram til 2025.

2 Korn og kraftfôr

Produksjonen av økologisk korn er ventet å gå litt ned i 2017–2018, men blir større enn gjennomsnittet for de fem foregående årene. Mathveteproduksjonen ser imidlertid ut til å bli rekordlav.

Totalt økte salget av økologisk mel med 5 prosent i 2017. Salget gjennom handelsmøllene økte, mens salget gjennom bygdemøllene gikk ned.

Salget av økologisk kraftfôr økte med 12 prosent i 2017, med spesielt sterk vekst i svinefôr og fjørfefôr. Prisen på økologisk fjørfefôr økte med 8 prosent i 2017, mens prisen på drøvtyggerfôr og svinefôr økte med mellom 1 og 2 prosent.

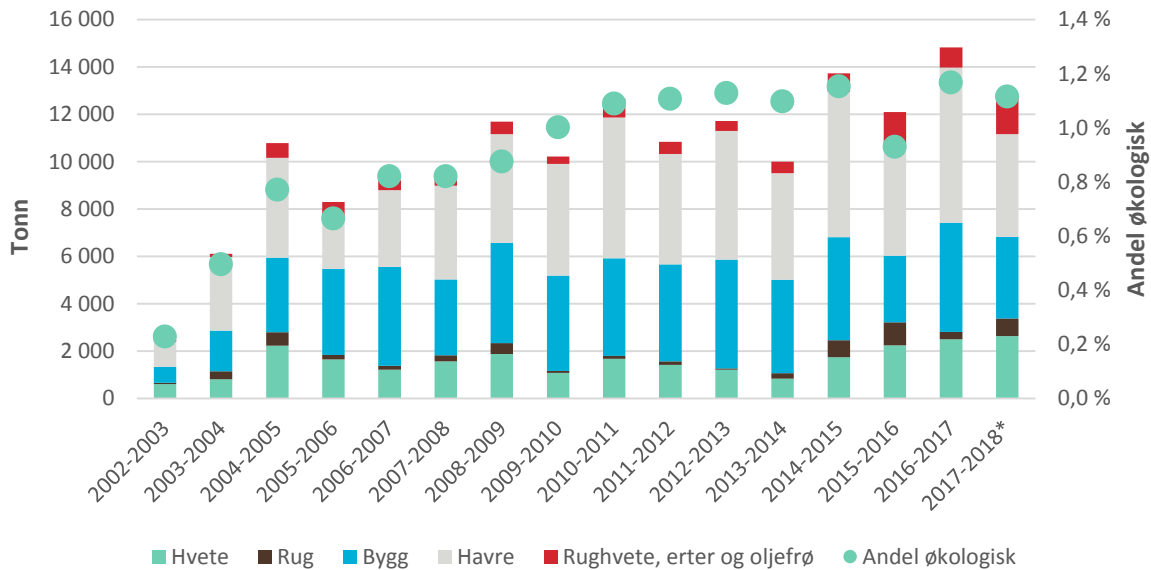
I denne rapporten blir prognosene for produksjon og importbehov for kornåret 2017–2018 presentert. Beskrivelse av produksjonen og importbehovet i kornåret 2016–2017 kan du lese om i tillegget til fjorårets rapport, «Produksjon og omsetning av økologiske landbruksvarer. 1. halvår 2017. Tillegg til rapport nr. 15/2017», som Landbruksdirektoratet publiserte 15.09.2017.

2.1 Stor økologisk kornproduksjon i 2017–2018, men nedgang fra forrige kornår

Produksjonen av økologisk korn ser ut til å havne på et relativt høyt nivå i kornåret 2017–2018. Produksjonen ser ut til å bli lavere enn i 2016–2017, da det var rekordstor produksjon, men ligger an til å bli på størrelse med produksjonen i 2014–2015, som var den nest høyeste noensinne. Dette til tross for at høsten 2017 var utfordrende for kornprodusenter. De siste to årene har imidlertid arealet til økologisk korn økt, og bidratt til produksjonen har kunnet øke (se avsnitt 1.1 for mer om utviklingen i økologisk areal).

Av totalt kornareal i Norge er i overkant av 2 prosent økologiske arealer. Av kornproduksjonen er imidlertid kun rundt 1 prosent økologisk. Dette skyldes bl.a. at avlingen per dekar i økologisk produksjon i gjennomsnitt er lavere enn i konvensjonell, men det kan også være at en større andel av den økologiske kornproduksjonen går til eget forbruk og dermed ikke registreres i statistikken. Det foreløpig innleverte økologiske kornet utgjør 1,1 prosent av den totale mengden innlevert korn i 2017–2018, mens andelen økologisk kornareal i 2017 var 2,3 prosent.

Figur 9 viser utviklingen i produksjonen av økologisk korn, erter og oljefrø de siste 15 årene, og mengden som er levert t.o.m. februar 2018 for kornåret 2017–2018. Vanligvis er rundt 90 prosent av det økologiske kornet levert innen utgangen av februar, noe som tilsier en total produksjon på rundt 14 000 tonn i 2017–2018.

Figur 9: Levert mengde økologisk korn, ertre og oljefrø per art, og andel økologisk

*2017–2018: Foreløpig innleverte mengder per 01.03.2018.

Kilde: Landbruksdirektoratet, basert på innrapportering fra kornmottakene. Inkluderer ikke såkorn og leiemaling

I likhet med den konvensjonelle produksjonen, har det utfordrende været høsten 2017 gjort det vanskelig å oppnå matkvalitet på hveten. Produksjonen av hvete ser ut til å være stor i 2017–2018, men de foreløpig innleverte mengdene viser at 95 prosent av den økologiske hveten er av førkvalitet. Til sammenlikning har i gjennomsnitt 60 prosent av den innleverte hveten de siste fem årene vært av førkvalitet, mens resten har holdt matkvalitet.

Landbruksdirektoratet anslår at hveteproduksjonen kommer til å bli større i 2017–2018 enn de fem foregående årene, mens produksjonen av bygg og havre kommer til å ligge på rundt 80 prosent av gjennomsnittet for de fem foregående årene. Registrerte mengder økologiske oljefrø overgår allerede alle registreringer fra tidligere år, og ved utgangen av februar var det registrert over 900 tonn.

2.2 Økt salg av økologisk mel

Landbruksdirektoratet innhenter tall for salg av både økologisk og konvensjonelt mel fra møller som søker om matkorntilskudd. Dette gjelder mel basert på både importert og norsk korn. Tallene for økologisk mel kan imidlertid være ufullstendige, fordi en del ikke registreres som økologisk. I tillegg er det flere mindre møller som ikke rapporterer inn sitt salg.

Salget av økologisk mel økte med 4,7 prosent i 2017. Økningen skyldes økt salg gjennom de store møllene (handelsmøllene), mens salget gjennom de mindre møllene (bygdemøllene) gikk ned.

Salget av økologisk mel gjennom handelsmøllene økte med 7 prosent i 2017. Det har vært en jevn økning i salget av økologisk mel gjennom disse møllene, men salget av økologisk mel utgjør fremdeles en veldig liten andel av deres totale salg.

I 2017 var rundt 90 prosent av det økologiske matkornet som handelsmøllene brukte i mel- og grynproduksjonen importert.

For bygdemøllene utgjør salget av økologisk mel en større andel av salget deres, men målt i tonn er salget mindre enn gjennom handelsmøllene. I 2017 gikk salget av mel gjennom bygdemøller ned med 26 prosent.

Tabell 9: Salg av økologisk mel fra møller, 2015–2017. Tonn og andel i prosent

	2015	2016	2017
Handelsmøller	1 453	2 082	2 227
Andel økologisk	0,6 %	0,8 %	0,8 %
Bygdemøller	732	1 089	802
Andel økologisk	11 %	16 %	13 %

Kilde: Landbruksdirektoratet

2.3 Prisøkningene flater ut for drøvtygger- og svinefôr, men fortsatt økning for fjørfefôr

Prisene på økologisk kraftfôr har økt hvert år siden 2013, men med sesongmessige svingninger gjennom årene. Prisene går vanligvis ned på høsten som en følge av nye norske kornavlinger som gir lave priser. Prisene stiger utover vinteren og frem mot sommeren igjen, blant annet som følge av lagringskostnader. I 2017 var sesongvariasjonen spesielt tydelig for fjørfefôr og svinefôr, mens de to drøvtyggersortene lå ganske stabile med en slak topp på sensommeren.

Prisen på økologisk fjørfefôr økte med 8 prosent fra 2016 til 2017, jf. figur 10. Noe av denne økningen er en følge av at en aktør sluttet å produsere økologisk kraftfôr i løpet av 2017. For øvrig er fjørfefôr mer avhengig av importerte råvarer enn de andre fôrslagene, og høy importpris har trolig bidratt til prisøkningen. Fra november 2017 ser vi en liten nedgang i prisen. Dette er et resultat av endring i råvarer som går inn i fôret og en midlertidig tilgang på norsk økologisk havre som er billigere enn importert vare.

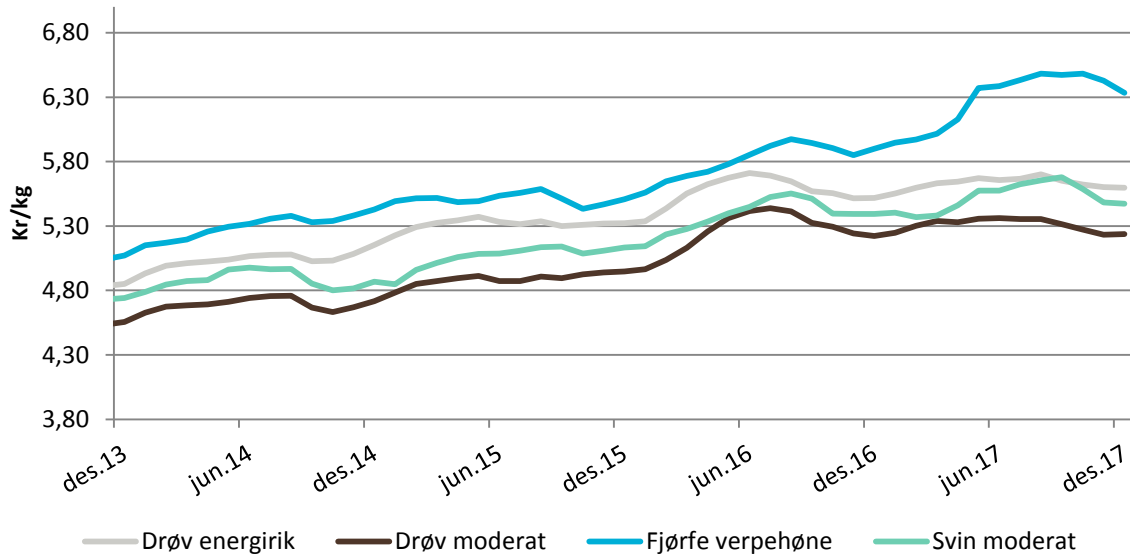
For økologisk svinefôr økte prisen med 2 prosent i 2017. Priskurven fulgte vanlig sesongvariasjon. Salget av økologisk svinefôr økte i samme periode med 40 prosent, men utgjør fremdeles en liten del av det totale salget av økologisk kraftfôr.

Prisen for økologisk kraftfôr til både melkekyr (drøv energi) og kjøttfe (drøv moderat) økte med omtrent 1 prosent i 2017 mot henholdsvis 5 og 7,5 prosent i 2016.

Den lave prisveksten på fôr til svin og drøvtyggere kan tyde på at prisveksten har stabilisert seg etter økningen i pristillegget bonden får for økologisk korn, som kom i kornåret 2015/2016. Prisen på råvarene til kraftfôret ble dyrere, noe som kan ha ført til høyere prisvekst for økologisk kraftfôr i 2015 og 2016. Fjørfefôr har lavere andel norske råvarer, og prisen for fjørfefôr blir derfor mindre påvirket av prisendringer på de norske råvarene.

Det er et mål i økologisk produksjon at det skal brukes mest mulig norske råvarer. Ifølge tall fra Felleskjøpet Agris rapport «Rom for bruk av norsk korn», er likevel rundt 60 prosent av råvarene i økologisk kraftfôr importerte.² Det er to hovedgrunner til den høye andelen import. For det første produseres det for lite økologisk korn i Norge. For det andre fører økte krav til produktivitet i produksjonen av melk, kjøtt og egg til behov for mer spesialisert kraftfôr med for eksempel høyt proteininnhold. Dette gjelder både i konvensjonell og økologisk produksjon. Det er vanskelig å dekke etterspørselen etter proteinråvarer med norsk produksjon. For enkelte økoblandinger av kraftfôr til verpehøner er det dessuten krav om 40 prosent innhold av mais for å sikre allsidig kost for hønene og gul plomme i eggene. Med så mye mais er det mindre rom for norske karbohydratråvarer som for eksempel hvete.

² Norske Felleskjøp (2017), Rom for bruk av norsk korn

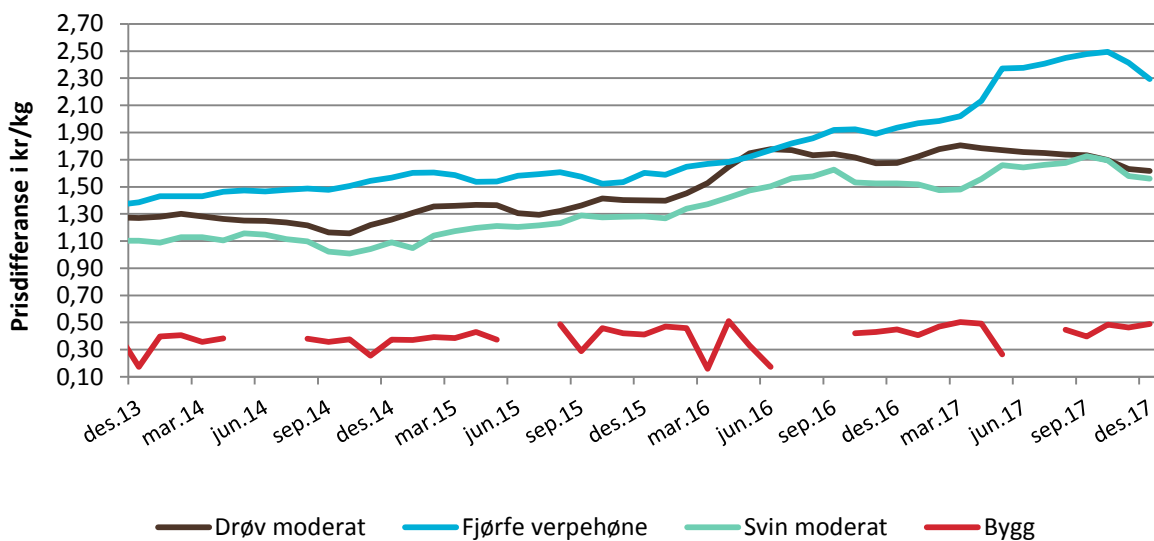
Figur 10: Priser på økologisk kraftfôr per fôrslag, desember 2013–desember 2017

Kilde: Landbruksdirektoratet

2.3.1 Økende prisforskjell mellom økologisk og konvensjonelt fjørfefôr

Utviklingen i prisdifferansen mellom økologisk og konvensjonelt kraftfôr de siste årene vises i figur 11. Prisdifferansen har spesielt økt mellom økologisk og konvensjonelt fjørfefôr. Mens prisen på økologisk steg med 8 prosent, gikk prisen på konvensjonelt fjørfefôr ned med en halv prosent i 2017. Differansen tilsvarer kr 2,28 per kilo.

Vi sammenlikner prisforskjellen mellom konvensjonelt og økologisk bygg, fordi bygg er en viktig råvare i kraftfôr. Prisdifferansen mellom økologisk og konvensjonelt er større for de ulike kraftfôrslagene enn det er for bygg, og slik har det vært de siste årene. Det er derfor ikke den norske byggprisen som driver prisforskjellen mellom økologisk og konvensjonelt kraftfôr opp.

Figur 11: Utvikling i prisdifferanse mellom økologisk og konvensjonelt kraftfôr, samt norsk bygg 2013–2017

Kilde: Landbruksdirektoratet, basert på priser fra aktører som selger kraftfôr. Pris på bygg er basert på innrapportering fra kornmottakene.

Differansen for drøv moderat økte med 5 prosent i 2017, noe som også er lavere enn i 2016. Prisdifferansen mellom økologisk og konvensjonelt svinefôr økte med 12 prosent i 2017. Prisen på økologisk svinefôr økte, mens prisen på konvensjonelt svinefôr var uendret fra 2016 til 2017.

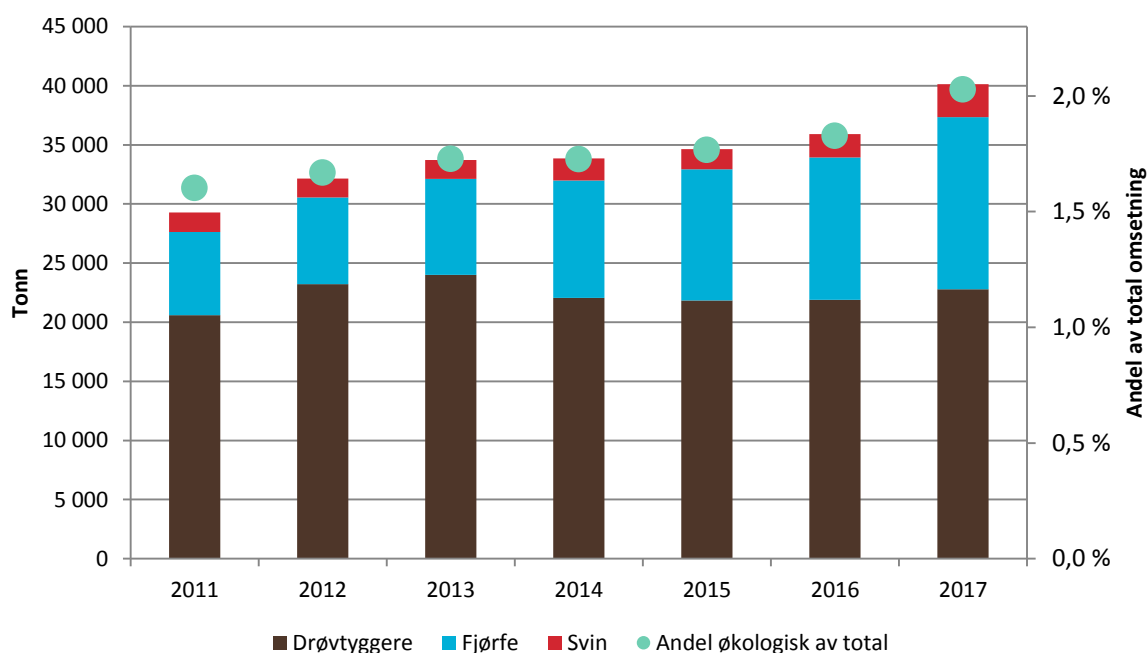
2.4 Stor økning i kraftfôrsalg til svin og fjørfe

Salget av økologisk kraftfôr økte med 12 prosent til 40 127 tonn i 2017. Det er spesielt salg av økologisk fôr til svin og fjørfe som har økt.

Økologisk svinefôr fortsatte den økende trenden fra 2016 og gikk opp med hele 40 prosent i 2017. Mengden utgjør fremdeles under 1 prosent av det konvensjonelle salget av kraftfôr til svin. Det konvensjonelle salget av svinefôr har derimot ikke økt i løpet av 2017, altså har andelen økologisk steget.

For fjørfe økte salget av økologisk kraftfôr med 21 prosent i 2017, mot 9 prosent i 2016. Andel økologisk av totalsalget av fjørfefôr utgjør 3,2 prosent, og andelen er stigende. Utviklingen i salget av økologisk kraftfôr støttes opp av økning i produksjonen av økologiske egg med 32 prosent. For mer informasjon om økologiske egg se kapittel 5. Produksjon av slaktekylling og kalkun utgjør en mindre andel av økologisk fjørfe, men har økt kraftig det siste året. Se kap. 4.3 for mer om fjørfekjøttproduksjonen.

Omsetningen av økologisk kraftfôr til drøvtyggere har økt med 4 prosent det siste året, og nærmer seg nivået fra 2013, da salget var på det høyeste hittil. Økningen i salget av økologisk kraftfôr kan komme av generelt høyere kraftfôrforbruk for drøvtyggere. Produksjonen av økologisk storfe økte med 7 prosent, mot 4 prosent økning i total produksjon av storfe. Produksjonen av saue- og lammekjøtt har økt med 5,6 prosent og også her følger produksjonen av økologisk kjøtt samme trend. Andelen økologisk kraftfôr til drøvtyggere har ligget stabilt på litt over 2 prosent de siste 7 årene og gikk marginalt opp i 2017. Produksjonen av økologisk melk gikk litt ned i 2017, noe som kan ha dempet veksten i kraftfôrsalget noe. Se kapittel 3 om melk.

Figur 12: Omsetning av økologisk kraftfôr per fôrslag, og andel økologisk av total kraftfôrromsetning, 2011–2017. Tonn

Kilde: Landbruksdirektoratet

Andelen økologisk kraftfôr av totalt omsatt kraftfôr gikk litt opp i 2017 sammenlignet med de siste årene og ligger nå på 2 prosent. De enkelte fôrtypene viste en liten oppgang i andel økologisk av totalt salg av tilsvarende fôrslag. Grunnen til at andelen gikk opp i 2017 var at salgsveksten av økologisk kraftfôr var kraftigere enn veksten i det totale salget for alle kraftfôrtypene.

3 Melk

I dette kapitlet presenterer vi innmålt og omsatt mengde økologisk melk gjennom Tine råvare³. Størsteparten av den økologiske melken som produseres i Norge leveres til Tine råvare. Tine råvare foredler ikke melken, men selger den videre til foredling i meieriindustrien.

Produksjonen av økologisk melk fortsatte trenden fra de siste åra, og gikk litt ned også i 2017. Nedgangen var på 1,7 prosent. Mengden anvendt økologisk melk gikk og ned med 1,0 prosent til 29,1 mill. liter. Andelen av den økologisk produserte melken som ble solgt som økologisk økte fra 57 til 58 prosent.

3.1 Pris til produsent for økologisk melk ned med 2 øre per liter

I 2017 betalte Tine 6,37 kroner per liter til sine produsenter av økologisk melk. Innbakt i denne prisen var et tillegg for økologisk melk på 75 øre per liter. Dette er en nedgang i prisen fra 2016 på 2 øre per liter. Siden 2010 har prisen til produsent av økologisk melk økt med totalt kr 1,09 per liter. Denne beregningen er basert på gjennomsnittlig utbetalt beløp fra Tine råvare og Tine industri til deres produsenter av konvensjonell melk tillagt pristillegget for økologisk melk, jf. tabell 10. Geografisk lokalisering og pristillegg knyttet til kvalitet på den leverte melken, kan gjøre at prisen utbetalt til hver enkelt bonde kan avvike fra denne beregnede prisen.

Tabell 10: Anslag for pris til produsent for økologisk melk i 2010–2017. Kroner per liter

	2010	2013	2014	2015	2016	2017
Utbetalt fra Tine råvare	4,20	4,65	4,85	5,02	5,03	5,05
Utbetalt fra Tine industri	0,33	0,26	0,43	0,59	0,66	0,57
Pristillegg for økologisk melk	0,75	0,75	0,65	0,65	0,70*	0,75
Pris til produsent for økologisk melk	5,28	5,66	5,93	6,26	6,39	6,37

*Pristillegget for økologisk melk i 2016 var kr 0,65 per liter i første halvår og kr 0,75 per liter i andre halvår.

Kilde: Tine SA årsmeldinger 2010 - 2017

3.2 Produksjon av økologisk melk ned med 0,9 mill. liter

Det ble innmålt 50,3 mill. liter økologisk produsert melk hos Tine råvare i 2017. Dette er en nedgang på 1,7 prosent, tilsvarende 0,9 mill. liter, fra 2016. Siden 2013, da volumet økologisk melk var størst, har økologisk produksjon blitt redusert med 4,2 mill. liter eller 7,7 prosent. Totalt for all kumelk i 2017 (økologisk og konvensjonell) viser tallene en nedgang i innmålte mengder på 1,8 prosent sammenlignet med 2016.

3.3 Andel økologisk kumelk av totalt innmålt volum er stabil

Det ble innmålt i alt 1 494,9 mill. liter kumelk hos Tine råvare og Q-meieriene⁴ i 2017. Det var 27,9 mill. liter mindre enn i 2016. Økologisk produsert melk utgjorde i 2017 3,4 prosent av den totale kumelkproduksjonen innmålt til meieriselskaper i Norge. Andelen økologisk var dermed lik som i 2016.

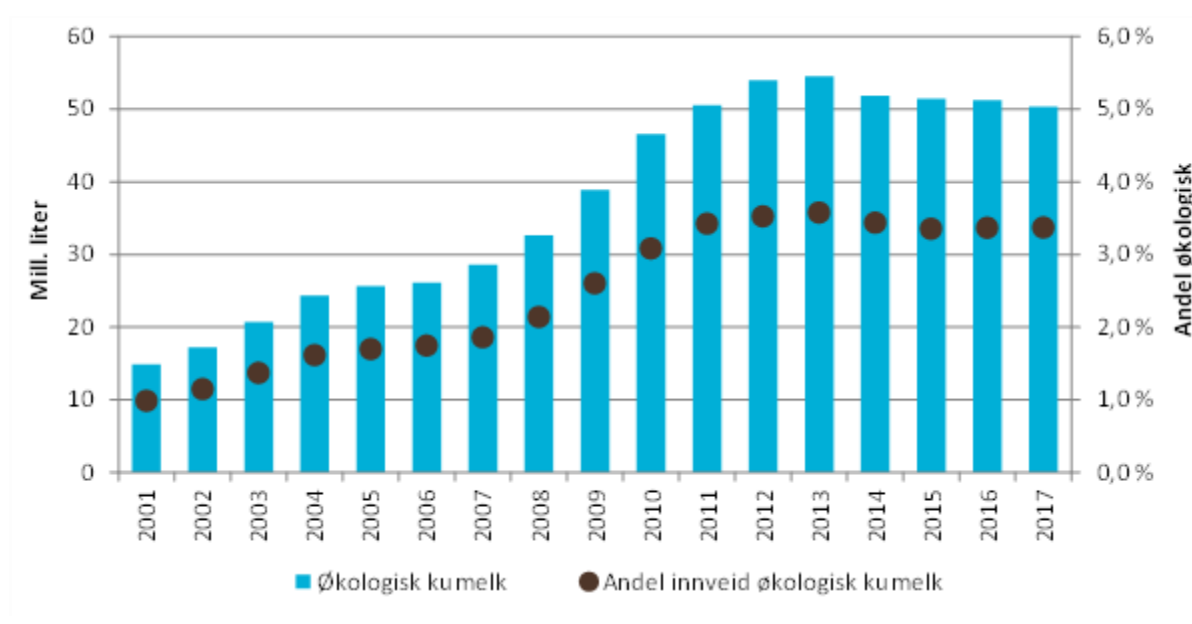
³ Tine råvare er regnskapsmessig skilt fra Tine SA. Tine råvare samler inn melk fra Tines produsenter og står for omsetning av melk som råvare videre til bearbeiding hos for eksempel Synnøve Finden, Tine industri og Rørosmeieriet.

⁴ Q-meieriene mottar kun konvensjonell melk, men må tas med når man skal beregne hvor stor andel den økologiske melkeproduksjonen utgjør.

Tabell 11: Totalt innmålt kumelk* og innmålt økologisk kumelk, 2005 og 2012–2017

	Totalt kumelk, mill. liter	Økologisk kumelk, mill. liter	Andel økologisk kumelk
2005	1 511	25,6	1,7 %
2012	1 531	53,9	3,5 %
2013	1 525	54,5	3,6 %
2014	1 509	51,8	3,4 %
2015	1 536	51,4	3,4 %
2016	1 523	51,2	3,4 %
2017	1 495	50,3	3,4 %
Endring siste år	-1,8 %	-1,7 %	0,1 %

* Totalt innmålt melk inneholder også melk innmålt hos Q-meieriene. Innmålt økologisk melk er kun økologisk melk levert til Tine råvare.

Figur 13: Innmålt økologisk kumelk og andel av totalt innmålt kumelk, 2001–2017. Mill. liter og prosent

Kilde: Landbruksdirektoratet og Tine SA.

3.4 Lavere produksjon på Sør- og Vestlandet og i Midt-Norge

Produksjonen av økologisk melk er ujevnt fordelt mellom de ulike eierområdene i Tine. 92 prosent av den økologiske melka produseres på Østlandet og i Midt-Norge. På Østlandet var produksjonen i 2017 på det høyeste nivået siden 2013. Det siste året økte produksjonen med 0,8 prosent. I Midt-Norge er derimot produksjonen fallende. Det siste året gikk den ned med 4,8 prosent. Eierområdene Sør/Vest og Nord står til sammen for 8 prosent av den økologiske melkeproduksjonen. I Sør/Vest har produksjonen gått ned med 9 prosent fra 2016 til 2017. Det har vært en årlig nedadgående trend i dette området siden 2013. Trenden var også nedadgående fra 2014 til 2016 i eierområde Nord, men i 2017 økte produksjonen.

Tabell 12: Innmålt økologisk melk til Tine i 2013–2017. 1 000 liter

Eierområde	2013	2014	2015	2016	2017	Endring siste	Regional andel
						år	av total 2017
Tine Øst	26 661	25 767	25 955	26 087	26 304	0,8 %	52 %
Tine Sør /Vest	3 179	2 753	2 696	2 574	2 343	-9,0 %	5 %
Tine Midt-Norge	23 204	21 789	21 299	21 174	20 162	-4,8 %	40 %
Tine Nord	1 456	1 531	1 492	1 385	1 519	9,7 %	3 %
Landet	54 499	51 841	51 441	51 220	50 329	-1,7 %	100 %

Kilde: Tine SA

Det er i eierområdene Øst og Midt-Norge at Tine har den høyeste andelen økologiske melkeleveranser. I Øst økte andelen litt fra 2016 til 2017, mens tendensen i Midt-Norge var motsatt. I Sør/Vest var andelen kun 0,5 prosent i 2017, og den gikk noe ned fra 2016. I Nord var andelen 1 prosent, opp fra 0,9 prosent i 2016. Totalt for Tine på landsbasis var andelen økologisk produsert melk stabil på 3,6 prosent⁵. Tine viderefører det langsiktige målet sitt om at 6 prosent av melka som mottas skal være økologisk.⁶

Tabell 13: Innmålt kumelk og innmålt økologisk kumelk til Tine i 2017, samt andel økologisk i 2016 og 2017. Mill. liter

Regioner	Tines leveranser 2017		Andel økologisk	
	All kumelk	Økologisk kumelk	2017	2016
Tine Øst	365,4	26,3	7,2 %	7,0 %
Tine Sør/ Vest	434,1	2,3	0,5 %	0,6 %
Tine Midt-Norge	464,3	20,2	4,3 %	4,5 %
Tine Nord	150	1,5	1,0 %	0,9 %
Tine totalt	1413,8	50,3	3,6 %	3,6 %

Kilde: Tine SA

3.5 Svak økning i anvendelsesgraden

Det ble solgt 0,3 mill. liter mindre økologisk melk til bearbeiding i meieriindustrien i 2017 enn i 2016. Totalt ble det solgt 29,1 mill. liter økologisk melk som råvare fra Tine råvare. Både innmålt mengde økologisk melk og videresolgt mengde økologisk melk gikk ned. Videresolgt mengde utgjorde 58 prosent av den økologisk produserte melka i 2017.

Tabell 14: Innmålt økologisk melk og omsatt økologisk melk fra Tine råvare, 2007 og 2013–2017. 1 000 liter

	2007	2013	2014	2015	2016	2017	Endring siste år
Innmålt som økologisk	28 643	54 499	51 841	51 441	51 220	50 329	-1,7 %
Solgt som økologisk	20 601	23 325	24 835	27 906	29 425	29 144	-1,0 %
Andel solgt som økologisk	72 %	43 %	48 %	54 %	57 %	58 %	

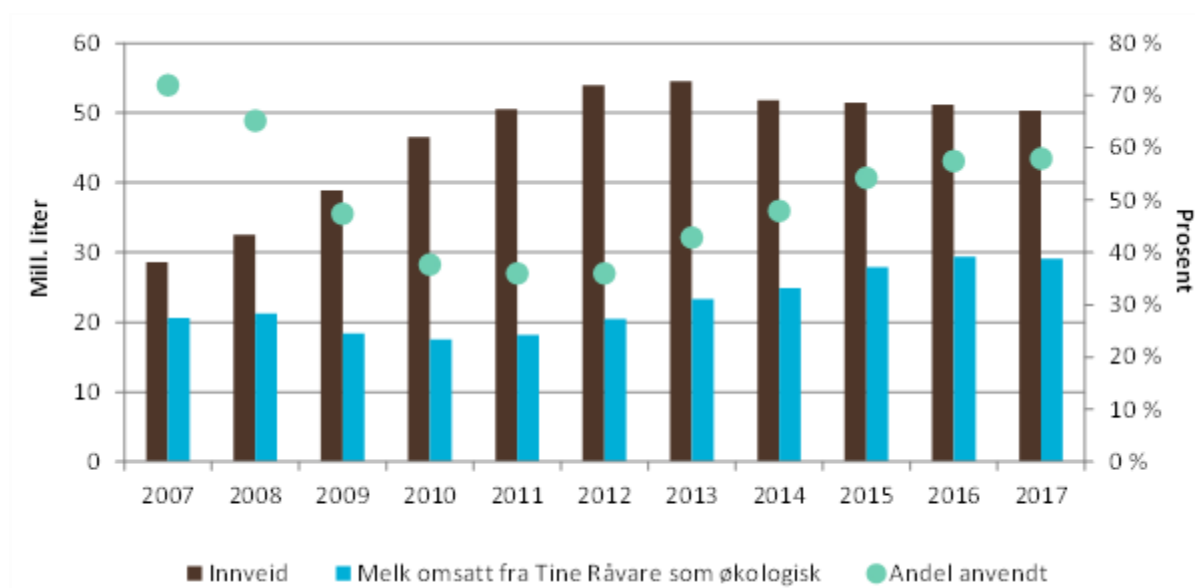
Kilde: Tine SA

Salget av økologisk melk som råvare til produksjonen av økologiske meieriprodukter gikk ned i 2009 og 2010 etter flere år med vekst. Fra 2010 økte volumene igjen fram mot toppen i 2016. Rørøsmøieriet stod for økningen

⁵ Andel økologisk melk av totalt innveid kumelk (dvs. til Tine og Q-meieriene) blir som omtalt tidligere, noe lavere.

⁶ Tine årsrapport 2017

i salget av økologisk melk i årene 2015, 2016 og 2017, mens Tines mengde gikk noe ned. Rørosmeieriet stod i 2017 for omsetning av 37 prosent av den videresolgte mengden økologisk melk.

Figur 14: Innmålt økologisk kumelk, økologisk melk omsatt videre og anvendelsesgrad. 2007–2017

3.6 Produsenter og økologiske produkter

Tine er den største aktøren i markedet for økologiske meieriprodukter. Tine produserer økologiske søtmelksvarianter, Cultura, Kefir, økologisk Norvegia, brie og blåmuggost. Tine har også økologisk yoghurt naturell, fløte, rømme og smør. De produserer også et betydelig antall produkter for storhusholdning.

Rørosmeieriet er den nest største aktøren på økologiske meieriprodukter i Norge. Rørosmeieriet produserte økologiske meieriprodukter av vel en tredel av den videresolgte økologiske melken fra Tine råvare. Råvareforbruket hos Rørosmeieriet passerte 10 mill. liter økologisk melk i 2017. Rørosmeieriet produserer blant annet cottage cheese, skjørost, melk, fløte, rømme, smør, yoghurt og syrnet melk. I tillegg produserer de tjukkmlk basert på tettekultur fra Rørosområdet. For Coop produserer Rørosmeieriet Änglamark melk.

Les mer om omsetning av økologiske meieriprodukter gjennom dagligvarehandelen under avsnitt 8.1.4.

4 Kjøtt

Firbeinte dyr

Den samlede økologiske produksjonen av storfe, småfe og svin økte med 283 tonn, til 2 685 tonn, i 2017. Det tilsvarer en vekst på nesten 12 prosent fra året før. Produksjonen av alle de firbeinte dyrene økte. For svinekjøtt økte mengden økologisk slakt med nesten 32 prosent, mens veksten for sau/lam og storfe var hhv. 14,5 prosent og 6,6 prosent. Andelen økologisk slakt av den totale mengden slakt av firbeinte dyr var 1,08 prosent.

For de tre kjøttbedriftene som er størst på økologisk økte den samlede produksjonen av økologisk kjøtt med 9 prosent, mens mengden kjøtt anvendt som økologisk gikk opp med 3,7 prosent. Sterkere økning i produksjonen enn i salget førte til at andelen økologisk slakt som blir anvendt som økologisk vare gikk ned fra 55 prosent i 2016 til 52 prosent i 2017. Anvendelsesgraden er høyest for svinekjøtt og lavest for sau og lam. Salget av økologisk storfekjøtt gjennom bearbeidingsindustrien økte særlig sterkt i 2017.

Fjørfe

Produksjonen av økologisk kylling- og kalkunkjøtt har økt de siste årene, fra 165 tonn i 2015 til 328 tonn i 2017. Det vil si en produksjonsøkning på rundt 40 prosent både i 2016 og i 2017. Andelen økologisk av total produksjon holder seg imidlertid lav, og var 0,33 prosent i 2017.

Dette kapitlet tar for seg utviklingen i produksjon og anvendelse av økologisk kjøtt. Avsnitt 4.1 omhandler utviklingen for firbeinte dyreslag, mens utviklingen for fjørfe presenteres i avsnitt 4.2.

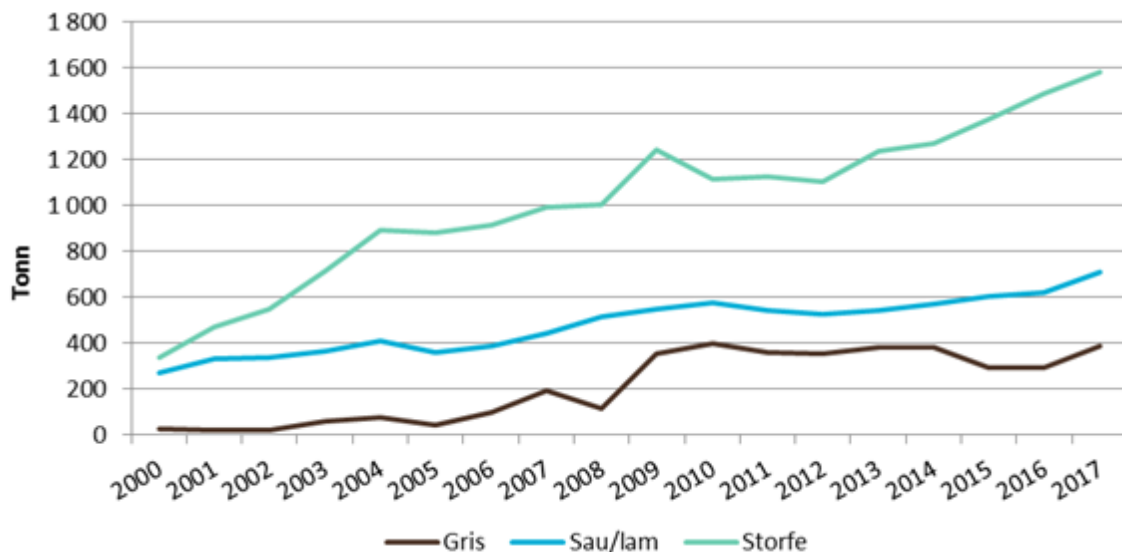
4.1 Storfe, småfe og svin

Statistikken som presenteres i dette underkapitlet er basert på tallmateriale fra Animalia, dersom ikke annet er angitt. Animalias tall omfatter alle slakterier som er koblet opp mot et elektronisk innrapporteringssystem. Materialet er representativt for norsk produksjon, men det finnes noen mindre aktører som ikke er med i systemet.

4.1.1 Produksjonen av økologisk kjøtt fortsetter å øke

I 2017 ble det levert 2 685 tonn økologisk kjøtt av storfe, svin og småfe til slakteri. Det var en økning på 283 tonn, tilsvarende 11,8 prosent, fra året før. Den samlede produksjonen av økologisk kjøtt fra firbeinte dyr gikk litt ned i årene 2010–2012, men har økt hvert år i den siste femårsperioden, jf. figur 15.

Veksten i den økologiske produksjonen av storfe-, småfe- og svinekjøtt, var langt sterkere enn veksten i den totale norske produksjonen av disse kjøttslagene i 2017. Som det går frem av tabell 15, økte den økologiske produksjonen av alle de firbeinte dyreslagene.

Figur 15: Norsk produksjon av økologisk storfe, lam/sau og gris i perioden 2000–2017. Tonn
Kilde: Animalia og Grøstadsgris AS

Den økologiske produksjonen av kjøtt har mer enn doblet seg i perioden 2005–2017. For storfekjøtt har økningen i perioden vært på 79 prosent, mens produksjonen av saue- og lammekjøtt er gått opp med 98 prosent. Den økologiske produksjonen av svinekjøtt lå lenge på et minimalt nivå, men er nå mer enn sju ganger så stor som i 2005. Likevel er produksjonen av økologisk svinekjøtt bare litt mer enn halvparten så stor som produksjonen av saue- og lammekjøtt, og om lag en fjerdedel av den økologiske storfekjøttproduksjonen.

Tabell 15: Innveid økologisk storfe, småfe og svin per kategori i 2005 perioden 2015–2017, samt endring siste året. Kg

	2005	2015	2016	2017	Endring siste år
Storfe	883 555	1 378 994	1 484 917	1 582 899	97 982
Sau/lam	359 320	597 873	621 955	712 388	90 433
Gris	45 417	294 410	293 030	386 305	93 275
Geit	1 939	1 908	2 369	3 408	1 038
Totalt	1 290 231	2 273 185	2 402 271	2 685 000	282 729

Kilde: Animalia

4.1.1.1 Østfold størst på økologisk storfekjøtt – Sør-Trøndelag igjen på vei opp

Storfe er den største økologiske kjøttproduksjonen. I 2017 utgjorde storfeslakt om lag 34 prosent av total norsk produksjon (konvensjonell og økologisk) av kjøtt fra firbeinte dyr, mens andelen storfe av den økologiske produksjonen av kjøtt fra firbeinte dyr var ca. 59 prosent. Produksjonen av økologisk storfeslakt er nært knyttet til den økologiske melkeproduksjonen, noe som langt på vei forklarer den relativt sett høye andelen økologisk storfekjøtt.

Som nevnt i kap. 1.2 viser Debios tall en økning i antallet økologiske storfe per januar 2017. Økningen gjaldt ammekyr og øvrige storfe, mens tallet på økologiske melkekyr gikk ned. Dette legger grunnlag for økt økologisk storfekjøttproduksjon.

Den økologiske storfekjøttproduksjonen økte for femte år på rad, til det høyeste nivået noensinne, jf. figur 15. Veksten var på 98 tonn, tilsvarende 6,6 prosent. Antall slaktede økologiske storfe økte med 7,7 prosent sammenlignet med året før, mens en svak nedgang i slaktevektene trakk i motsatt retning. Den økologiske storfekjøttproduksjonen økte sterkere enn den totale norske produksjonen av storfekjøtt, som hadde en økning på 4,6 prosent i 2017.

De siste årene har Nord-Trøndelag stått for den største produksjonen av økologisk storfekjøtt. I 2017 gikk imidlertid produksjonen av økologisk storfe i fylket litt ned, og Østfold tok over som fylket med størst økologisk storfekjøttproduksjon, jf. tabell 16. Produksjonen i Østfold har økt fire år på rad, og er mer enn doblet siden 2013. Med en andel økologisk av den totale storfekjøttproduksjonen på 14,8 prosent, er Østfold også fylket som har høyest andel økologisk storfeslakt, jf. figur 16. Andelen økologisk storfeslakt i fylket var imidlertid 0,9 prosentpoeng lavere enn året før.

Sør-Trøndelag var lenge nest største produsentfylke etter Nord-Trøndelag, men i 2014 og 2015 gikk produksjonen i fylket betydelig ned. De siste to årene har imidlertid produksjonen av økologisk storfeslakt i Sør-Trøndelag på nytt skutt fart. I 2017 økte produksjonen med 30 tonn, til 191 tonn. Det utgjorde 2,6 prosent av fylkets totale storfekjøttproduksjon, jf. figur 16.

I Hedmark har også den økologiske storfekjøttproduksjonen økt mye de siste tre årene, etter å ha gått ned i 2014. Andelen økologisk storfeslakt i fylket var 3,6 prosent i 2017, marginalt opp fra året før.

Som det fremgår av figur 16 er Vestfold det fylket med nest høyest andel økologisk storfekjøttproduksjon. I 2017 var andelen 9,1 prosent, mot 9,5 prosent i 2016. Vestfold har de siste årene vært femte største produsent av økologisk storfekjøtt.

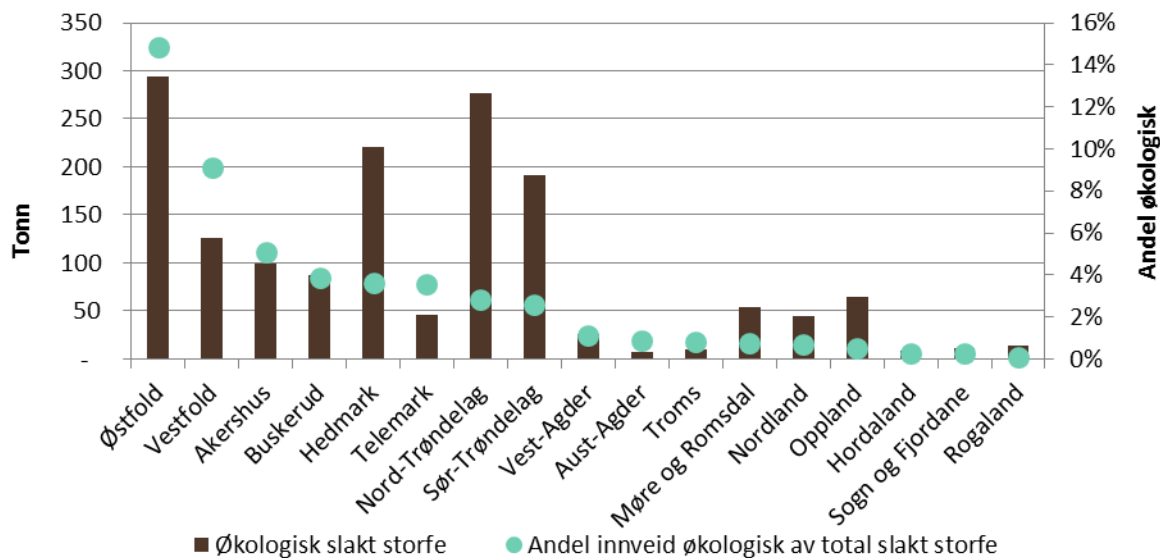
Tabell 16: Økologisk slakt av storfe per fylke i 2005 og 2015–2017. Kg, og prosent endring siste år

	2005	2015	2016	2017	Endring siste år
Østfold	63 666	245 332	284 335	294 205	3,5 %
Nord-Trøndelag	127 581	268 814	299 065	276 774	-7,5 %
Hedmark	108 434	168 081	202 740	220 989	9,0 %
Sør-Trøndelag	126 366	145 479	160 953	191 482	19,0 %
Vestfold	45 853	110 381	118 587	126 482	6,7 %
Akershus	71 958	98 749	93 399	98 641	5,6 %
Buskerud	60 984	72 687	74 976	87 732	17,0 %
Oppland	61 473	56 958	56 948	63 980	12,3 %
Møre og Romsdal	53 081	49 647	47 389	53 266	12,4 %
Telemark	25 010	28 017	25 469	45 807	79,9 %
Nordland	32 273	51 026	38 749	44 026	13,6 %
Vest-Agder	31 909	29 193	32 054	26 398	-17,6 %
Rogaland	26 233	15 596	10 700	14 457	35,1 %
Sogn og Fjordane	17 439	12 776	10 396	11 349	9,2 %
Troms	5 782	9 768	12 266	10 269	-16,3 %
Hordaland	20 522	11 604	8 599	9 064	5,4 %
Aust-Agder	4 993	4 887	8 291	7 419	-10,5 %

Kilde: Animalia

Telemark, Rogaland, Sør-Trøndelag og Buskerud var fylkene med sterkest prosentvis vekst i den økologiske storfekjøttproduksjonen i 2017. Både i Rogaland og i Telemark økte imidlertid produksjonen fra et lavt nivå. I Rogaland har produksjonen variert mye fra år til år, og med en vekst på 35 prosent det siste året, er produksjonen likevel ikke på nivå med 2015.

Fire fylker hadde en nedgang i produksjonen av økologisk storfekjøtt i 2017, jf. tabell 16. Den prosentvise nedgangen var sterkest i Vest-Agder, mens nedgangen i mengde var størst i Nord-Trøndelag. Av de fire fylkene med produksjonsnedgang for økologisk storfekjøtt, var det bare Troms som også hadde en nedgang i den totale produksjonen av storfekjøtt i samme periode.

Figur 16: Økologisk slakt av storfe per fylke i 2017. Tonn og prosentandel av total slakt
Kilde: Animalia

Figur 16 viser totalt økologisk slakt av storfe i tonn per fylke (stolper) i 2017, samt den prosentvise andelen økologisk slakt av total slakt (punkter). Om en ser bort fra Østfold, så er det i det store og hele ikke noen klar sammenheng mellom hvor mye økologisk storfekjøtt som blir produsert og hvor stor andel det økologiske slaktet utgjør av totalt slakt i et fylke. I tolv fylker (samt Oslo) utgjorde den økologiske produksjonen av storfekjøtt under 3 prosent av den totale produksjonen.

4.1.1.2 Nord-Trøndelag fortsatt på topp i produksjonen av økologisk sau/lam

Den økologiske produksjonen av saue- og lammekjøtt er mindre enn halvparten så stor som den økologiske storfekjøttproduksjonen, jf. figur 15. Produksjonen av økologisk sau og lam er imidlertid stor når den ses i forhold til den totale produksjonen. Mens saue- og lammekjøtt utgjorde 27 prosent av den økologiske produksjonen av kjøtt fra firbeinte dyr i 2017, var andelen saue- og lammekjøtt av den totale kjøttproduksjonen om lag 11 prosent.

Den økologiske produksjonen av saue- og lammekjøtt økte for femte år på rad. Produksjonsøkningen var på 90 tonn, som tilsvarer 14,5 prosent. Dermed var vekstraten langt sterkere enn de fire årene før. Veksten i den økologiske produksjonen var også sterkere enn økningen i den totale produksjonen av saue- og lammekjøtt. Dette førte til at andelen økologiske saue- og lammekjøtt av total produksjon gikk opp fra 2,45 prosent til 2,66 prosent. Flere detaljer om andel økologisk av total produksjon er vist i avsnitt 4.1.2.

Som nevnt i kap. 1.2 viser Debios dyretall en nedgang i antallet sau og lam per januar 2017. Deler av produksjonsøkningen kan dermed skyldes økt nedslakting av sauebestanden. Dette vil i så fall vise seg i bestandtallene for 2018.

Trøndelagsfylkene, Buskerud, Sogn og Fjordane, Hedmark, Nordland og Oppland er fylkene med størst produksjon av økologisk saue- og lammekjøtt, jf. tabell 17. Som det går frem av avsnitt 1.2.1, hadde Sør-Trøndelag flest økologiske sau og lam i 2017, etterfulgt av Sogn og Fjordane og Nordland. I 2017 stod de sju største produsentfylkene for om lag 70 prosent av den økologiske produksjonen av sau/lam, og denne andelen har vært om lag uendret de siste årene. Til sammenligning er de samme fylkenes andel av landets totale produksjon av saue- og lammekjøtt 51 prosent.

Nord-Trøndelag er tredje største produsentfylke av saue- og lammekjøtt totalt sett, men er det fylket med klart størst økologisk produksjon. Som det går frem av tabell 17, økte den økologiske produksjon av sau/lam i Nord-Trøndelag med 15 prosent i 2017. I samme periode gikk fylkets totale produksjon av saue- og lammekjøtt opp med 7 prosent. Som vist i figur 17 utgjorde økologisk saue- og lammeslakt 10,4 prosent av Nord-Trøndelags totale produksjon av sau og lam i 2017.

Tabell 17: Økologisk slakt av sau/lam per fylke i 2005 og 2015–2017. Kg, og prosentvis endring siste år

	2005	2015	2016	2017	Endring siste år
Nord-Trøndelag	42 068	96 085	93 498	107 589	15,1 %
Buskerud	24 815	66 644	67 829	72 755	7,3 %
Sør-Trøndelag	38 872	40 622	49 659	68 699	38,3 %
Sogn og Fjordane	49 705	65 447	70 971	66 071	-6,9 %
Hedmark	37 541	58 526	60 628	65 473	8,0 %
Nordland	12 899	32 263	44 536	61 346	37,7 %
Oppland	36 395	55 083	58 867	55 911	-5,0 %
Østfold	7 185	22 354	24 494	31 384	28,1 %
Møre og Romsdal	16 295	13 737	23 816	29 450	23,7 %
Hordaland	22 160	27 515	22 974	26 499	15,3 %
Telemark	27 531	22 226	20 857	26 181	25,5 %
Aust-Agder	5 150	20 015	18 015	21 520	19,5 %
Rogaland	8 109	18 148	15 713	20 576	30,9 %
Akershus	11 788	14 043	17 780	19 340	8,8 %
Vest-Agder	7 799	16 482	6 380	16 629	160,7 %
Troms	6 208	14 018	12 947	13 401	3,5 %
Vestfold	4 731	10 885	9 395	8 668	-7,7 %
Finnmark	53	3 781	3 596	899	-75,0 %

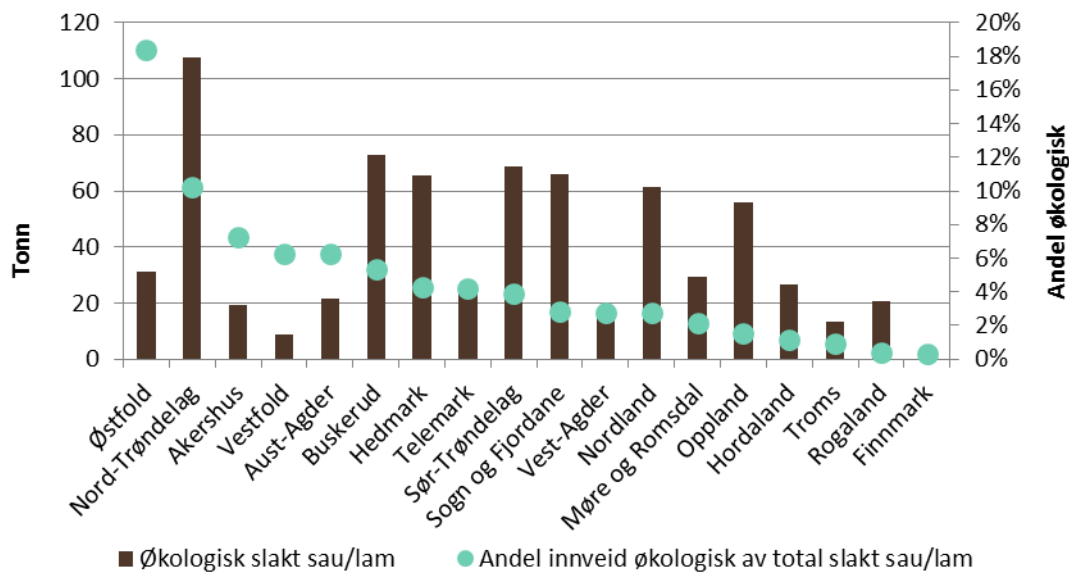
Kilde: Animalia.

Med en produksjonsøkning på 19 tonn, tilsvarende 38 prosent, gikk Sør-Trøndelag fra å være sjette største produsentfylke til å bli tredje største produsentfylke. I Nordland fortsatte de siste årenes sterke produksjonsøkning. Med en vekst på 16 tonn eller 38 prosent i 2017, har Nordland mer enn doblet produksjonen siden 2014. Vest-Agder, Møre og Romsdal, Telemark og Rogaland hadde også stor prosentvis vekst i produksjonen.

Som det går frem av figur 17, har Østfold en nokså liten produksjon av økologisk slakt av sau/lam. Men akkurat som for storfe utmerker Østfold seg som det fylket med klart høyest andel økologisk slakt av total produksjon. Med en vekst på 28 prosent i den økologiske produksjonen i 2017, økte andelen økologisk saue- og lammeslakt i fylket fra 17,0 prosent til 18,4 prosent.

Tabell 17 viser at fire fylker hadde en nedgang i den økologiske produksjonen av saue- og lammekjøtt i 2017. Til sammenligning økte alle norske fylker sin totale produksjon av saue- og lammekjøtt. Størst prosentvis nedgang i den økologiske produksjonen fant sted i Finnmark, men her er produksjonen i utgangspunktet svært liten. I mengde var produksjonsnedgangen størst i Sogn og Fjordane, som hadde en stor nedgang i antallet sau og lam, jf. Tabell 8 avsnitt 1.2.1.

Figur 17 viser totalt økologisk slakt av sau og lam i tonn per fylke (vist i stolper) for 2017, samt den prosentvise andelen økologisk slakt av total slakt (vist i punkter). Det er liten grad av samsvar mellom hvor mye økologisk kjøtt som blir produsert og hvor stor andel det økologiske slaktet utgjør av total slakt i et fylke. I ni fylker utgjorde økologisk lammeslakt mindre enn tre prosent av total lammeslakt, mot åtte fylker i 2016.

Figur 17: Økologisk slakt av sau/lam per fylke i 2017. Tonn og prosentandel av total slakt
Kilde: Animalia

4.1.1.3 Sterk vekst for økologisk svinekjøtt, men mer konsentrert produksjon

Gris er den største norske kjøttproduksjonen totalt sett. I 2017 utgjorde svinekjøtt 55 prosent av den totale norske produksjonen av storfe, gris, sau/lam og geit. Den økologiske produksjonen av svinekjøtt er imidlertid liten, og svinekjøtt utgjorde om lag 14 prosent av den samlede økologiske produksjonen av storfe, gris og småfe.

Etter å ha gått ned i 2015 og blitt liggende på dette nivået i 2016, økte den økologiske svinekjøttproduksjonen sterkt i 2017. Veksten var på 93 tonn, tilsvarende 31,8 prosent. Produksjonen er nå marginalt større enn i årene 2013–2014, men fortsatt ikke helt på nivå med det foreløpige toppåret 2010, jf. Figur 15.

Tabell 18 viser den fylkesvise produksjonen av økologisk svineslakt de siste årene. Hedmark har lenge vært det klart største produsentfylket, og i 2017 produserte Hedmark mer enn tre ganger så mye økologisk svineslakt som nest største produsent, Telemark. Etter en produksjonsøkning på 75 tonn, tilsvarende 59,2 prosent, stod Hedmark alene for mer enn halvparten av den norske produksjonen av økologisk svinekjøtt. Hedmark er samtidig tredje største produsent av svineslakt totalt sett (sum av økologisk og konvensjonelt).

I Vestfold tok produksjonen av økologisk svinekjøtt seg opp i 2017, etter en sterk nedgang i produksjonen året før. Likevel var produksjonen i fylket en god del lavere enn i årene 2009–2015, da Vestfold var nest størst på produksjon av økologisk svinekjøtt.

I Akershus økte produksjonen av økologisk svineslakt sterkt i 2017, mens Telemark hadde en mer moderat vekst i sin økologiske svinekjøttproduksjon. Til sammen stod de fire største produsentfylkene for over 90 prosent av den økologiske svinekjøttproduksjonen, mens deres andel av den totale norske svinekjøttproduksjonen var ca. 26 prosent.

I Buskerud gjorde den økologiske svinekjøttproduksjonen et byks i 2017. Produksjonen økte fra et svært lavt nivå, og Buskerud gikk fra å være et av fylkene med lavest produksjon til å bli femte største produsentfylke.

Mens de fem største produsentfylkene alle hadde produksjonsvekst i 2017, gikk produksjonen i resten av landet ned. Flere fylker enn tidligere hadde ingen økologisk svinekjøttproduksjon i det hele tatt. Det indikerer at produksjonen ble mer geografisk konsentrert, og det meste av produksjonen skjer nå på Østlandet.

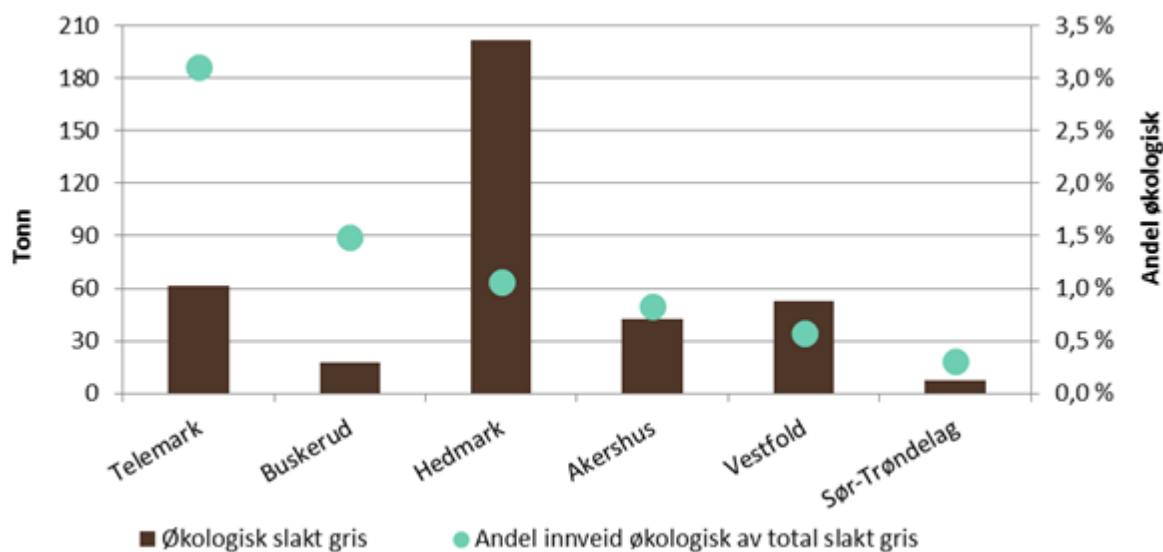
Rogaland og Nord-Trøndelag er fylkene med størst total svinekjøttproduksjon, og de to fylkene står sammen for nesten 44 prosent av total norsk produksjon. Rogaland og Nord-Trøndelag har imidlertid svært liten økologisk produksjon, og var blant fylkene som hadde en nedgang i mengden økologisk svineslakt i 2017.

Tabell 18: Økologisk slakt av gris per fylke 2005 og 2015–2017. Kg, og prosent endring siste år

	2005	2015	2016	2017	Endring siste år
Hedmark	23 167	122 777	126 806	201 834	59,2 %
Telemark	136	60 764	58 902	61 645	4,7 %
Vestfold	172	63 849	39 849	53 077	33,2 %
Akershus		8 706	25 076	42 356	68,9 %
Buskerud			789	17 283	>1 000%
Sør-Trøndelag	70	13 743	13 751	7 693	-44,1 %
Nord-Trøndelag	983	6 413	7 732	1 591	-79,4 %
Østfold	16 564	372	3 992	337	-91,5 %
Rogaland	963	2 074	905	209	-76,9 %
Hordaland	887	327		193	-
Oppland	84	402	1 266	85	-93,3 %
Aust-Agder	263		326		-100,0 %
Møre og Romsdal	1 633	623	1 749		-100,0 %
Nordland		13 732	10 585		
Sogn og Fjordane			90		-100,0 %
Troms	118	530	1 214		-100,0 %
Vest-Agder	377	97			

Kilde: Animalia

Figuren under viser total økologisk slakt av gris i tonn (vist i stolper) i de seks fylkene med høyest andel økologisk svinekjøttproduksjon i 2017, samt den prosentvise andelen økologisk slakt av totalt svineslakt (vist i punkter) for hvert av disse fylkene. Som vist i figuren hadde Telemark en andel økologisk produksjon på over 3 prosent, mens andelen var mellom 1 og 1,5 i Buskerud og Hedmark.

Figur 18: Økologisk slakt av gris i de seks største fylkene for økologisk griseproduksjon i 2017. Tonn og prosentandel av totalt slakt

Kilde: Animalia

4.1.2 Andelen økologisk kjøtt bikket 1 prosent

Som det går frem av tabell 19, gikk andelen økologisk slakt av firbeinte dyr i 2017 opp med 0,1 prosentpoeng. Samlet for alle de fire kjøttslagene var andelen økologisk 1,08 prosent, og det er første gang at andelen er

kommet over 1 prosent av den totale produksjonen.

Tabell 19: : Innveid slakt av alle dyreslag, totalt og økologisk, samt andel økologisk av total slakt, 2005 og 2015–2017. Tonn

År	Slakt totalt	Økologisk slakt	Andel økologisk
2005	225 977	1 290	0,57 %
2015	239 954	2 273	0,95 %
2016	245 045	2 402	0,98 %
2017	249 355	2 685	1,08 %
Endring siste år	4 310	+283	

Kilde: Animalia

De siste årenes utvikling i innveid mengde økologisk slakt for hvert av de firbeinte dyreslagene er vist i tabell 20 og tabell 21. Det er nokså stor variasjon mellom de ulike kjøttslagene. For storfe har andelen økt sju år på rad, og var på 1,86 prosent i 2017. Andelen økologisk er høyest for saue- og lammekjøtt, og denne andelen gikk ytterligere opp i året som gikk.

Tabell 20: Innveid slakt av storfe og sau/lam, totalt og økologisk, samt andel økologisk av total, 2005 og 2015–2017. Tonn

År	Storfe			Sau/lam		
	Slakt totalt	Økologisk slakt	Andel økologisk	Slakt totalt	Økologisk slakt	Andel økologisk
2005	87 080	884	1,01 %	25 383	359	1,42 %
2015	79 567	1 379	1,73 %	24 975	598	2,39 %
2016	81 495	1 485	1,82 %	25 354	622	2,45 %
2017	85 008	1 583	1,86 %	26 776	712	2,66 %
Endring siste år	3 513	98		1 422	90	

Kilde: Animalia

For gris gikk også andelen økologisk slakt opp, men er fortsatt under 0,3 prosent. Produksjonen av geitekjøtt er svært liten, men andelen økologisk av total geiteslakt økte med 0,2 prosentpoeng, til 1,15 prosent i 2017.

Tabell 21: Innveid slakt av gris og geit, totalt og økologisk, samt andel økologisk av total slakt, 2005 og 2015–2017. Tonn

År	Gris			Geit		
	Slakt totalt	Økologisk slakt	Andel økologisk	Slakt totalt	Økologisk slakt	Andel økologisk
2005	112 865	45	0,04 %	250	2	0,78 %
2015	135 072	294	0,22 %	248	2	0,77 %
2016	137 876	293	0,21 %	249	2	0,95 %
2017	137 213	386	0,28 %	295	3	1,15 %
Endring siste år	663	93		46	1	

Kilde: Animalia

4.1.3 Høyere salg av økologisk kjøtt – lavere anvendelsesgrad

I tillegg til Animalia sine data for innveide mengder kjøtt, bruker Landbruksdirektoratet opplysninger om omsatte mengder økologisk kjøtt som er hentet inn fra aktører i slakteri- og foredlingsleddet. På bakgrunn av dette materialet vurderer vi hvor stor andel av det økologiske kjøttet som går til produkter merket som økologisk og hvor mye som går inn i konvensjonell varestrøm.

De tre aktørene som bidrar med opplysninger til dette kapitlet står for en vesentlig del av omsetningen av økologisk slakt. I 2017 utgjorde de innrapporterte mengdene slakt fra de tre aktørene til sammen 82 prosent av slaktemengden som fremkommer i slaktestatistikken fra Animalia. Tallmaterialet fra denne gruppen av aktører gir derfor et godt bilde av markedet for økologisk kjøtt.

4.1.3.1 Svak nedgang i andelen økologisk kjøtt solgt som økologisk vare

I dette avsnittet viser vi utviklingen i produksjon og videresalg som økologiske produkter for de største aktørene innenfor økologisk kjøttproduksjon i Norge. Mengdene økologisk slakt som fremgår i figurene avviker fra det som er vist i tabellene i avsnitt 4.1.1 og 4.1.2, som er basert på tallmateriale fra Animalia, og dermed omfatter opplysninger fra flere aktører.

Det samlede salget av økologisk kjøtt fra de tre aktørene gikk opp fra 2016 til 2017. Salgsøkningen var på 41 tonn, tilsvarende 3,7 prosent. Samtidig økte de innveide mengdene økologisk slakt hos de tre aktørene med 12 prosent fra året før. Med sterkere vekst i produksjonen enn salget, gikk andelen av den totale mengden økologisk slakt hos de tre aktørene som gikk i retur til produsent eller videresolgt som økologisk vare litt ned fra året før.

Av den totale mengden økologisk slakt hos de tre aktørene ble 52 prosent anvendt som økologisk vare i 2017. Dette var en nedgang på 3 prosentpoeng fra 2016, men det er likevel den nest høyeste graden av anvendelse siden Landbruksdirektoratet begynte denne registreringen i 2006, jf. figur 19. I likhet med de to årene før, økte den innveide mengden økologisk slakt hos alle de tre aktørene. En av aktørene hadde imidlertid noe lavere salg av økologisk vare i 2017 enn året før.

En av de tre aktørene tok økologiske svinekjøttprodukter ut av sin varestrøm i løpet av 2014, og har i stedet konsentrert sin satsning om økologisk storfe og sau/lam. Denne aktøren har økt omsetningen av økologisk kjøtt av storfe og sau/lam de tre siste årene. Gjennom 2016 og 2017 økte aktøren også antallet produsenter som leverer økologisk storfe og sau/lam til slakt.

Innveid slakt og anvendelsen av økologisk kjøtt av storfe, småfe og svin hos de utvalgte aktørene er vist i tabell 22. Samlet for alle kjøttslag ble om lag 9 prosent av den økologiske produksjonen i 2017 levert i retur til produsenter, jf. faktaboks.

Retur til produsent og videresalg som økologisk vare

I kjøttsektoren er det vanlig at en del av den innveide slaktemengden blir levert i retur til produsenter. Dette kjøttet kan gå inn i både privat konsum og lokal foredling for videresalg ved gårdsutsalg, Bondens marked etc.

Totalt for de tre største slakteri- og foredlingsbedriftene gikk 9 prosent av den innveide økologiske slaktemengden i retur til produsenter i 2017. Det er imidlertid stor variasjon mellom kjøttslagene:

- Kalv: 76 prosent
- Gris: 27 prosent
- Sau/lam: 9 prosent
- Voksne storfe: 4 prosent

Når vi beregner hvor mye av det økologiske slaktet som blir anvendt som økologisk vare, inngår både videresalg som økologisk kjøtt og retur til produsenter i mengden som blir anvendt som økologisk.

Tabell 22: Innveide og anvendte mengder økologisk storfe, småfe og svin fra et utvalg markedsaktører, 2007 og 2015–2017. Tonn

	2007	2015	2016	2017	Endring siste år
Innveid som økologisk	1 435	1 952	2 023	2 206	9,0 %
Retur/salg som økologisk	608	959	1 108	1 149	3,7 %
Andel anvendt som økologisk	42 %	49 %	55 %*	52 %	

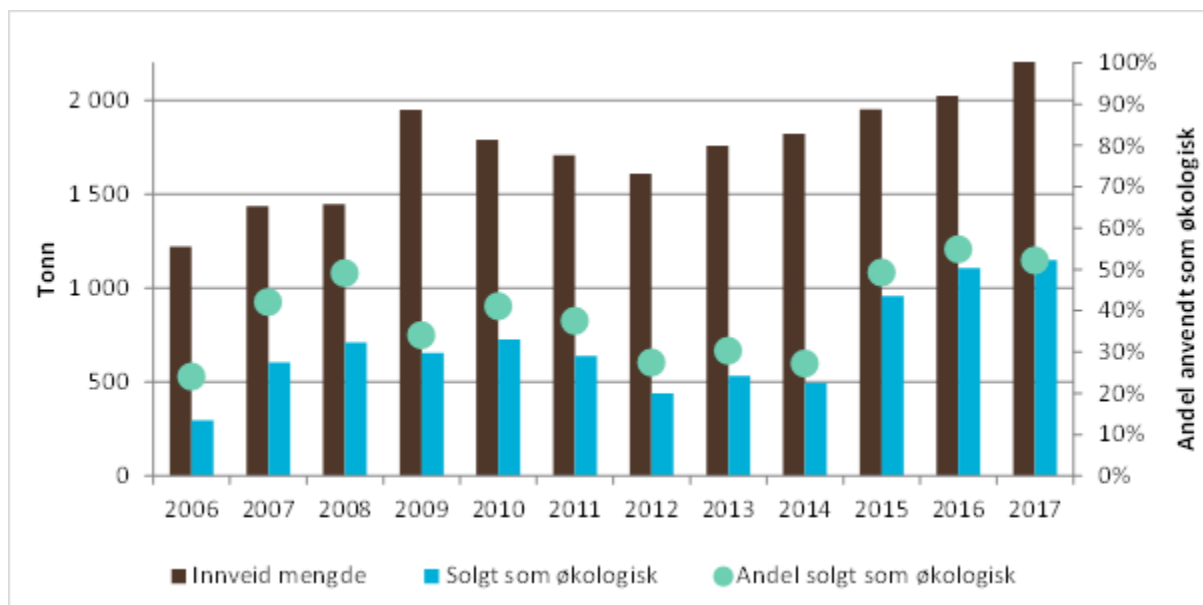
Alle mengder er presentert som hele/halv slakt. Retur til produsent inngår i mengden som anvendes som økologisk vare.

*Denne andelen er korrigert fra 52 prosent i rapporten for 2016. Salgsmengden i 2016 omfatter noe salg fra tidligere års produksjon.

Kilde: Nortura SA, Fatland AS og Grøstadgris

⁷ Andelen solgt som økologisk vare i 2016 er her oppjustert fra 52 prosent i rapporten for 2016. Salgsmengden i 2016 omfatter noe salg fra tidligere års produksjon.

Figur 19 viser de innveide og anvendte mengdene økologisk kjøtt hos de tre aktørene vist som hele/halve slakt. Mengdene anvendt kjøtt er regnet tilbake fra stykningsdeler/kjøttvarer til hele/halve slakt, og tallene inkluderer dermed de delene av slaktet som faller bort i prosessen med oppstykking/foredling. Dette for at mengden retur og salg skal være sammenlignbar med mengden innveid slakt.

Figur 19: Innveide og solgte mengder økologisk storfe, småfe og svin og andel solgt som økologisk fra et utvalg markedsaktører 2006–2017. Tonn

Alle mengder er presentert som hele/halve slakt. Salget omfatter også retur til produsent.

Solgt mengde i 2016 omfatter også noe salg av tidligere års produksjon.

Kilde: Landbruksdirektoratet, basert på innrapporteringer fra Nortura SA, Fatland AS og Grøstadgris

4.2 Sterk omsetningsvekst for økologisk storfe og sau/lam

Som vist i tabell 23 økte produksjonen av økologisk storfekjøtt hos de tre aktørene med 93 tonn, tilsvarende 7,4 prosent i 2017. Samtidig økte mengden økologisk storfekjøtt som blir anvendt som økologisk vare med 56 tonn, eller 9,1 prosent. Med sterkere økning i bruken av det økologiske storfekjøttet enn i produksjonen, gikk andelen økologisk storfeslakt anvendt som økologisk vare opp med 0,8 prosentpoeng fra året før, til 49,3 prosent.

Siden 2014 er det skjedd en sterk utvikling i anvendelsen av økologisk storfeslakt som økologisk vare. Tre år med sterkt vekst i bruken av det økologiske storfekjøttet har ført til at anvendelsesgraden har økt fra 22 prosent i 2014 til vel 49 prosent i 2017. Mens økologisk storfekjøtt som går i retur til produsenter utgjorde om lag to tredjedeler av omsetningsveksten i 2016, gikk denne mengden ned med nesten 18 tonn i 2017. Det betyr at veksten i videresalget av økologisk storfekjøtt til bearbeidingsindustrien i 2017 var sterkere enn 9,1 prosent. Omsetningen av økologisk storfekjøtt fra de tre aktørene til grossister, dagligvare og storkjøkken og ev. andre salgskanaler økte med 65 tonn, tilsvarende 12 prosent, fra 2016.

Tabell 23: Innveide og anvendte mengder økologisk storfekjøtt fra et utvalg markedsaktører, 2007 og 2015–2017. Tonn

	2007	2015	2016	2017	Endring siste år
Innveid som økologisk	866	1 167	1 263	1 356	7,4 %
Retur og salg som økologisk	301	552	613	669	9,1 %
Andel anvendt som økologisk	35 %	47 %	49 %	49 %	

Kilde: Landbruksdirektoratet, basert på innrapporteringer fra Nortura SA, Fatland AS og Grøstadgris

Retur til produsent inngår i mengden som anvendes som økologisk vare.

I likhet med for storfekjøtt, økte både produksjonen og bruken av økologisk saue- og lammekjøtt hos de tre aktørene i 2017. Som vist i tabell 24, var imidlertid økningen i slaktemengden litt sterkere enn økningen i mengden som ble brukt som økologisk vare. Det førte til at andelen økologisk saue- og lammekjøtt som ble anvendt som økologisk vare gikk ned med 1 prosentpoeng for andre år på rad, til 36 prosent.

Både mengden økologisk saue- og lammekjøtt som gikk i retur til produsent, og videresalget av økologisk saue- og lammekjøtt til bearbeidingsindustrien, økte. Veksten i mengden økologisk saue- og lammekjøtt som går i retur til produsent var sterkest. Denne mengden gikk opp med nesten 13 tonn, eller 32 prosent fra året før. Videresalget av økologisk saue- og lammekjøtt gjennom bearbeidingsindustrien økte med ca. 7 tonn, eller 4,4 prosent. Til sammenligning økte det totale norske engrossalget av saue- og lammekjøtt i 2017 med 12 prosent.

Tabell 24: Innveide og anvendte mengder økologisk saue-/lammekjøtt fra et utvalg markedsaktører, 2007 og 2015–2017. Tonn

	2007	2015	2016	2017	Endring siste år
Innveid som økologisk	399	520	522	582	11,4 %
Retur og salg som økologisk	169	196	193	212	9,8 %
Andel anvendt som økologisk	42 %	38 %	37 %	36 %	

Kilde: Landbruksdirektoratet, basert på innrapporteringer fra Nortura SA, Fatland AS og Grøstadgris

Retur til produsent inngår i mengden som anvendes som økologisk vare.

Tabell 25 viser innveide og anvendte mengder økologisk svinekjøtt hos de tre aktørene i 2017. Mens mengden økologisk svineslakt økte med 12,6 prosent, til 268 tonn, gikk mengden retur og salg som økologisk vare ned med 11,1 prosent. Mengden økologisk svinekjøtt som gikk i retur til produsenter for privat forbruk eller lokal videreforedling gikk ned med vel 4 prosent, mens omsetningen gjennom bearbeidingsindustrien gikk ned med 13,4 prosent.

Til tross for at salget av økologisk svinekjøtt gikk ned fra 2016, er salget det nest høyeste som er registrert hos Landbruksdirektoratet. Som det går frem av tabell 25 blir alt økologisk svineslakt hos de tre aktørene omsatt som økologisk vare.

Tabell 25: Innveide og anvendte mengder økologisk svinekjøtt fra et utvalg markedsaktører, 2007 og 2015–2017. Tonn

	2007	2015	2016	2017	Endring siste år
Innveid som økologisk	169	265	238	268	12,6 %
Retur/salg som økologisk	138	211	302*	268	-11,1 %
Andel anvendt som økologisk	82 %	79 %	127 %*	100%	

Kilde: Landbruksdirektoratet, basert på innrapporteringer fra Nortura SA, Fatland AS og Grøstadgris

Retur til produsent inngår i mengden som anvendes som økologisk vare.

*Salget i 2016 omfatter også salg av produksjon fra tidligere år, og er dermed høyere enn innveid mengde svinekjøtt hos de tre aktørene i 2016.

4.3 Økende produksjon av økologisk fjørfekjøtt

Dette underkapitlet er basert på opplysninger fra de viktigste aktørene innen slakt og foredling av økologisk slaktekylling og kalkun i Norge, i tillegg til Landbruksdirektoratets leveranseregister for slakt. Produksjonen av økologisk fjørfe i Norge er lav, og begrenser seg til noen få, små produsenter.

Produksjonen av økologisk kylling- og kalkunkjøtt har økt de to siste årene, fra 165 tonn i 2015 til 328 tonn i 2017. Dette skyldes både økt produksjon hos eksisterende aktører, og at en ny aktør kom på markedet i 2017.

Anvendelsesgraden for fjørfekjøtt har vært rundt 100 prosent de siste fem årene. Dette har sammenheng med at produksjonen er konsentrert hos mindre produsenter, hvorav flestparten kun selger økologiske produkter.

I 2008 til 2012 lå anvendelsesgraden mellom 30 og 60 prosent, da større aktører hadde høye kostnader ved å skille ut de små mengdene økologiske kyllinger i en ellers stor varestrøm, og derfor ikke alltid fikk videresolgt all produsert mengde som økologisk vare.

Tabell 26: Total og økologisk fjørfeslakt i kg, og prosent økologisk av totalt fjørfeslakt. 2008 og 2015–2017

	2008	2015	2016	2017	Endring siste år
Total slaktet	81 802 209	91 063 190	96 607 484	99 019 764	2,5 %
Økologisk slakt	178 329	164 629	227 927	328 421	44,1 %
Andel økologisk slakt	0,22 %	0,18 %	0,24 %	0,33 %	

Kilde: Landbruksdirektoratets leveranseregister for slakt og opplysninger fra aktører i markedet.
Det produseres noe økologisk hønskjøtt, men dette er ikke inkludert i tabellen.

Andelen økologisk av total fjørfekjøttproduksjon er lav, men økende. Selv om den totale produksjonen av fjørfekjøtt har økt de siste årene, har veksten i den økologiske produksjonen vært sterkere, slikt at andelen økologisk har gått opp fra 0,18 prosent i 2015 til 0,33 prosent i 2017.

Mesteparten av det økologiske fjørfekjøttet selges gjennom dagligvare. Resten går til storhusholdning og restaurant, og en liten mengde selges direkte fra gård. I 2017 ble også noe fjørfekjøtt solgt via mathandel på nett.

Økningen i produksjonen tilrettela for økt omsetning av økologisk fjørfekjøtt; som omtalt i kap. 8.1.8 økte salget i dagligvare med 83 prosent i 2017. Markedet har stort sett blitt begrenset av utfordringer på produksjonssiden, heller enn etterspørselen, og aktørene melder om at de får omsatt det de produserer. Det kan være utfordrende å sikre jevn tilgjengelighet av fersk, økologisk kylling i dagligvaren, da produksjonen stadig er på et relativt lavt nivå.

Det kan også være vanskelig å ta ut merpris på økologisk vare i markedet. Kostnadene ved produksjon av økologisk kylling er betydelig høyere enn for konvensjonell fjørfe, bl.a. på grunn av kravet om karenstid som gjør at kylling som ikke er født økologisk må leve i minst 10 uker før de slaktes. Det kan imidlertid være vanskelig å kommunisere til forbruker hvorfor man skal betale så mye mer for den økologiske kyllingen. Også fordi det finnes stadig flere fjørfekjøttprodukter på markedet som skiller seg ut ved at det er brukt mer saktevoksende hybrider og annerledes førsammensetning enn det som brukes i størsteparten av kyllingkjøttproduksjonen.

5 Egg

Produksjonen av økologiske egg fortsetter å øke, og innrapporterte mengder viser at 4 149 tonn økologiske egg ble omsatt gjennom pakkeriene i 2017. Dette utgjorde 6,6 prosent av den totale produksjonen av egg, mot en andel på 5,4 prosent i 2016.

Dette kapitlet presenterer utvikling og status for produksjon og videresalg av økologisk egg fra eggpakkerier. Informasjonen er hentet fra Landbruksdirektoratets leveransedatabase, samt besvarelser fra samtlige eggpakkerier med mottak av økologiske egg.

I 2017 er det totalt fem eggpakkerier i Norge, av disse er det fire pakkerier som mottar, pakker og videreselger økologiske egg. To av aktørene har til sammen om lag 80 prosent av markedet for økologiske egg.

Produksjonen og omsetningen fra eggprodusenter som selger fra gården, på lokale markeder, eller distribuerer selv til storhusholdning eller dagligvarehandel m.m. er ikke med i denne statistikken, som bare omfatter tilførsler til eggpakkerier.

1.1 Økning i produksjonen av økologiske egg i 2017

Produksjonen av økologiske egg har økt sterkt i flere perioder. Fra 2005 og 2009 var det en sterk økning, men etterspørselen økte mindre enn produksjonen, og det ble en overproduksjon av økologiske egg i markedet. Produksjonen gikk derfor ned i perioden 2010–2012. Mellom 2013 og 2015 økte produksjonen igjen kraftig, med mellom 12 og 23 prosent årlig. I 2016 ble det derimot produsert kun 4,2 prosent mer enn i 2015. I 2017 var det igjen en kraftig økning i produksjonen av økologiske egg med 26 prosent økning sammenlignet med 2016. Se tabell 27 for oversikt.

Produksjonsveksten for konvensjonelle egg økte ubetydelig i 2017. På grunn av overdekning av egg totalt, har det i flere år blitt gjennomført markedsregulerende tiltak for å redusere produksjonen av egg i konvensjonell drift.

Som vist i tabell 27 økte andelen økologiske egg fra 5,4 prosent i 2016, og utgjorde 6,6 prosent av totalt innleverte mengder egg til pakkeri i 2017. Den økologiske andelen har økt de siste årene, etter at den noen år gikk ned.

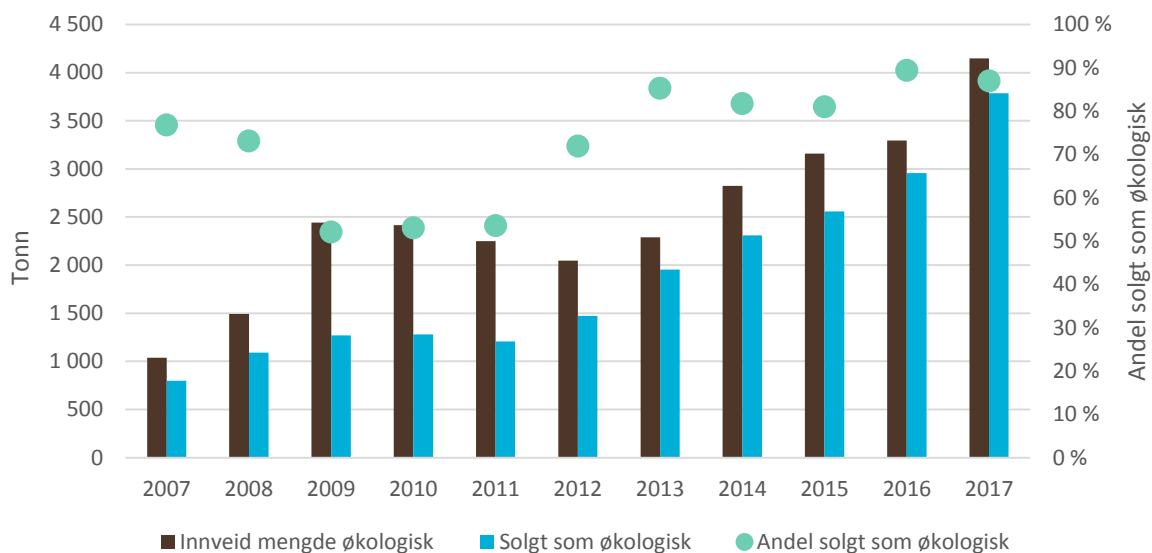
Tabell 27: Andel økologiske egg av totalt innveid egg til registrerte eggpakkerier, 2006 og 2015–2017. Tonn

Total egg	2006	2015	2016	2017	Endring siste år
Totalt innveid	46 520	60 682	61 242	62 736	2,4 %
Herav økologiske egg	570	3 160	3 294	4 149	26,0 %
Andel økologiske egg	1,2 %	5,3 %	5,4 %	6,6 %	

Kilde: Landbruksdirektoratets informasjonsbase over innveide egg fra pakkeriene

Omsetningen fra eggpakkeriene av økologiske egg (videresolgt med økologisk merking) har økt de siste fire årene, etter lav vekst i 2010 og nedgang i 2011. I 2017 økte omsetningen med 28 prosent.

Andelen videresolgt som økologisk av mengden innveid som økologisk har ligget mellom 80 og 90 prosent de siste fem årene. I 2017 var andelen 87 prosent. Se figur 20 for oversikt over innveid mengde, salg og andel solgt av total innveid.

Figur 20: Utvikling i totalt innveid mengde økologiske egg og solgte mengder økologisk merkede egg, samt andel solgt som økologisk. 2007–2017

Kilde: Landbruksdirektoratets informasjonsbase over innveide egg fra pakkeriene og rapportering fra aktørene

1.2 Økende etterspørsel etter økologiske eggprodukter

Det er god vekst i produksjon og salg av økologiske egg. Totalt har markedet kommet i relativt god balanse igjen etter noen år der produksjonen var langt høyere enn salget. Det er stor etterspørsel etter økologiske egg og det er kjøp og salg av økologiske egg mellom de ulike eggpakkeriene.

To av eggpakkeriene produserer økologiske eggprodukter. Produksjonen og produktutviklingen hos begge er i oppstartsfasen og salget er foreløpig begrenset, men det forventes en økning i salget i 2018.

1.3 Mindre pristillegg for økologiske egg

De økologiske eggene har hatt en positiv prisutvikling de siste tre år, men det har også konvensjonelle egg. Tabell 28 viser likevel at prisdifferansen mellom konvensjonelle og økologiske egg blir noe mindre for hvert år.

Tabell 28: Gjennomsnittspris til produsent for økologiske egg 2015–2017. Kr per kg.

Totalt egg	2015	2016	2017
Økologisk	25,33	25,61	25,94
Konvensjonell	15,38	15,77	16,46
Pristillegg for økologisk	9,95	9,85	9,47

Kilde: Rapporteringer fra eggpakkeriene

6 Poteter, grønnsaker og frukt

Kalenderåret 2017 viste nok en gang en vekst i omsetningen av økologiske grønnsaker i Norge. Omsetningen av norske økologiske poteter økte med 16,6 prosent sammenlignet med fjoråret. Det var også en større omsetning av norske poteter totalt sett.

Andelen økologisk av total norsk produksjon er fortsatt liten for mange produkter, men noen produkter klarer å ta stadig større andeler av det totale norske markedet. Gulrot er den desidert største økologiske kulturen målt i omsatte tonn, og andelen økologisk av totalen er i underkant av 5 prosent.

Dette kapitlet presenterer markedet for kalenderåret 2017 for norskproduserte økologiske poteter, grønnsaker og frukt på engros- og produsentnivå. Hoveddistribusjonen av økologisk frukt og grønt går gjennom tre grossister: Bama Gruppen AS, Coop Norge SA og Øko-kompaniet AS. Kapitlet omtaler også noen hovedtrekk for omsetningen av økologiske poteter, grønnsaker og frukt i dagligvarehandelen, men dette er nærmere beskrevet i kap. 8.

Sesongen 2016–2017 er beskrevet i tillegget til fjorårets rapport, «Produksjon og omsetning av økologiske landbruksvarer. 1. halvår 2017. Tillegg til rapport nr 15/2017», som Landbruksdirektoratet publiserte 15.09.2017.

6.1 Vekst i dagligvareomsetning av økologiske grønnsaker og frukt

Omsetningen av økologiske grønnsaker i dagligvarehandelen økte med 5,1 prosent fra 2016 til 2017, noe som er en svakere økning enn de siste årene. De fleste dagligvarekjedene tilbyr et utvalg av økologiske produkter. Grossistene meldte om økt etterspørsel etter økologiske poteter, grønnsaker og frukt til sesongen 2017–2018, men har senere meldt om problemer med etterspørselen ute i butikkene.

Friske urter hadde en spesielt sterk økning i omsetningen i dagligvarehandelen i 2017, noe som også reflekteres i en sterk økning i omsetningen av norsk vare fra grossist (se tabell 29). Noe av årsaken til den sterke veksten er at en av de store grossistene kun omsetter økologiske urter.

Se kap. 8 for mer informasjon om omsetningen i dagligvarehandelen.

6.2 Økt omsetning av norskproduserte økologiske poteter, grønnsaker og frukt

Landbruksdirektoratet overvåker markedet for norskproduserte økologiske poteter, grønnsaker og frukt, og registrerer ukentlige priser til produsent. I tillegg rapporterer grossistene omsatte mengder for de samme kulturene. Prisene blir presentert ukentlig på Landbruksdirektoratets hjemmesider. Gjennom sesongen blir det også innhentet informasjon om lagerbeholdninger av økologiske poteter og grønnsaker.

Sesongen 2016–2017 ga store avlinger av konvensjonelle varer, men også de fleste økologiske varene hadde gode lagre utover i sesongen, og det var en årlig økning i volum på lager per 1. mars 2017. Både hvitkål, kålrot, gulrot, kepaløk, rødløk og rødbeter var tilgjengelig i mars.

Sesongen 2017–2018 startet dårlig, med mye nedbør og kaldt vær, noe som bidro til en sen oppstart av høsting, og utfordringer for lagringsforholdene utover i sesongen. Likevel viser lagertallene for 2018 at det per 1. januar var mer hvitkål, gulrot, kepaløk og rødløk på lager enn tilsvarende tidspunkt året før.

Andelen økologisk av total omsetning varierer mye fra produkt til produkt. I tabell 29 er de to siste kalenderårenes omsetning fra grossist satt opp. Tallene er omregnet til tonn og oppjustert med en faktor som uttrykker omsetning som ikke blir meldt inn til Landbruksdirektoratet. For alle kulturer sett under ett var det en økning i omsetningsvolumet av økologisk produsert frukt og grønt på 21 prosent fra 2016 til 2017.

Hvert kalenderår viser et utdrag av to forskjellige sesonger, ettersom nye produkter tilføres markedet om høsten hvert år. Oppsettet av tabellen og sammenligningsgrunnlaget er annerledes i denne rapporten enn tidligere rapporter. For sesongtall viser vi til den økologiske halvårsrapporten.

Tabell 29: Omsetning til direkte konsum av norskproduserte økologiske poteter, grønnsaker og frukt i kalenderårene 2016 og 2017. Tonn

Kulturer	2016			2017			2016–2017 Endring
	Totalt	Økologisk	Andel	Totalt	Økologisk	Andel	
Potet	57 286	667	1,2 %	60 307	778	1,3 %	16,6 %
Veksthusgrønnsaker							
Agurk	17 411	135	0,8 %	17 634	217	1,2 %	60,7 %
Urter	1 158	51	4,4 %	1 266	213	16,8 %	317,6 %
Tomat	5 717	48	0,8 %	6 331	111	1,8 %	131,3 %
Rapidsalat	118	42	35,6 %	56	1	1,8 %	-97,6 %
Frilandsgrønnsaker							
Kepaløk	16 536	200	1,2 %	15 349	199	1,3 %	-0,5 %
Rødløk	5 476	64	1,2 %	5 321	88	1,7 %	37,5 %
Purre	1 836	8	0,4 %	1 791	61	3,4 %	>100 %
Rødbeter	712	117	16,4 %	1070	194	18,1 %	65,8 %
Hvitkål	11 191	121	1,1 %	10 130	192	1,9 %	58,7 %
Blomkål	5 534	55	1,0 %	5 896	87	1,5 %	58,2 %
Brokkoli	3 305	87	2,6 %	3 599	142	3,9 %	63,2 %
Kålrot	12 676	284	2,2 %	12 047	338	2,8 %	19,0 %
Squash	451	13	2,9 %	300	25	8,3 %	92,3 %
Gulrot	33 657	1 584	4,7 %	35 304	1 678	4,8 %	5,9 %
Knollselleri	1 629	55	3,4 %	2 086	61	2,9 %	10,9 %
Stilkselleri	802	28	3,5 %	730	5	0,7 %	-82,1 %
Hjertesalat	898	18	2,0 %	974	19	2,0 %	5,6 %
Isbergsalat	5 297	120	2,3 %	4 857	108	2,2 %	-10,0 %
Frukt							
Epler*	7 717	101	1,3 %	6 909	88	1,3 %	-12,9 %
Plommer*	1 215	50	4,1 %	1 763	53	3,0 %	6,0 %

Kilde: Landbruksdirektoratet, *Tall justert med informasjon fra fruktlagerinspektøren

6.2.1 Andelen økologiske poteter øker

Omsetningen av norske økologiske poteter utgjorde om lag 1,3 prosent av det totale salget i 2017. Dette er en økning i andelen økologisk sammenlignet med tidligere år. Omsetningsøkningen av økologiske poteter fra grossist var mer enn 16 prosent, og utgjorde over 100 tonn sammenliknet med 2016. Samtidig som salget av økologiske poteter økte, gikk omsetningen av konvensjonelle poteter opp med 5 prosent i samme periode.

I juni og juli var det ikke norske økologiske poteter i markedet, og grossistene importerte for å dekke etterspørselen. Priskurven for norske økologiske poteter viste en topp i oppstart av ny norsk sesong, men holdt seg stabil i hele august 2017. Resten av året holdt prisene seg relativt stabile på et lavere nivå.

6.2.2 Vekst i omsetningen av norske grønnsaker

Omsetningen av norskproduserte økologiske grønnsaker økte med 23 prosent sammenlignet med året før, og utgjorde 3 prosent av den totale norske omsetningen av grønnsaker i 2017.

For et flertall av grønnsakskulturene utgjorde den økologiske produksjonen i 2017 en liten andel av totalproduksjonen av det enkelte produktet. Året 2017 var turbulent. I deler av markedet ble mottaket av den avtalte produksjonen brått kansellert. Dette førte til at varer måtte omsettes på andre måter enn opprinnelig planlagt. Ifølge flere av grossistene ser markedet for økologiske produkter ut til å ha nådd et foreløpig metningspunkt.

Prisene på norske økologiske grønnsaker og poteter er naturlig nok høyere enn for konvensjonelle varer, og det kan være vanskeligere å få avsetning for de økologiske varene uten mer markedsføring. Sesongen for økologiske grønnsaker er vanligvis kortere enn for konvensjonelle varer. Det fører til perioder med import av økologiske produkter til full toll. Prisdifferansen mellom økologiske og konvensjonelle produkter vil øke i slike perioder.

Frilandsgrønnsaker

Målt i omsatt kvantum er *gulrot* den desidert største norske økologiske grønnsakskulturen på friland, og økologiske gulrøtter utgjorde 4,8 prosent av den totale norske gulrotomsetningen i 2017. I slutten av april 2017 var det tomt for norske økologiske gulrøtter, og ny sesong startet opp i midten av august. Omsatt kvantum av norske økologiske gulrøtter økte med nærmere 6 prosent fra 2016 til 2017.

Både *blomkål* og *brokkoli* hadde en god økning i omsatt kvantum fra 2016 til 2017. Det var også en økning i omsatt kvantum av *kålrot*, på 54 tonn. Norsk økologisk kålrot fantes på markedet gjennom hele 2017.

Gul kepaløk hadde en liten reduksjon i omsatt kvantum i kalenderåret 2017 sammenlignet med året før, mens den *røde kepaløken* hadde en økning i samme periode. *Purre* viste en veldig stor kvantumsøkning, fra kun 8 tonn i 2016 til 61 tonn i 2017. Av total omsetning utgjorde kvantumet av økologisk purre 3,4 prosent.

Omsatt kvantum av *rødbeter* fortsatte å øke i 2017, og for kalenderåret 2017 var andelen økologisk av total omsetning på om lag 18 prosent. Økningen i salget av økologiske rødbeter var på nesten 66 prosent eller 77 tonn sammenlignet med året før.

Veksthusgrønnsaker

Agurker hadde en økning på 82 tonn i omsetningen i 2017 sammenlignet med året før. Økologisk agurk utgjorde 1,2 prosent av den totale norske agurkproduksjonen. Det er stor etterspørsel etter agurker, også i vinterhalvåret. Mens omsatt kvantum av konvensjonell agurk holdt seg noenlunde stabil i 2017 sammenlignet med 2016, var økningen i økologisk vare på over 60 prosent.

Omsatt mengde av økologiske *tomater* økte med over 100 prosent fra 2016 til 2017, noe som utgjorde en økning på 63 tonn. Andelen økologiske tomater av total produksjon var i underkant av 2 prosent i 2017.

Økologiske *urter* tar en stadig større andel av markedet, og i 2017 var 16,8 prosent av alle omsatte urter økologiske. Omsatt kvantum økte med mer enn 300 prosent fra 2016 til 2017. *Rapidsalat* taper marked sammenlignet med andre salatvekster, og andelen økologisk rapidsalat av total salg ble kraftig redusert i 2017. Også konvensjonell vare mister markedsandeler og hadde en reduksjon i omsetningen på mer enn 50 prosent sammenlignet med året før.

6.2.3 Middels frukt- og bærsesong

Fruktsesongen i 2017 var ikke så god som i 2016. Værforholdene var lite egnet for frukt dyrking, og gjennomsnittsavlingene ble derfor moderate. Det var store variasjoner innenfor og mellom distrikter som følge av skiftende og vått vær. Spesielt på Vestlandet var det kjølig og grått i lengre perioder, slik at innhøstingen ble forsinket.

Med en våt og kald vår og forsommer ble det mye frostskaider på frukten. Dette gikk ut over omsetningen av frukt til konsummarkedet, i likhet med konvensjonelt dyrkede epler. En del frukt hadde dermed en annen størrelse og form enn den som aksepteres i butikk. Denne måtte finne alternative omsetningskanaler.

Andelen økologisk av totalt salg for hhv. *epler* og *plommer* holdt seg noenlunde stabil i 2017 sammenlignet med 2016. Epler hadde en liten nedgang i andel økologisk, mens plommene økte noe.

Produksjonen av økologiske bær er liten og omsettes i all hovedsak direkte fra gård eller direkte til butikker og mindre grossister.

For 2017 hentet Foregangsfylke for økologisk frukt og bær inn informasjon fra fruktlagrene om omsetning av økologisk frukt og bær til konsum, til industri og solgt som konvensjonell vare. Tre av fire fruktlagre svarte på undersøkelsen. Resultatene viste at for plommer ble om lag halvparten solgt som økologisk til konsum, mens resten fordelte seg mellom salg til industri og salg som konvensjonell vare. For epler ble en høyere andel omsatt som økologisk til konsum i 2017 enn tidligere år, men likevel utgjorde dette bare i underkant av en tredjedel av salget av økologiske epler. Resten selges til industri.

6.3 Prisøkning for økologiske produkter

De fleste norskproduserte grønnsakene hadde en prisøkning til produsent fra forrige år, se tabellen under. Brokkoli viste en oppgang på over 10 prosent sammenlignet med 2016, mens hjertesalaten hadde en prisøkning på over 7 prosent. De grønnsaksproduktene som ikke hadde en prisvekst fra 2016 til 2017 var blant annet rødbeter, blomkål og knollselleri. Epler hadde en økning på om lag 10 prosent på frukt til konsummarkedet sammenlignet med 2016.

Tabell 30: Gjennomsnittspris til produsent for norskproduserte økologiske poteter, grønnsaker og frukt i kalenderårene 2016 og 2017. Øre per kg, eller stk. der dette er presisert.

Produkt	Gjennomsnittspris		Endring 2016–2017
	2017	2016	Prosent
Potet	993	984	0,91 %
Kepaløk	1 540	1 507	2,23 %
Rødløk	1 693	1 622	4,40 %
Purre	3 021	3 029	-0,27 %
Rødbeter	1 233	1 282	-3,83 %
Hvitkål	1 401	1 395	0,41 %
Blomkål, stk.	1 695	1 798	-5,73 %
Brokkoli, stk.	1 601	1 452	10,24 %
Kålrot	1 427	1 356	5,27 %
Squash	1 573	1 495	5,24 %
Gulrot, bunt	1 674	1 674	-
Gulrot, 750 gram	1 261	1 296	-2,67 %
Knollselleri	2 138	2 255	-5,19 %
Stilkselleri	1 490	1 505	-1,02 %
Hjertesalat	1 340	1 246	7,54 %
Isbergssalat	1 258	1 246	0,97 %
Agurk	1 237	1 182	4,65 %
Urter, veksthus	1 088	1 015	7,20 %
Tomater, cherry	1 228	1 246	-1,44 %
Rapidsalat	757	757	-
Epler	2 171	1 968	10,33 %

Kilde: Landbruksdirektoratet

7 Pris til produsent for økologiske produkter

Dette kapitlet gir en oppsummering av prispåslaget til produsent for ulike økologiske produkter. Prispåslaget varierer mellom produksjonene, ut fra merkostnad ved økologisk drift og evt. ønske fra mottaks-/foredlingsleddet om å stimulere til økologisk produksjon. Tabellen nedenfor viser en sammenfatting av priser på konvensjonelle og økologiske produkter innenfor ulike sektorer. Tabellen gir også en omtrentlig oversikt over merprisen innen ulike produksjoner.

Tabell 31: Gjennomsnittspriser til primærprodusent for ulike konvensjonelle og økologiske produkter og pristillegg for økologiske produksjoner i 2017, eller per 1. januar 2018, kr per kg eller liter

	Konvensjonell	Økologisk	Pristillegg økologisk
Mathvete ¹	3,26	4,66	1,40
Bygg ²	2,70	4,01	1,31
Havre ²	2,44	3,62	1,18
Melk ³	5,62	6,37	0,75
Storfe, okse klasse O	49,35 ⁴		0,50 ⁵
Sau/lam, klasse O	35,53 ⁴		1,00–3,00 ⁶
Egg ⁷	16,46	25,94	9,48
Potet ⁸	4,77	9,93	5,16
Gulrot ⁸	8,81	16,82	8,01
Eple ⁸	16,06	21,71	5,65

¹ Det er ikke benyttet avregnede priser for mathvete i tabellen, siden Landbruksdirektoratet ikke kan fremskaffe priser for mathvete uten spelt. Spelt har en høy pris og utgjør en relativt mye større andel av mathveten for økologisk enn for konvensjonelt. I tabellen er det derfor tatt utgangspunkt i målpris for 2017–2018 og Felleskjøpet Agris pristillegg for økologisk mathvete.

² Basert på innrapporteringer fra kornkjøperne til Landbruksdirektoratet per 8.3.2018.

³ Prisen på konvensjonell melk er gjennomsnittlig pris betalt fra Tine til Tines leverandører, denne prisen er tillagt tillegget som Tine betaler økologiske produsenter med leveranseavtale for å finne pris til produsent for økologisk melk. Tillegget var i 2016 kr 0,65 per liter i første halvår og kr 0,75 per liter i andre halvår.

⁴ Prisen gjelder per 1.1.2018. Det er variasjon i produsentprisen mht. vekt etc.

⁵ Nortura har et "Øko-kvalitetstillegg" for utvalgte vekter og kvaliteter av ung okse, kvige og kastrat, som får et ytterligere tillegg på kr 6,50

⁶ Pristillegget varierer mellom slakteriene. Noen har tillegg for utvalgte kvaliteter, mens andre også har begrenset tilskuddet til bestemte perioder.

⁷ Vektet gjennomsnittspris til produsent fra de fire største markedsaktørene/eggpakkeriene (98 prosent av total innveid), for økologiske egg str. M og L. For konvensjonell benyttes egg fra frittgående høner, enkelt gjennomsnitt av pris fra de tre pakkeriene.

⁸ Gjennomsnittspris i 2017. Kilde: Landbruksdirektoratet.

7.1 Forskjellig prispraksis i forskjellige sektorer

Hvordan produsentprisen settes for økologiske produkter varierer fra sektor til sektor. Økologisk korn, melk, kjøtt og fjørfe får et tillegg på prisen for konvensjonell vare. Pristillegget er fast gjennom avtaleåret, og er også i flere tilfeller likt over flere år. Prisene på økologisk frukt og grønnsaker varierer derimot gjennom sesongen.

Korn

Produsentprisen på økologisk korn er summen av den gjeldende ukentlige basisprisen ved kornmottaket og et årlig fastsatt pristillegg for økologisk vare. Registrert pris inkluderer også tillegg for avstand fra produsent til kornmottak. Gjennomsnittlig prisdifferanse mellom økologisk og konvensjonelt for hele landet vil derfor avhenge både av mengde korn, tidspunkt for innlevering og hvor kornet er levert inn.

Melk og kjøtt

Produsentprisen på økologisk vare av melk og kjøtt settes ut fra et pristillegg på konvensjonell vare.

Egg

De største aktørene innen mottak av egg (eggpakkerier) differensierer produsentprisen etter kvaliteter og produksjonsformer, ved ulik fastpris per kilo.

Frukt og grønnsaker

Produsentprisen på økologisk frukt og grønt settes av markedsaktørene. Enkelte priser er faste gjennom året, mens andre bestemmes ukentlig og kan derfor variere gjennom året. Prisene i tabellen over er veid gjennomsnitt av prisene gjennom året.

8 Omsetning i forbrukermarkeder

Dagligvarehandelen

Omsetningen av økologiske matvarer gjennom dagligvarehandelen var på 2,63 mrd. kroner i 2017, en økning på 8 prosent fra året før. Det var stor økning i omsetningen av brød og bakervarer og drikkevarer, mens omsetningen av meierivarer og barnemat gikk ned. Grønnsaker var fortsatt varegruppen med størst omsetning målt i verdi. Lavprisbutikker tok en større andel av omsetningen av økologiske varer i 2017, og det har vært økt omsetning i alle fylker i Norge, utenom Vest-Agder.

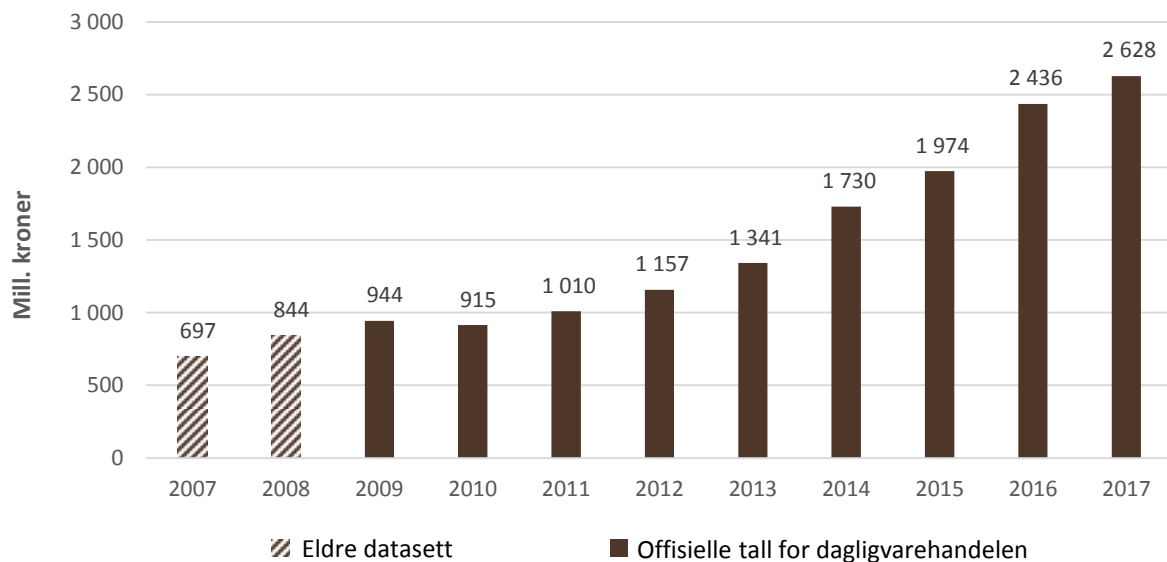
Andre kanaler

Omsetningen av økologiske varer gjennom andre kanaler enn dagligvarehandelen økte med rundt 5 prosent i 2017, ifølge Landbruksdirektoratets registreringer. Veksten var særlig sterk i storhusholdninger.

8.1 Omsetning av økologiske varer for 2,66 mrd. kroner i 2017

Salget av økologiske varer gjennom dagligvarehandelen fortsatte å øke i 2017. Veksten var imidlertid ikke like stor som den var i 2016. I 2017 ble det omsatt økologiske matvarer gjennom dagligvarehandelen for 2,63 mrd. kroner. Dette var 8 prosent mer enn i 2016. Hvis vi inkluderer varer som ikke er matvarer i tallet, var omsetningen på 2,66 mrd. kroner, 9 prosent mer enn året før.

Kilden til statistikken over omsetning gjennom dagligvarehandelen er dataanalyse-selskapet Nielsen. Dataene er basert på registrering av kjøp gjennom dagligvarebutikker og informasjonen som ligger i strekkoden til produktene. I noen tilfeller vil enkelte produkter ved en feil ha registrert informasjon i strekkoden som sier at produktet er økologisk, selv om det ikke er det. Når dette oppdages blir dataene korrigert, og derfor kan det skje endringer i tallene som tidligere har blitt publisert. I 2017 ble det gjort en større gjennomgang, og det ble oppdaget flere produkter som tidligere var blitt registrert som økologiske, men som ikke var det. Derfor har noen tall fra tidligere år blitt endret i denne rapporten.

Figur 21: Omsetning av økologiske matvarer i dagligvarehandelen, 2007–2017. Mill. kroner

Kilde: Nielsen

I tabell 32 presenteres omsetningen av ulike varer i mill. kroner. I likhet med de siste årene, var grønnsaker den gruppen som hadde størst omsetning i verdi i 2017, og salget av økologiske grønnsaker utgjorde 4,5 prosent av det totale salget av grønnsaker gjennom dagligvarehandelen.

Andelen av omsetningen i dagligvarehandelen som er økologisk er generelt lav. Av alle matvarer utgjorde økologiske matvarer kun 1,93 prosent i 2017. Omsetningen innenfor enkelte matvaregrupper har imidlertid en høyere andel økologisk enn andre. Eksempelvis utgjør økologiske varer 33 prosent av omsetningen av

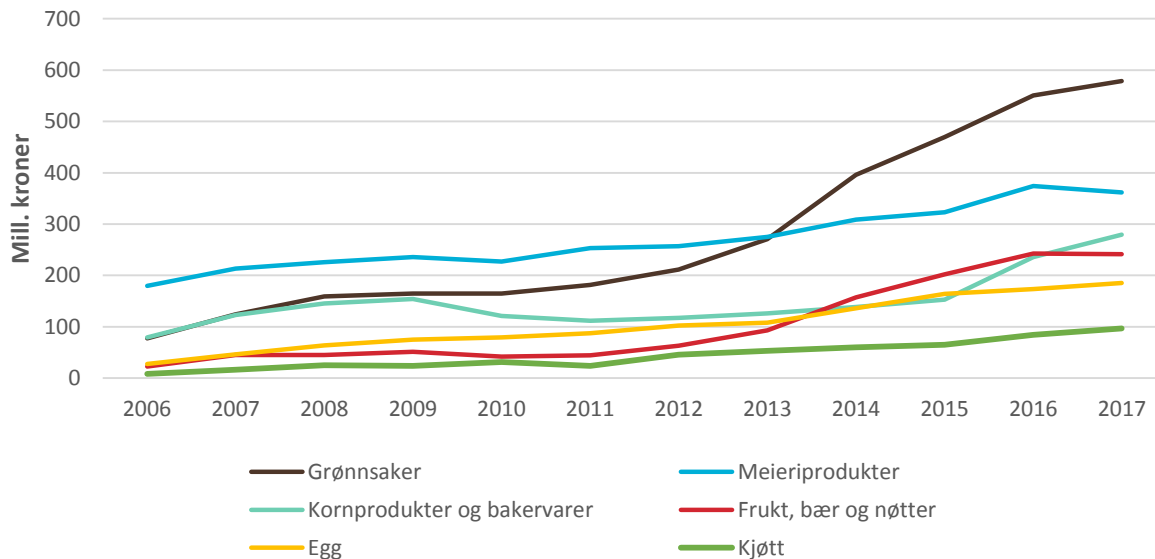
økologisk barnemat. Innenfor salget av egg er det også en høy andel økologiske varer. I 2017 var andelen på i underkant av 9 prosent.

Tabell 32: Omsetning av økologiske varer i dagligvarehandelen, prosentvis endring fra året før og andel økologisk omsetning av total omsetning per produktgruppe, 2015–2017. Rangert etter verdi. Mill. kroner

	2015	2016	2017	Endring siste år	Andel økologisk
Grønnsaker og poteter	469	551	579	5,1 %	4,5 %
Meieriprodukter	323	374	361	-3,2 %	2,0 %
Kornprodukter og bakervarer	153	236	280	18,4 %	1,9 %
Barnemat	267	304	276	-9,2 %	33,1 %
Frukt, bær og nøtter	202	242	242	-0,4 %	2,3 %
Egg	164	174	185	6,7 %	8,7 %
Drikkevarer	39	73	144	96,7 %	0,6 %
Krydder og tilbehør	74	97	98	1,1 %	2,5 %
Kaffe og te	61	78	98	25,7 %	3,0 %
Kjøtt	65	84	97	15,3 %	0,5 %
Snacks, godteri og desserter	28	56	70	25,2 %	0,6 %
Søte pålegg	42	52	58	12,5 %	3,4 %
Matfett og oljer	31	39	48	21,8 %	2,2 %
Soya- og rismelk	31	36	38	3,8 %	4,3 %
Fisk	6	19	30	54,7 %	0,8 %
Middager	17	20	25	28,2 %	0,6 %
Sum økologiske matvarer	1 974	2 436	2 628	7,9 %	1,93 %
Hygiene	0,9	2,1	9,1	326,3 %	0,4 %
Annet ikke-mat	1,0	3,3	20,5	529,4 %	0,3 %
Totalt økologiske varer	1 976	2 441	2 658	8,9 %	1,83 %

Kilde: Nielsen

Som vist i figur 22 har det vært en stor vekst i omsetningen av økologiske grønnsaker gjennom dagligvarehandelen siden 2012. I 2013 gikk salget forbi salget av meieriprodukter, og ble den varegruppen det omsettes mest økologisk av. Veksten har fortsatt etter 2013, men har avtatt litt det siste året. Salget av økologiske meieriprodukter har hatt en jevn stigning, men gikk ned i 2017, etter en stor økning i 2016. Salget av økologisk frukt, bær og nøtter har også gått ned det siste året. Salget av økologiske egg og økologisk kjøtt har økt jevnt, og økte også i 2017. Fra 2010 til 2015 var salget av økologiske kornprodukter og bakervarer stabilt, men har hatt en sterk økning de to siste årene.

Figur 22: Utvikling i omsetningen av økologiske matvarer i perioden 2006–2017. Mill. kroner

Kilde: Nielsen

8.1.1 Over 60 prosent av salget av økologiske varer skjer gjennom lavprisbutikker

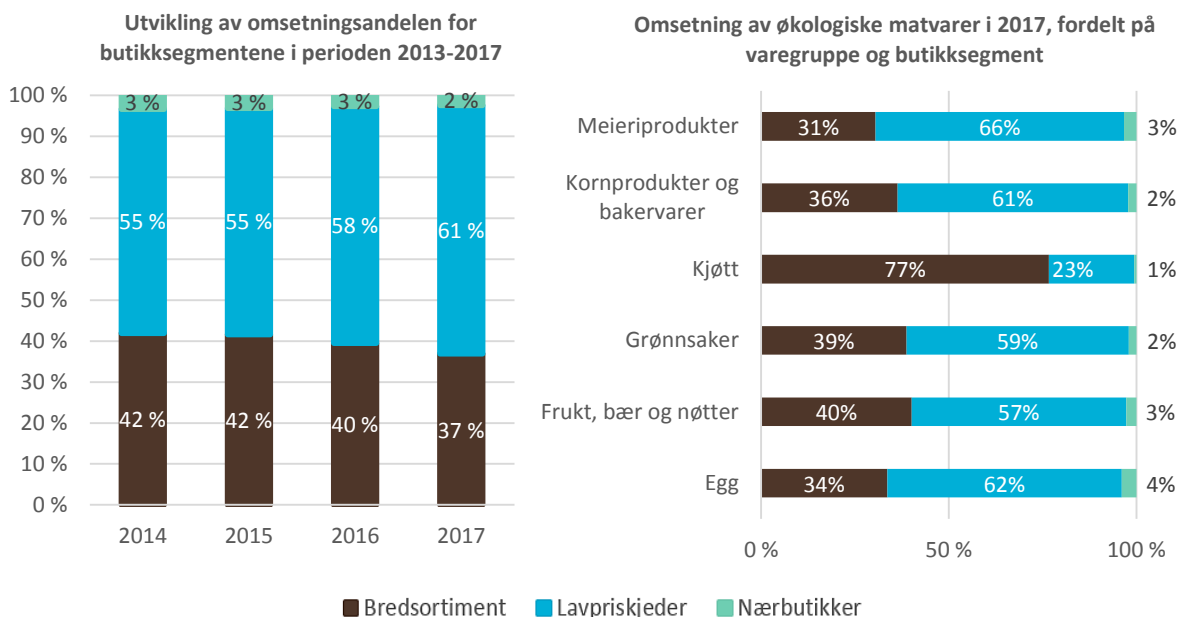
Norske dagligvarebutikker kan deles inn i tre kategorier: lavprisbutikker, bredsortimentbutikker og nærbutikker. Lavprisbutikker er blant annet Rema 1000 og Kiwi, bredsortimentbutikker er blant annet Meny og Coop Mega, og nærbutikker er blant annet Spar og Coop Marked.

Det meste av salget av økologiske varer går gjennom lavprisbutikker, og andelen som omsettes gjennom denne type butikker har økt jevnt de siste årene. Denne økningen har gått på bekostning av salget gjennom bredsortimentbutikker. Andelen av salget som skjer gjennom nærbutikker var i 2012 på 5 prosent, men er nå nede i 2 prosent.

Det meste av salget av meieriprodukter går gjennom lavprisbutikker. I 2017 var det en nedgang i salget av økologiske meieriprodukter, og nedgangen skjedde i alle de tre ulike butikksegmentene.

De fleste produktene selges det mest av i lavprisbutikker, med unntak av kjøtt og kjøttvarer. I 2017 ble 77 prosent av salget av kjøtt og kjøttvarer omsatt gjennom bredsortimentbutikker. Dette kan ha sammenheng med at mange økologiske kjøttprodukter er nisje-/spesialprodukter og at kjøtt er et av produktene hvor prisdifferansen mellom konvensjonelle produkter og økologiske produkter er relativt stor. Dermed kan det være produkter som i mindre grad passer inn i profilene til lavprisbutikkene. Dessuten har lavprisbutikker lite ferskvaredisker som selger ferskt kjøtt.

Sammenlignet med 2016 har andelen som omsettes gjennom lavprisbutikker økt for alle varene som er presentert til høyre i figur 23. Lavprisbutikker gikk blant annet fra å ha en andel av salget av kornprodukter og bakervarer på 55 prosent i 2016 til 61 prosent i 2017.

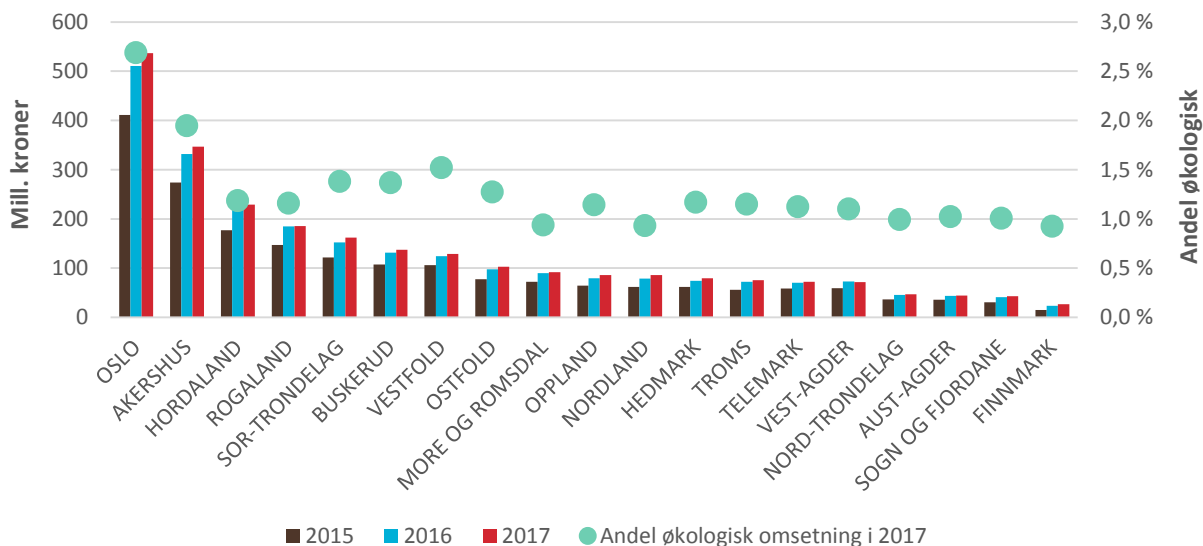
Figur 23: Venstre: Utvikling i omsetningsandelen per butikksegment i perioden 2014–2017
Høyre: Omsetning av økologiske matvarer fordelt på butikksegment i 2017

Kilde: Nielsen

Dataene i figurene er basert på 96 prosent av omsetningen gjennom dagligvarehandelen.

8.1.2 Økt omsetning i alle fylker utenom Vest-Agder

Fra 2016 til 2017 var det økt omsetning av økologiske produkter i alle fylker utenom Vest-Agder, hvor omsetningen ble redusert med 2 prosent. Andelen økologisk av total omsetning økte i alle fylkene. I Oslo økte andelen økologisk fra 2,4 prosent i 2016 til 2,7 prosent i 2017. I Akershus økte andelen fra 1,7 til 1,9 prosent. I 2012 var andelen i Oslo på 1,4 prosent og på 1 prosent i Akershus.

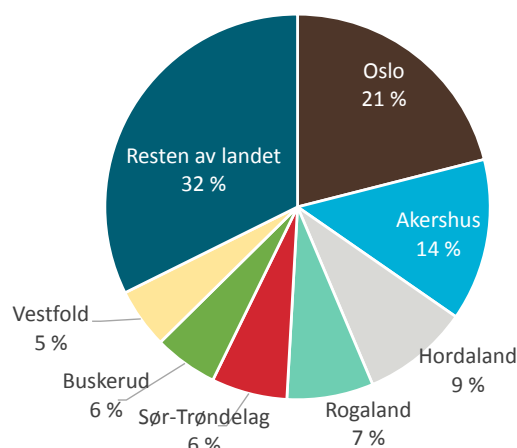

Figur 24: Omsetning av økologiske varer fordelt på fylker i 2015–2017, og andelen som økologiske varer utgjorde av total omsetning i fylket i 2017. Mill. kroner og andel i prosent

Kilde: Nielsen

Dataene i figurene er basert på 96 prosent av omsetningen gjennom dagligvarehandelen.

Oslo er det fylket som har størst omsetning, og i 2017 ble 21 prosent av de økologiske varene som ble solgt gjennom dagligvarehandelen, solgt i Oslo. Dette var 0,1 prosentpoeng mer enn i 2016. Det er fire fylker som står for omtrent halvparten av omsetningen av økologiske varer gjennom dagligvarehandelen i Norge. Det er Oslo, Akershus, Hordaland og Rogaland. Akershus stod for 14 prosent, Hordaland stod for 9 prosent, og Rogaland stod for 7 prosent. Andelene var omtrent like store for alle fylkene i 2017 som i 2016.

Figur 25: Fordeling av omsetningen av økologiske varer på fylker i 2017.

Kilde: Nielsen

8.1.3 Fortsatt vekst i salget av økologiske grønnsaker, men nedgang for poteter

Omsetning av økologiske grønnsaker fortsetter å øke. I 2017 ble det omsatt for 578,7 mill. kroner, 5 prosent mer enn i 2016. Det er stor variasjon i utviklingen mellom de ulike grønnsakene.

Tabell 33: Omsetning av økologiske grønnsaker i dagligvarehandelen, 2015–2017. Mill. kroner

	2015	2016	2017	Endring siste år	Andel økologisk
Agurk, tomat og andre grønnsaksfrukter*	115,7	136,0	124,8	-8 %	2,9 %
Hermetiske grønnsaker	97,8	116,3	118,2	2 %	10,4 %
Gulrot og andre rotvekster	115,3	108,7	100,9	-7 %	8,5 %
Løk- og purrevekster*	28,3	44,3	46,4	5 %	5,1 %
Salat- og bladgrønnsaker	34,3	45,6	38,9	-15 %	2,9 %
Kålvekster	31,8	33,9	38,9	15 %	4,3 %
Urter friske	21,1	31,8	63,2	99 %	28,2 %
Poteter	14,6	17,7	16,7	-5 %	1,2 %
Andre grønnsaker	9,2	14,1	21,1	50 %	3,6 %
Pate/postei	1,2	1,3	1,2	-8 %	10,0 %
Dypfryste grønnsaker/poteter og kjøtterstatninger	0,0	1,1	8,4	> 100 %	0,8 %
Totalt	0,0	0,0	0,0	5 %	4,5 %

Kilde: Nielsen

*Andre grønnsaksfrukter består av paprika, avokado, squash, aubergine og chilipepper.

*I de siste økorapportene har tallene for økologisk rødløk inkludert noe konvensjonell vare som førte til at omsetningen av løk- og purrevekster var for høy. Dette er rettet opp i denne rapporten.

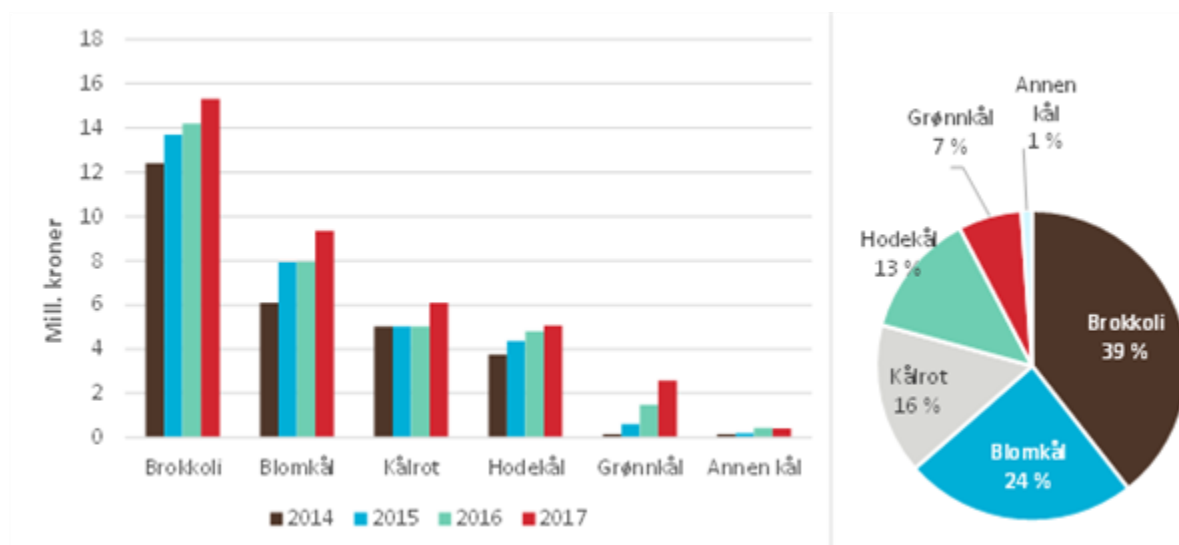
Dypfryste grønnsaker/poteter og kjøtterstatninger var den varegruppen med høyest prosentvis vekst i 2017. Salget økte med 632 prosent, eller litt over 7 mill. kroner. Denne varegruppen hadde den høyeste veksten også i 2016, med over 100 prosent økning. Likevel er andelen økologisk fremdeles under 1 prosent av total omsetning av frosne grønnsaker, poteter og kjøtterstatninger.

Friske urter er den varen som har økt omsetningen mest i verdi med hele 31,5 mill. kroner, tilsvarende 99 prosent økning. Økologiske friske urter utgjør 28 prosent av total omsetning av friske urter og er den varen med desidert størst andel økologisk av total omsetning. Friske urter er en veksthusvare som egner seg godt for økologisk produksjon. Det er enklere å kontrollere skadedyr og sykdommer uten sprøytemidler i veksthus enn

ute i en åker. I tillegg vokser urtene raskere enn andre veksthusvarer som tomater eller agurker, noe som også minsker sjansen for sykdommer og skadedyr.

Varegruppen «andre grønnsaker» har hatt en økning på 50 prosent for andre år på rad. Varegruppen består i stor grad av stangselleri og spirer av forskjellige slag. Andelen økologisk er 3,6 prosent, opp fra 2,8 prosent i fjor.

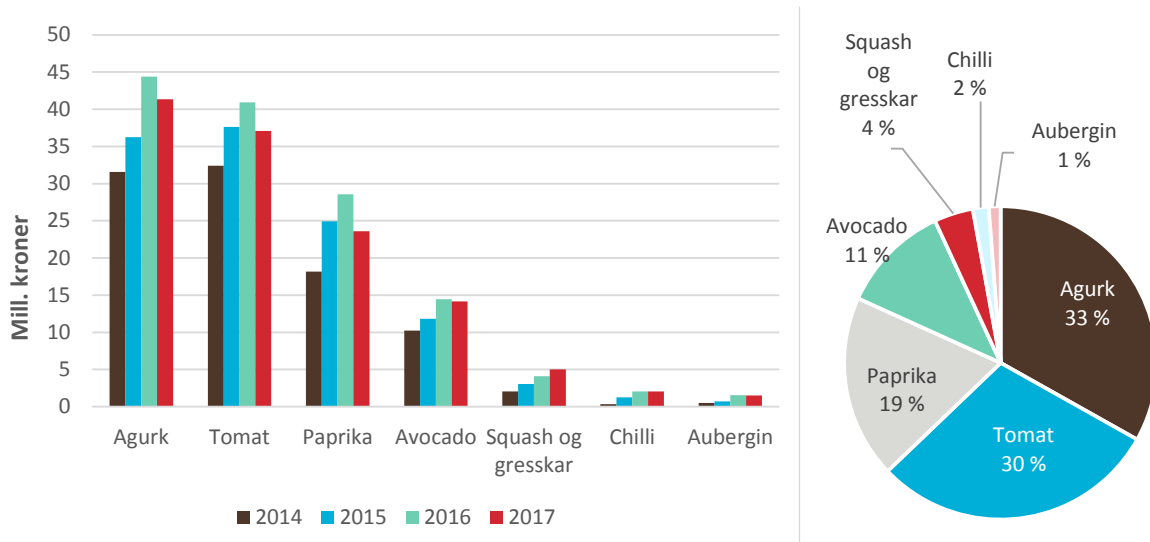
Både løk- og purrevekster og kålvekster har hatt økt omsetning de siste årene. Dette er varer som det produseres mye av i Norge og som egner seg godt for lagring utover vinteren. Vi har ikke tall på hvor stor del av den totale omsetningen i verdi som er norsk, men mengdene omsatt fra grossist (se kapittel 6) viser at det omsettes mer norsk rødløk og purre i tillegg til mer hvitkål, blomkål, brokkoli og kålrot. Flere andre økologiske grønnsaker som kan produseres i Norge hadde en nedgang i omsetning totalt sett, mens mengden norsk vare omsatt fra grossist økte. Dette gjelder blant annet agurker, tomater, gulrøtter og poteter.

Figur 26: Venstre: Utvikling i omsetning av kålvekster i perioden 2014-2017, mill. kroner
Høyre: Fordeling av omsetningen i kategorien i 2017

Kilde: Nielsen

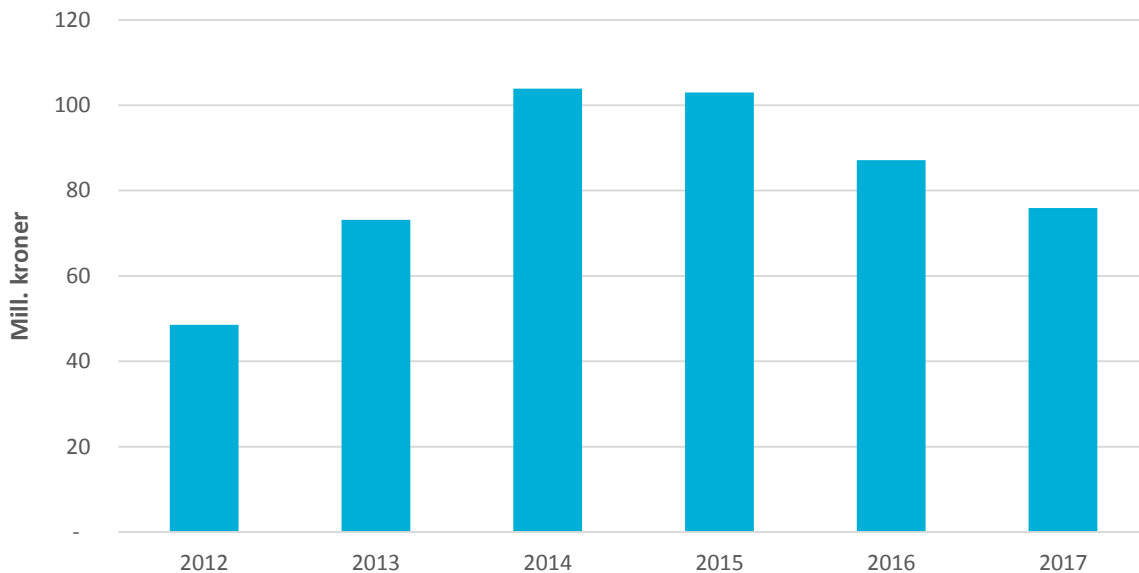
Grønnsaksfrukter er fortsatt den største kategorien, og i denne selges det mest agurker, tomater og paprika. Agurk, tomat og andre grønnsaksfrukter hadde en nedgang på 11,2 mill. kroner i 2017, tilsvarende 8 prosent. Det var særlig omsetningen av økologisk paprika som gikk ned, men også tomat og agurk hadde en negativ utvikling i 2017.

Figur 27: Venstre: utvikling i omsetning av grønnsaksfrukter i perioden 2014–2017, mill. kroner
Høyre: fordeling av omsetningen i kategorien i 2017

Kilde: Nielsen

Økologiske gulrøtter gikk ned for andre år på rad. Mens de andre rotvekstene lå stabilt eller fikk økt omsetning, gikk gulrot ned med 11,2 mill. kroner i 2017. Omsetningen av gulrot utgjorde 13 prosent av den totale omsetningen av de økologiske grønnsakene og er fremdeles den grønnsaken med størst omsetning målt i kroner. Omsetningen av norsk gulrot fra grossist økte med 5,9 prosent i 2017 (se kapittel 6). Rotgrønnsakene med høyest vekst i 2017 var pastinakk og sellerirot. Sett under ett gikk omsetningen av rotvekster ned med 7 prosent.

Figur 28: Utvikling i omsetning av økologiske gulrøtter, 2012–2017. Mill. kroner

Kilde: Nielsen

8.1.4 Nedgang i omsetningen av økologiske meieriprodukter

Etter en stabil vekst i salget av økologiske meieriprodukter i flere år var det i 2017 en nedgang i salget. Nedgangen gjaldt alle typer meieriprodukter utenom ost, som hadde en liten økning. Den største nedgangen var i salget av rømme, hvor salget gikk ned med 7 mill. kroner, en nedgang på 20 prosent. Rømmesalget økte litt i 2. halvdel av 2016 etter å ha gått ned over flere år, men salget sank igjen både i 1. og 2. halvår av 2017.

Salget av økologisk melk har også gått ned, men ikke like mye som salget av rømme. I 2017 gikk salget ned med nesten 6 mill. kroner, en nedgang på 2 prosent fra 2016. Nedgangen har ført til at salget av økologiske varer utgjør en mindre andel av salget av søtmelk, men tilsvarende andel for syrnet melk har holdt seg stabil da det totale salget av syrnet melk også har gått ned. Grunnen til at syrnet melk har så høy andel økologisk er at noen varianter kun produseres av økologisk melk.

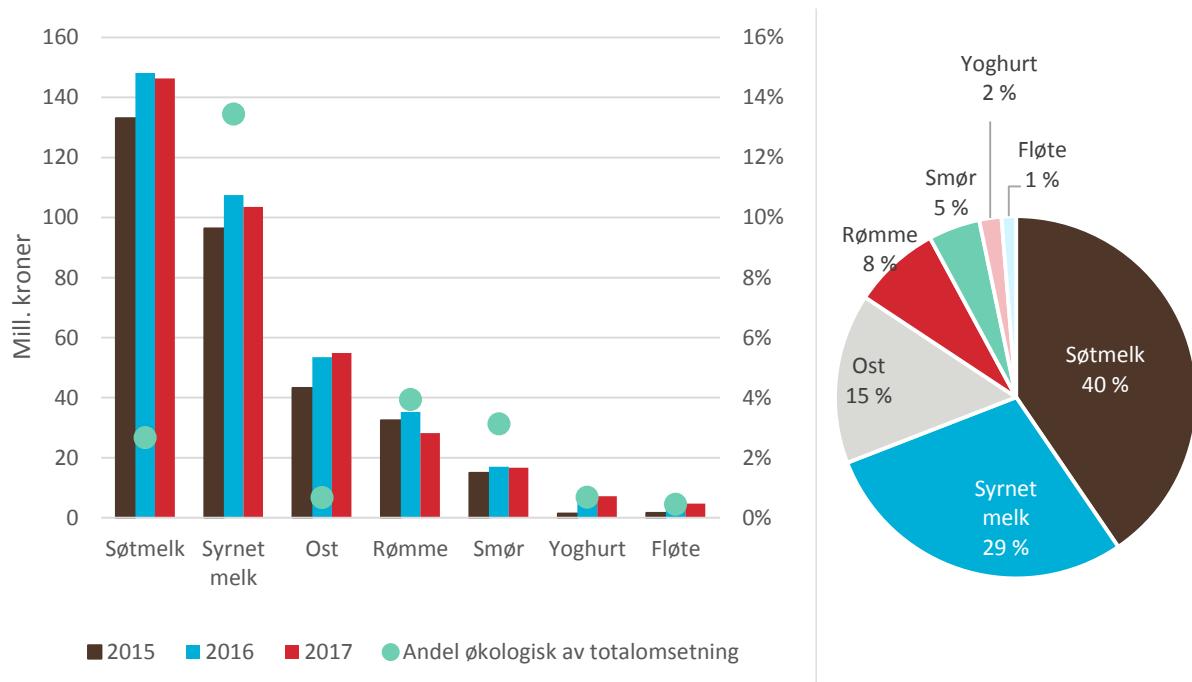
Tabell 34: Omsetningen av økologiske meierivarer* i dagligvarehandelen, 2015–2017. Mill. kroner

	2015	2016	2017	Endring siste år	Andel økologisk
Melk	229,4	255,6	249,8	-2 %	4,0 %
Søtmelk	133,1	148,1	146,3	-1 %	2,7 %
Syrnet melk	96,3	107,5	103,5	-4 %	13,4 %
Ost	43,3	53,5	54,9	3 %	0,7 %
Rømme	32,5	35,2	28,2	-20 %	3,9 %
Smør	14,9	17,0	16,7	-2 %	3,1 %
Yoghurt	1,4	7,9	7,1	-10 %	0,7 %
Fløte	1,6	4,9	4,7	-5 %	0,4 %
Totalt	323,3	374,3	361,5	-3 %	2,0 %

Kilde: Nielsen

*Soya- og rismelkprodukter er ikke inkludert

Økologisk søtmelk utgjør 40 prosent av salget av økologiske meieriprodukter. Som eneste produkt med salgsvekst har økologisk ost tatt en større andel av omsetningen av økologiske meieriprodukter. I 2016 utgjorde salget av økologisk ost 14 prosent av salget av økologiske meieriprodukter. Denne andelen økte til 15 prosent i 2017. Rømmesalget, som hadde en stor nedgang i 2017, gikk fra å utgjøre en andel på 9 prosent i 2016 til 8 prosent i 2017. Resten av gruppene hadde uendret andel av omsetningen av meieriprodukter.

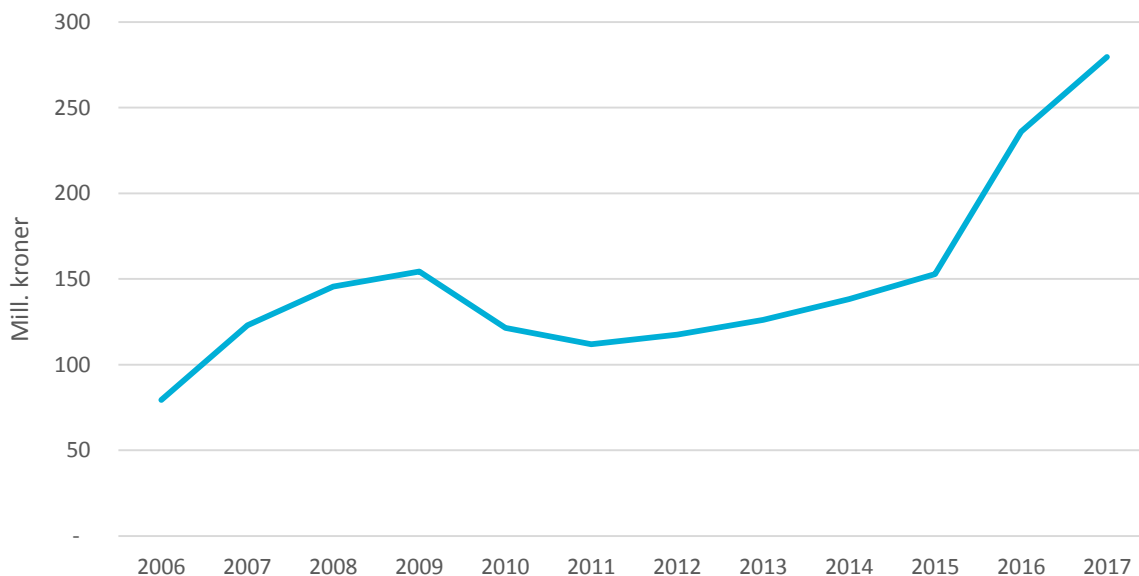

Figur 29: Venstre: utvikling i salget av økologiske meieriprodukter og andel økologisk av totalomsetning 2015–2017
Høyre: fordeling av omsetningen i kategorien i 2017

Kilde: Nielsen

8.1.5 Stor økning i salg av kornprodukter og bakervarer to år på rad

Som vist i figur 30 har det vært en sterk vekst i omsetningen av økologiske korn og bakervarer de to siste årene. I 2010 falt salget som følge av at utvalget økologiske brød som var tilgjengelig gjennom dagligvarehandelen ble smalere. Fra 2012 fram til 2015 økte salget igjen jevnt, med en årlig vekst på mellom 5 og 10 prosent. I 2016 økte imidlertid salget med hele 54 prosent, og veksten i 2017 var på 18 prosent. Totalt har omsetningen økt med nesten 130 mill. kroner fra 2015 til 2017.

Figur 30: Utviklingen i omsetningen av økologiske kornprodukter og bakervarer i dagligvarehandelen, 2006–2017. Mill. kroner

Kilde: Nielsen

Gruppen med størst salg innenfor kornprodukter og bakervarer i 2017 var «andre kornprodukter». Denne gruppen inneholder frø og kjerner. Nesten halvparten av slike produkter som omsettes gjennom dagligvarehandelen er økologiske. I 2017 var andelen på 47,5 prosent.

Tabell 35: Omsetning av økologiske kornprodukter og bakervarer i dagligvarehandelen, 2015–2017. Mill. kroner

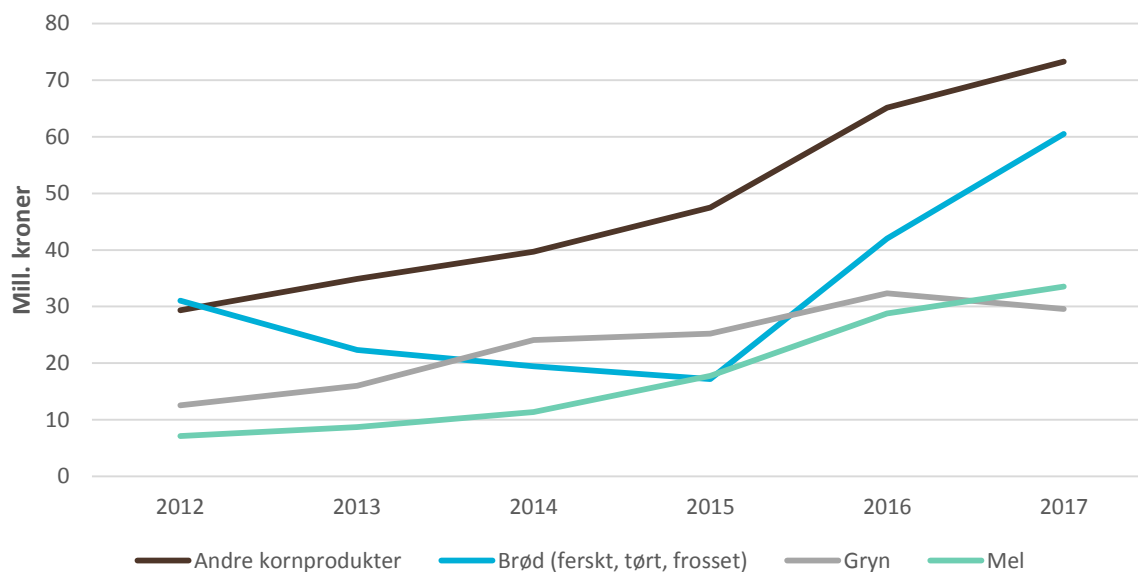
	2015	2016	2017	Endring siste år	Andel økologisk
Andre kornprodukter	47,5	65,1	73,3	13 %	47,5 %
Brød (ferskt, tørt, frosset)	17,2	42,0	60,5	44 %	0,8 %
Mel	17,8	28,8	33,5	16 %	3,6 %
Pasta og middagstilbehør	9,6	18,2	30,1	65 %	1,7 %
Gryn	25,2	32,3	29,5	-9 %	13,1 %
Andre tørre brød	10,6	13,0	19,1	47 %	1,8 %
Kjeks og kaker	9,8	16,2	14,1	-13 %	0,6 %
Frokostblandinger	7,2	11,2	9,0	-20 %	1,1 %
Ris og risprodukter	8,1	9,2	10,5	14 %	3,2 %
Totalt	153	236	280	18 %	1,9 %

Kilde: Nielsen

Figur 31 viser utviklingen i omsetningen for utvalgte kornprodukter og bakervarer. Omsetningen av «andre kornprodukter» har som nevnt økt jevnt de siste årene. Det samme har omsetningen av økologisk mel, men veksten har ikke vært like stor, målt i kroner.

Omsetningen av økologiske brød (ferskt, tørt, frosset) gikk ned helt fram til 2015, men har de siste to årene hatt sterk vekst. I samme perioder ser vi samme utvikling i antall produkter som har vært tilgjengelig i dagligvarehandelen. Fram til 2014 var det en nedgang i antall ulike produkter i dagligvarehandelen, men antallet har gått litt opp i 2016 og i 2017.

Da salget av økologisk brød gikk ned i 2014 og i 2015 var det økologisk gryn som var den nest mest solgte gruppen av varer innen kornprodukter og bakervarer. Omsetningen har økt jevnt fram til 2016, men i 2017 har omsetningen gått ned med nesten 3 mill. kroner.

Figur 31: Utvikling i omsetning av utvalgte kornprodukter og bakervarer, 2015–2017. Mill. kroner

Kilde: Nielsen

8.1.6 Stabilt salg av frukt, bær og nøtter

Salget av økologisk frukt, bær og nøtter var omtrent likt i 2017 som i 2016. Enkelte grupper innenfor denne kategorien har imidlertid hatt stor nedgang, mens andre har vokst. Salget av epler gikk ned i 2017, og bidro til at gruppen «epler og andre kjernefrukter» gikk ned med 6,3 mill. kroner i 2017. Epler utgjør 94 prosent av omsetningen av kjernefrukter, mens pærer utgjør resten. Den andre gruppen med betydelig lavere omsetning i 2017 enn i 2016 var steinfrukt, og da spesielt mango.

Bær var gruppen som økte mest, med hele 8,5 mill. kroner, eller 431 prosent. Dette skyldtes hovedsakelig økt omsetning av blåbær og jordbær.

Andre frukter består av kokos og granatepler. Omsetningen av andre frukter var mye høyere enn i 2016, men omsetningsverdien er fremdeles på et lavt nivå sammenlignet med resten av varegruppene jf. tabell 36.

Andelen økologisk av total omsetning av frukt, bær og nøtter ligger på 2,3 prosent.

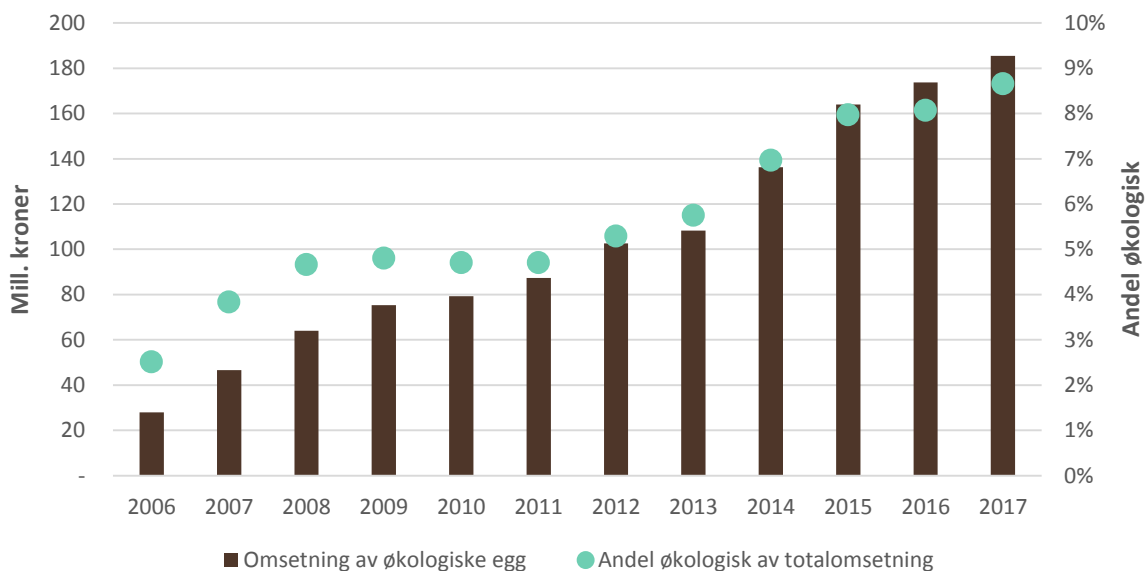
Tabell 36: Omsetning av økologiske frukt, bær og nøtter i dagligvarehandelen, 2015–2017. Mill. kroner

	2015	2016	2017	Endring siste år	Andel økologisk
Bananer og andre bløtfrukter	77,6	98,9	98,3	-1 %	3,3 %
Epler og andre kjernefrukter	52,3	48,1	41,8	-13 %	3,1 %
Sitrusfrukter	29,9	40,4	40,4	0 %	2,9 %
Steinfrukter	21,2	29,0	23,6	-19 %	2,9 %
Tørket frukt	12,2	16,5	18,4	11 %	6,4 %
Bær	0,1	2,0	10,5	431 %	0,6 %
Nøtter	8,8	7,5	8,4	11 %	0,5 %
Andre frukter	0,0	0,0	0,1	245 %	0,1 %
Totalt	202,2	242,5	241,5	-0,4 %	2,3 %

Kilde: Nielsen

8.1.7 7 prosent økning i salget av økologiske egg

I 2017 økte salget av økologiske egg med 7 prosent. Salget av økologiske egg øker jevnt, men salget av økologiske egg gjennom bredsorientbutikker gikk litt ned i 2017. Som nevnt i kapittel 5 økte også produksjonen av økologiske egg i 2017. Egg er et produkt hvor differansen mellom prisen på konvensjonell vare og økologisk vare ikke er stor. Dette kan være en grunn til at en relativt stor andel av eggssalget gjennom dagligvarehandelen er salg av økologiske egg. 8,7 prosent av eggene som selges gjennom dagligvarehandelen er økologiske egg. Bare barnemat har en høyere andel økologisk.

Figur 32: Utvikling i omsetningen for økologiske egg og andelen i totalomsetningen

Kilde: Nielsen

8.1.8 Fjørfekjøttsalget økte med 83 prosent

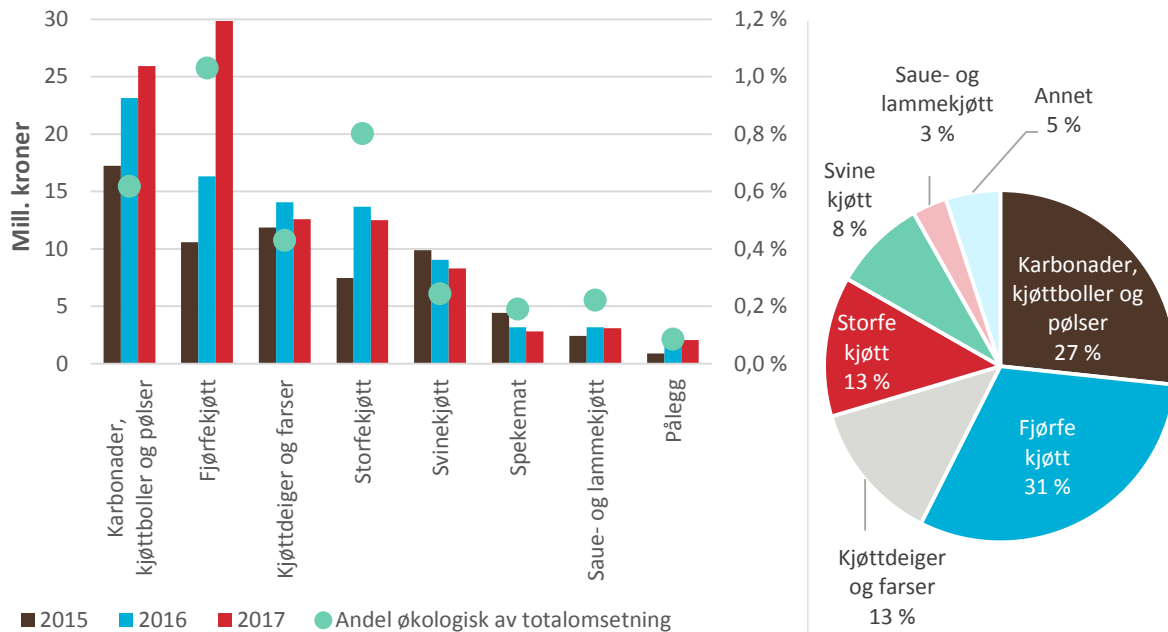
Salget av økologisk kjøtt har økt en del de siste årene, men utgjør fremdeles en veldig liten andel av det totale salget av kjøtt gjennom dagligvarehandelen. Enkelte grupper har hatt en større vekst i salget enn andre. Salget av fjørfe kjøtt økte i 2017 med 13,5 mill. kroner, en økning på 83 prosent. Selv med stor vekst i salget utgjør salget av økologisk fjørfe kun 1 prosent av det totale salget av fjørfe kjøtt gjennom dagligvarehandelen. Over 60 prosent av fjørfe kjøttet som ble solgt i 2017 var kyllingkjøtt.

Tabell 37: Omsetning av økologiske kjøttslag i dagligvarehandelen, 2015–2017. Mill. kroner

	2015	2016	2017	Endring siste år	Andel økologisk
Fjørfe kjøtt	10,6	16,3	29,8	83 %	1,0 %
Karbonader, kjøttboller og pølser	17,2	23,1	25,9	12 %	0,6 %
Kjøttdeiger og farsjer	11,9	14,1	12,6	-11 %	0,4 %
Storfekjøtt	7,5	13,7	12,5	-9 %	0,8 %
Svinekjøtt	9,9	9,1	8,3	-8 %	0,2 %
Saue- og lammekjøtt	2,4	3,2	3,1	-3 %	0,2 %
Spekemat	4,4	3,2	2,8	-12 %	0,2 %
Pålegg	0,9	1,6	2,1	29 %	0,1 %
Totalt	64,8	84,2	97,1	15 %	0,5 %

Kilde: Nielsen

Karbonader, kjøttboller og pølser utgjorde 27 prosent av salget av kjøtt og kjøttvarer i 2017. En stadig større andel av denne gruppen er pølser. I 2017 var 53 prosent av salget i denne gruppen pølser. På samme tid som salget av disse kjøttproduktene økte, gikk salget av svinekjøtt og storfekjøtt ned. I denne statistikken omfatter svinekjøtt og storfekjøtt ubearbeidede kjøttstykker. Bearbeidet kjøtt vil falle inn under «karbonader, kjøttboller og pølser», «kjøttdeiger og farser», «spekemat» og «pålegg». En årsak til at salget av kjøttdeig har gått ned kan være konkurranse om hylleplass med produkter som «kjøttdeig med grønnsaker», som kan appellere til de samme forbrukerne.

Figur 33: Venstre: Utvikling i salget av økologisk kjøtt og andel økologisk av total omsetning, 2015–2017
Høyre: Fordeling av omsetning i kategorien i 2017

Kilde: Nielsen

8.2 Salgskanaler utenom dagligvare

I de følgende avsnittene presenterer vi omsetningen som Landbruksdirektoratet har registrert gjennom salgskanaler utenom dagligvare. De salgskanalene som vi har fått omsetningstall fra er storhusholdning, Bondens marked, abonnement, bakeri og spesialbutikker. Vi presenterer også estimerte omsetningstall fra de tre helsekostkjedene i Norge, i tillegg til omsetningstall fra Vinmonopolet. Dette omtales til slutt i kapitlet.

Vi gjør oppmerksom på at tallene ikke gir et fullstendig bilde av all omsetning utenom dagligvare. Det er flere aktører og salgskanaler vi ikke har registreringer for, slik som gårdssalg, mathaller, restauranter, netthandel med flere.

Omsetningen utenom dagligvare som Landbruksdirektoratet har registrert utgjorde om lag 1,5 mrd. kroner i 2017.

Ser vi bort fra de estimerte tallene fra helsekostkjedene og Vinmonopolet, viser tabellen under at salgskanalene Bondens marked, abonnement, bakerier, storhusholdninger og spesialbutikker samlet hadde en omsetning på 522 mill. kroner eller en vekst på om lag 5 prosent fra 2016 til 2017.

Tabell 38: Omsetning i salgskanaler utenom dagligvare 2015–2017. Mill. kroner

	2015	2016	2017	Endring siste år, mill. kr.	Endring siste år
Bondens marked	10,1	9,7	9,7	0,0	0,5 %
Abonnement	48,3	38,0	25,1	-12,9	-33,9 %
Bakerier	159,1	173,2	186,9	13,7	7,9 %
Storhusholdning, grossistledd	184,6	229,8	257,5	27,7	12,1 %
Spesialbutikker	47,6	45,5	42,8	-3,3	-7,3 %
Sum	339,6	496,2	522,0	25,8	5,2 %
Helsekostkjeder	228	228	206,0	-22,0	-9,7 %
Vinmonopolet	580,0	689,1	807,8	118,7	17,2 %
Sum salgskanaler utenom dagligvare	1 147,6	1 413,3	1 535,8	122,5	8,7 %

Kilde: Opplysninger fra aktørene. De historiske tallene er justert etter nye opplysninger, og avviker derfor noe fra fjorårets rapport

Både i 2016 og 2017 er det salgskanalene storhusholdning og bakerier som har hatt størst vekst både nominelt og relativt, mens omsetningen i de andre kanalene har vært stabil eller gått tilbake i 2017.

En forklaring til salgsnedgangen for salgskanalene spesialbutikker, helsekostbutikker og abonnement antas å være økt konkurranse over tid fra dagligvare både mht. pris og utvalg. Storhusholdningsmarkedet, som ikke har konkurranse fra dagligvare, hadde en vekst på 12,1 prosent i 2017.

Det er et voksende antall andelslandbruk landet over, som viser at det er muligheter for bønder som satser på økt direkte kontakt og salg til forbruker. Oikos - Økologisk Norge har hentet opplysninger fra 40 andelslandbruk som er kontrollert av Debio, og disse har omsatt hele andeler til en verdi av 8,7 mill. kroner i 2017. Dette tilsvarer kr 218 000 per andelslandbruk.

8.2.1 Storhusholdning

Storhusholdningsmarkedet for økologiske produkter er en relativt stor salgskanal som har stabil, årlig vekst. Det totale storhusholdningsmarkedet i Norge hadde en innkjøpsverdi på 25,1 mrd. kroner i 2015.⁸

⁸ <http://flesland-markedsinfo.no/storhusholdning-shh>. Vi har ikke nyere tall for størrelsen på omsetningen i storhusholdning.

8.2.1.1 Debios valørmerker fordelt på serveringssteder

I de to følgende avsnittene gis det en oversikt over antall serveringssteder og festivaler sertifisert med Debios valørmerker, og utviklingen i omsetning av økologiske produkter gjennom storhusholdning på grossistnivå. I tillegg til å understøtte utviklingen gir valørmerkeordningen oss et godt bilde på hvilke aktører som er viktige for utviklingen av økologisk mat innen storhusholdningssegmentet.

Mange har sluttet seg til valørmerket "bronse" som eksempelvis kan innebære et krav om 15 prosent økologisk andel eller 15 økologiske produkter i en frokostmeny. Salgstallene for storhusholdning har vist sterk vekst de siste årene. Det er relativt mange hoteller som har bronsemerke på sine frokostbufféer, noe som kan forklare at produkter som egg, kaffe og meieriprodukter er store økologiske kategorier innen storhusholdning.

Debios valørmerker

Veksten og interessen fra storhusholdningsaktører understøttes av en egen merkeordning som er utviklet og forvaltet av Debio. En virksomhet kan synliggjøre og markedsføre sin satsing på økologisk mat ved hjelp av Debios «valørmerker» som kan oppnås i de tre valørene bronse, sølv og gull, gradert etter prosentandel av økologisk mat. For å få bronsemerket må minst 15 prosent av maten være økologisk, mens andelen er 50 og 90 prosent for henholdsvis sølvmerket og gullmerket. Et kjøkken kan også tildeles et Ø-merke hvor man ikke binder seg til en viss andel, men har tilbud om definerte retter som er heløkologiske.

Tabell 39: Antall serveringsbedrifter med Debios valørmerker «gull», «sølv» eller «bronsje» fordelt på type serveringssted i 2017, samt serveringssteder som er godkjent økologisk

	Valørmerke			Totalt valørmerker	Godkjent for Ø-merke
	Bronse	Sølv	Gull		
Hotell	185		2	187	3
Kafé/restaurant/catering	3	6	8	17	27
Kantineselskaper (off. og privat)	21		1	22	20
Skole/barnehage	10	5	14	29	3
Institusjonskj. Sykehus/sykehjem	10	2	1	13	3
Forsvaret	7			7	
Større off. kantiner	7	1		8	1
Festival	4	2	7	13	0
Sum storhusholdninger	247	16	33	296	57

Kilde: Debio, 15.02.2018

Tabell 39 viser at 296 serveringssteder og festivaler hadde serveringsmerke i 2017. Dette var en økning på ca. 15 prosent fra 2016. Denne økningen veies imidlertid opp av en tilsvarende nedgang for serveringssteder som var godkjent for bruk av Ø-merket. Denne kategorien ble redusert med 32 stk fra 2016 til 2017, og talte 57 stk i 2017.

Private serveringssteder

Privateide serveringssteder som hoteller, restauranter og kaféer utgjør omtrent 80 prosent av serveringsstedene med valørmerke. Dette tilsvarer mer enn 200 serveringssteder, hvorav de fleste, 187 stk., er hoteller.

Offentlige

Offentlige og halvoffentlige serveringsvirksomheter som barnehager, skoler, kommunale og andre offentlige kantiner utgjør omtrent 20 prosent av serveringsstedene med valørmerke. Av store institusjoner kan nevnes Forsvaret (7 garnisoner) og St. Olavs hospital i Trondheim, som begge har valørmerke i bronse. Det er

imidlertid ingen større offentlige institusjoner som har valørmerke gull og kun ett som har sølv. Dette er en nedgang fra 2015 da det var henholdsvis 2 og 3 offentlige serveringssteder med enten gull- eller sølvmerke.

Hvem går for gull?

De fleste serveringssteder har enten valørmerke i bronse eller en godkjenning for bruk av ø-merket. Totalt 29 serveringsvirksomheter hadde valørmerke i gull i 2017. Typiske storhusholdningskategorier med gullmerke er barnehager, skoler og kafeer. Utover disse var det kun to andre virksomheter med serveringsmerke i gull, hvorav et hotell, «Oslo Guldsmeden».

Festivaler med servering av økologisk mat

Innenfor kategorien kortvarige arrangementer og festivaler var det mer enn halvparten (7 stk.) som oppnådde valøren gull. I 2016 serverte Øyafestivalen over 35 tonn økologiske råvarer til publikum, frivillige og artister. Dette utgjorde nærmere 94 prosent av alle råvarene som ble brukt. Dette mettet rundt 500 artister, 2 600 frivillige og over 70 000 publikummere. I tillegg ble det servert økologisk kaffe, øl, vin og mineralvann.

Oikos har ansvar for prosjektet «Arrangementsveiledning», og gjennom prosjektet registreres omsetningen på 7 festivaler med valørmerke. Oikos har over tid registrert økt omsetning fra ca. 10 mill. kroner i 2014 til ca. 19 mill. kroner i 2015 og 2016.

Landbruksdirektoratet gir tilskudd til prosjekter som skal fremme forbruk av økologisk mat i offentlige storhusholdninger, blant annet til Foregangsfylke for økologisk mat i storhusholdninger "ØQ"¹ og til Nofimas økologiprogram¹. Prosjektene er omtalt på Landbruksdirektoratets nettbaserte oversikt over prosjekter, hvor storhusholdning er en egen kategori.

8.2.1.2 Grossistsalg av økologisk mat til storhusholdninger

Landbruksdirektoratet har samlet inn opplysninger om storhusholdningsmarkedet siden 2009. Det er hentet inn opplysninger fra storhusholdningsgrossister som også leverer økologisk mat. I tillegg har Landbruksdirektoratet siden 2010 samlet opplysninger fra større aktører som Tine og Bama, slik at vi har fått et mer dekkende bilde av omsetningen av økologiske produkter til storhusholdning. En ny aktør vi får tall fra, er svenske Midsona⁹, eier av merkevarer som Helios, Urtekram og Supernature, og som henvender seg både til storhusholdning, helsekostkjeder og dagligvare.

Tabell 40: Verdi av økologiske produkter solgt til storhusholdning fra grossister og leverandører i 2016 og 2017. Mill. kroner

	2016	2017	Endring siste år, verdi	Endring siste år, prosent
Meierivarer	84,5	88,3	3,7	4,4
Kaffe/te	39,9	46,6	6,7	16,7
Tørrvarer	32,3	37,6	5,3	16,4
Drikkevarer	16,0	17,8	1,8	11,5
Grønt	17,0	21,4	4,3	25,5
Egg	14,3	14,7	0,4	3,0
Kjøtt	6,6	6,6	0,0	0,3
Diverse	19,1	24,5	5,4	28,1
Sum	229,8	257,5	27,7	12,1

Kilder: ASKO, Midsona, Servicegrossistene, TINE, Norganic, Eugen og Bama

Tallene for 2016 avviker litt fra fjorårets rapport etter nye og oppdaterte tall fra aktørene.

Tabell 40 viser hvordan omsetningen i storhusholdningsmarkedet fordeler seg på ulike kategorier. Storhusholdningsmarkedet er relativt stort for økologisk mat med en omsetning på grossistnivå på 257,5 mill.

⁹ <http://www.mynewsdesk.com/no/midsona-norge-as/pressreleases/midsona-overtar-selskapet-international-med-merkevarene-helios-no-og-kung-markatta-se-og-bli-en-ledende-aktør-i-norge-innen-økologisk-mat-1467791>

kroner i 2017, som er en vekst på 12,1 prosent fra 2016. Omsetningen av økologiske varer gjennom storhusholdning som vi registrerer utgjør ca. 0,9 prosent av det totale storhusholdningsmarkedet.

8.2.2 Bakervarer utenom dagligvare

Tabellen under viser at bakeriene «Godt Brød», «Den Gode Baker» og «Kolonihagen bakeri» omsatte til sammen økologiske produkter for 186,9 mill. kroner i 2017, hovedsakelig i egne kaféutsalg, men også til helsekostforretninger, bedriftskantiner og andre kaféer. Dette var en økning på 13,6 mill. kroner eller 7,9 prosent fra 2016.

Tabell 41: Omsetning fra bakeriutsalg og bakervarer utenom dagligvare 2013–2017. Mill. kroner

	2013	2014	2015	2016	2017	Endring siste år, verdi	Endring siste år, prosent
Sum	105,6	118,3	159,1	173,2	186,9	13,6	7,9

Kilde: Opplysninger fra Godt Brød, Den gode baker og Kolonihagen

Det har de senere år vært vekst i antall «håndverksbakerier» som blant annet selger surdeigsbrød, ofte med økologisk mel i brødet. De fleste av disse håndverksbakeriene har likevel ikke søkt om Debiogodkjenning og kan da ikke merke sitt brød som økologisk. Derfor registrerer vi ikke omsetningen fra disse bakeriene.

8.2.3 Direktesalg

En del produsenter har en allsidig produksjon, men for små volumer til at de kan få avtaler med større grossister. For disse produsentene kan gårdssalg, abonnementsalg, salg på markeder, direktesalg til butikker og restauranter og andelslandbruk, være viktige alternative omsetningskanaler. Bonden kan gjennom direktesalg oppnå kontakt med kunden, formidle merverdien til produktene og på det vis oppnå høyere priser.

Et eksempel på dette er et nytt konsept som så smått begynte å bre om seg i 2017, REKOring, der småskalabønder i en region går sammen og presenterer sine produkter på sosiale medier og gjør seg relevante for potensielle kunder ved å finne et felles leverings- og hentested.¹⁰

8.2.3.1 Andelslandbruk

De siste årene har det vært en økende interesse for å dyrke mat selv. Dette har gitt grunnlag for den sterke veksten i antall «andelslandbruk».

Andelslandbruk er sterkt voksende over store deler av verden, og har blant annet sine røtter fra Japan på 60-tallet og USA på 80-tallet. I Norden er det Norge som de siste årene fører an i utviklingen av andelslandbruk. Andelslandbruk defineres som «et langsiktig samarbeid mellom forbrukere og de som produserer mat og andre landbruksprodukter. Ansvar, risiko og avling blir delt mellom partene etter avtale for ett år om gangen». Andelslandbruk finnes i ulike former og omfang, men som regel karakteriseres det av at forbrukere kjøper andeler av gårdens produksjon for en avgrenset periode og får sin andel av grønnsaker, frukt og bær utover i sesongen.

I Norge har andelslandbruk blitt praktisert på Øverland gård, eid av Norges vel, siden 2006. Den tidlige utviklingen er beskrevet av Norges Vel og SIFO som har gjennomført prosjekter og studier på temaet. Det er laget en håndbok for å starte andelslandbruk med mange eksempler fra driften til andelslandbrukene i Norge. Et prosjektresultat er nettsiden www.andelslandbruk.no, som nå driftes av Oikos – Økologisk Norge.

Andelslandbruk har stor betydning for interesse og kunnskap om dyrking, og er en praktisk måte å skape bånd mellom forbrukere og bønder. En annen viktig side ved andelslandbruket er at det legger til rette for markedsadgang for bønder som ønsker å starte allsidig småskala økologisk produksjon, og som kanskje ikke har volumer tilpasset grossister og dagligvare.

¹⁰ <http://www.smabrukarlaget.no/norsk-bonde-og-smabrukarlag/matnyttig/lokmatringer/>

Tabell 42: Utvikling i antall andelslandbruk i perioden 2014 - 2017, samt antall hele andeler og dekar som er sertifisert økologisk eller i karens i 2017

	Antall andelslandbruk				Hele andeler	Dekar*
	2014	2015	2016	2017	2017	2017
Telemark, Vestfold, Buskerud, Akershus, Oslo, Østfold	7	15	17	20	2 172	387,5
Midt-Norge	1	6	10	9	334	36,5
Hedmark og Oppland	1	4	5	6	314	50,0
Agder og Rogaland		1	4	4	264	16,1
Vestlandet				1	43	2,6
Sum økologisk eller i karens	9	26	36	40	3 127	492,7
Sum alle andelslandbruk	14	45	63	68	4 096	601,7
Andel økologisk eller karens som andel av alle andelslandbruk	64 %	58 %	57 %	59 %	76 %	82 %

Kilde: Opplysninger fra prosjektet «Andelslandbruk», Oikos Økologisk Norge 01.03.2018

*eksl. areal til grønn gjødsling

Tabell 42 viser utvikling for antall Debiokontrollerte andelslandbruk i Norge fra 2014 til 2017. Fra 2014 gikk antall organiserte andelslandbruk opp fra 14 stk. til 68 stk. i 2017. Av disse 68 ble 40 andelslandbruk kontrollert av Debio. I 2017 var det 28 Debiogodkjente økologiske andelsbruk, hvorav 8 var i karens og 4 var Demetergodkjent.

Tyngdepunkt på Østlandet

Andelslandbruk finnes i alle fylker, selv om tyngdepunktet befinner seg på Østlandet, med ca. 90 prosent av det Debiokontrollerte arealet og over 80 prosent av andelene. 59 prosent av andelslandbrukene i landet er Debiokontrollert, men tilnærmet alle drives etter økologiske prinsipper, uten bruk av kjemisk-syntetiske sprøytemidler og kunstgjødsel.

Stort grønnsaksareal

Oikos har registrert arealet (utenom areal til grønn gjødsling) til ca. 600 dekar, av dette er 493 dekar kontrollert av Debio (i karens eller økologisk). Av disse 493 dekar er ca. 300 dekar grønnsaks- eller bær-/fruktareal. Kun tre av brukene har noe engareal til storfe, småfe og gris.

Omsetningsverdien fra andelslandbruk som er kontrollert av Debio i 2017

Oikos har gjort en grundig kartlegging av antall hele andeler og pris for en hel andel hos hvert andelsbruk. Andelsbrukene som også er kontrollert av Debio har omsatt hele andeler for ca. 8,7 mill. kroner i 2017. Dette gir i snitt en omsetning per andelslandbruk på kr 218 000, per andel på kr 2 800 og per dekar en omsetning på kr 17 700.

8.2.3.2 Bondens marked

Bondens marked hadde i 2017 en omsetning på totalt 72,7 mill. kroner, en økning på ca. 5 prosent fra 2016. Av dette ble det omsatt økologiske produkter for ca. 9,7 mill. kroner.

13,3 prosent av omsetningen på Bondens marked var økologisk i 2017. Ifølge Bondens marked sin database hadde 20 prosent, eller 70 av 350 boder, Debiogodkjente økologiske produkter i 2017. Omtrent 80 prosent av omsetningen av økologiske produkter kommer fra markeder i de tre største byene i Norge.

Markeder i Sør-Trøndelag og julemarkeder i Trøndelag hadde i sum en omsetning på ca. 5,1 mill. kroner i 2017, som utgjør over halvparten av all omsetning av økologiske produkter fra Bondens marked i Norge.

Tabell 43: Omsetning på Bondens marked (BM) totalt og økologisk 2014–2016. Mill. kroner

	2015		2016		2017		Endring økologisk siste år	Andel økologisk i 2017
	Totalt BM	Herav øko	Totalt BM	Herav øko	Totalt BM	Herav øko		
Trondheim, Bergen og Oslo	46,8	8,2	49,2	8,2	48,8	7,8	-6,3 %	15,9 %
Øvrige markeder inkl. Matstreif	19,5	1,9	19,3	1,5	23,9	1,9	33,2 %	8,1 %
Sum Bondens marked	66,3	10,1	68,5	9,7	72,7	9,7	0,5 %	13,3 %

Kilde: Opplysninger fra Bondens markeds sekretariat (19.02.2018) og markedsledere lokalt.

8.2.3.3 Abonnementsordninger

Abonnement på økologiske grønnskasser går tilbake til slutten av 1990-tallet i Norge, da det ble etablert en slik ordning i Oslo. På begynnelsen av 2000-tallet ble det etablert flere abonnementsordninger i Sør-Norge, og Landbruksdirektoratet har registrert omsetning fra fem av disse siden 2006. I 2017 har imidlertid en av ordningene blitt avviklet og en har blitt drevet med redusert kapasitet, så vi har i år kun opplysninger fra 3 heløkologiske abonnementsaktører. Økende konkurranse fra store aktører innen middagsabonnement, netthandel med mat og dagligvare generelt kan forklare noe av denne utviklingen.

Antallet abonnenter per aktør varierer fra 100 til over 2 000 stk. Alle ordningene selger i utstrakt grad ferske varer fra lokale produsenter, særlig i frukt- og grønnsaksongen, og alle driver egen import av økologiske frukt og grønnsaker.

Tabell 44: Salg av økologiske produkter gjennom debiologkjente abonnementsordninger i Norge. 2010–2017

	Antall abonnements- ordninger	Antall abbonenter	Omsetning mill. kroner
2010	6	2 760	27,1
2011	6	2 645	24,5
2012	6	2 580	24,1
2013	6	3 900	30,0
2014	5	5 120	43,9
2015	5	5 585	48,3
2016	5	4 200	38,0
2017	3	2 900	25,1

Kilde: Opplysninger fra abonnementsbedriftene; Finnegarden (Voss og Bergen), Grønnmat (Sørlandet) og Kolonihagen (Oslo og omegn)

Tabellen viser en nedgang i omsetningen fra økologiske abonnementsordninger på 12,9 mill. kroner fra 2016 til 2017. Gjennomsnittlig omsetning per abonnementsaktør er imidlertid høyere, med en omsetning på 8,3 mill. kroner i 2017 mot ca. 7,6 mill. kroner i 2016.

De økologiske abonnementsordningen har som sagt de senere år møtt sterk konkurranse fra store og mindre aktører som forsøker å etablere seg med salg av mat, drikke og middagskasser over nett. Nettsalg av mat har blitt spådd å ha en sterk vekst i årene som kommer, men det viser seg at det er krevende å få til lønnsomhet. I 2015 ble det netthandlet mat og drikke for ca. 1,5 mrd. kroner¹¹. En liten, men uregistrert andel av dette er økologisk merkede matvarer. Mesteparten av netthandelen skjer gjennom aktørene Godtlever.no, Adams matkasse og Kolonial.no¹². Til tross for spådommer om framtidig vekst, driver mange med underskudd, og

¹¹ DN -13 juli 2016 "Meny- første matkjede med netthandel"

¹² <https://netthandel.no/de-fire-store-innen-nettmat-omsatte-for-mer-enn-830-millioner-kroner-i-fjor/>

aktører som 123levert og marked.no har gitt seg i 2017. Samtidig har Kolonial sagt opp 100 stillinger og driver med underskudd.¹³

8.2.3.4 Spesialbutikker og helsekost

I dette avsnittet beskriver vi omsetningen fra noen spesialbutikker med et relativt stort utvalg av økologisk mat, og fra helsekostbransjens mange utsalg som har et mer begrenset utvalg av økologisk mat og drikke. Omsetningen fra spesialbutikker er basert på opplysninger fra seks større butikker, mens tallene for helsekostbutikkene er basert på opplysninger fra kjedeledelsen for de tre største helsekostkjedene.

De siste to årene har det også vært en tilvekst av frittstående spesialbutikker, som legger enda større vekt på bærekraftskvaliteter som at det skal være kortreist, lokalt produsert, grasfødte dyr, og at varene helst ikke er emballert i plast. Vi har imidlertid ikke hentet inn tall fra disse.

Landbruksdirektoratet har hentet informasjon om omsetning fra seks spesialbutikker i Stavanger, Bergen og Oslo. Disse seks butikkene rapporterte en samlet omsetning av økologisk mat i 2017 på 42,8 mill. kroner, en nedgang på 5,4 prosent fra 2016. Dette tilsvarte en omsetning per butikk på 7,1 mill. kroner i 2017. En viktig årsak til nedgangen i omsetningen i spesialbutikkene er trolig over tid økt konkurranse fra dagligvare som har fått større utvalg og har lavere priser.

Tabell 45: Omsetning fra 6 spesialbutikker i Stavanger, Bergen og Oslo, 2013–2017. Mill. kroner

	2013	2014	2015	2016	2017	Gjennomsnittlig omsetning per butikk 2017	Endring siste år, verdi	Endring siste år, prosent
Sum	40,4	46,7	47,6	45,5	42,8	7,1	-2,7	-5,4

Kilde: Økologisk Dagligvare (2 butikker i Stavanger), Røtter (3 butikker i Oslo m/omegn), Reindyrka (Bergen)

Helsekostbutikkene i Norge er organisert under de tre kjedene H-Naturkost AS, Sunkost AS og Life Scandinavia AS, som henholdsvis har 50, 101 og 113 utsalgssteder i 2017. Det er stor variasjon i varetilbudet i butikkene tilknyttet de ulike kjedene, og dermed også i andelen matvarer og økologiske produkter. For en av kjedene er omsetningen basert på et anslag utfra registreringer i et mindre utvalg av butikker. For 2015 rapporterte alle kjedene en anslagsvis omsetning, mens fra 2016 har vi fått rapportering på faktisk omsetning i over 200 butikker fra to av kjedene.

Tabell 46: Salg av økologiske produkter gjennom helsekostforretninger i Norge i 2012–2017

	Antall helsekost-butikker	Anslått omsetning totalt økologisk mat og drikke, mill. kroner	Omsetning per butikk gjennomsnitt, mill. kroner
2012	286	164	0,6
2013	293	209	0,7
2014	287	224	0,8
2015	276	228	0,8
2016	265	228	0,9
2017	256	207	0,8

Kilder: Registreringer og estimater fra de tre helsekostkjedene H-Naturkost AS, Sunkost AS, og Life AS
Tallene er eksklusiv omsetningen fra spesialbutikker.

Som tabellen viser falt omsetningen totalt i 2017 med ca. 21 mill. kroner eller ca. 10 prosent fra 2016. Den gjennomsnittlige årlig omsetningen av økologisk mat og drikke per helsekostbutikk var på ca. 0,8 mill.

¹³ <https://www.nrk.no/ytring/slik-ser-dagligvarebransjen-ut-i-2018-1.13822937>

kroner, som er en nedgang på ca. 0,1 mill. kroner per butikk fra 2016. En reduksjon i antall butikker er med på å forklare noe av den samlede nedgangen.

Eksempler på økologiske produkter som nå også selges i dagligvare er enkelte typer «supermat» som kokosfett og tørka bær, eller mel fra mindre norske møller. Av merkevarer som før var forbeholdt helsekostbutikker, finner man nå for eksempel Heliosprodukter i vanlige dagligvareforretninger.

8.2.4 Økt salg av norskprodusert alkoholfritt drikke og øl hos Vinmonopolet

Dette avsnittet er basert på tall fra Vinmonopolet.

Salget av økologiske drikkevarer gjennom Vinmonopolet økte med 13 prosent i 2017, målt i liter. Det ble solgt rundt 4,6 mill. liter økologiske drikkevarer, noe som tilsvarer en verdi på omtrent 808 mill. kroner. Til sammenligning var salget på 689 mill. kroner i 2016.

Rundt 0,6 prosent av omsetningen var norskproduserte varer. Det ble ikke omsatt noe norskprodusert økologisk sterkvin i 2016 eller i 2017.

Tabell 47: Omsetning av økologiske drikkevarer hos Vinmonopolet i 2016 og 2017. Liter

Produktgruppe	2016	2017	Endring siste år	Andel økologisk*	Andel norsk av økologisk omsetning
Svakvin	3 936 665	4 458 353	13,3 %	6,8 %	
Brennevin	72 479	69 232	-4,5 %	0,6 %	3,1 %
Alkoholfritt	21 352	28 399	33,0 %	5,8 %	60,5 %
Øl	13 605	13 252	-2,6 %	0,5 %	55,9 %
Sterkvin	24	56	133,7 %	0,0 %	
Sum økologiske drikkevarer	4 044 125	4 569 291	13,0 %	5,7 %	0,6 %

*I likhet med tallene for omsetning i dagligvarehandelen, er andelen økologisk beregnet ved at kun varegrupper med økologisk alternativ er inkludert.

Tallene for 2017 viser salgstall for alle produkter som var sertifisert økologisk ved utgangen av året 2017, mens tallene for 2016 viser salgstall for alle produkter som var sertifisert økologisk ved utgangen av året 2016.

Kilde: Vinmonopolet

Tabell 48: Omsetning av økologiske drikkevarer hos Vinmonopolet i 2016 og 2017. Mill. kroner

Produktgruppe	2016	2017	Endring siste år	Andel økologisk*	Andel norsk av økologisk omsetning
Svakvin	645,8	764,9	18,4 %	9,0 %	
Brennevin	38,6	37,7	-2,4 %	0,9 %	3,7 %
Alkoholfritt	2,3	2,4	-1,3 %	7,8 %	63,8 %
Øl	2,4	2,8	20,8 %	0,8 %	63,0 %
Sterkvin	0,0	0,0	177,4 %	0,0 %	
Sum økologiske drikkevarer	689,1	807,8	17,2 %	6,0 %	0,6 %

*I likhet med tallene for omsetning i dagligvarehandelen, er andelen økologisk beregnet ved at kun varegrupper med økologisk alternativ er inkludert.

Tallene for 2017 viser salgstall for alle produkter som var sertifisert økologisk ved utgangen av året 2017, mens tallene for 2016 viser salgstall for alle produkter som var sertifisert økologisk ved utgangen av året 2016.

Kilde: Vinmonopolet

9 Internasjonal utvikling

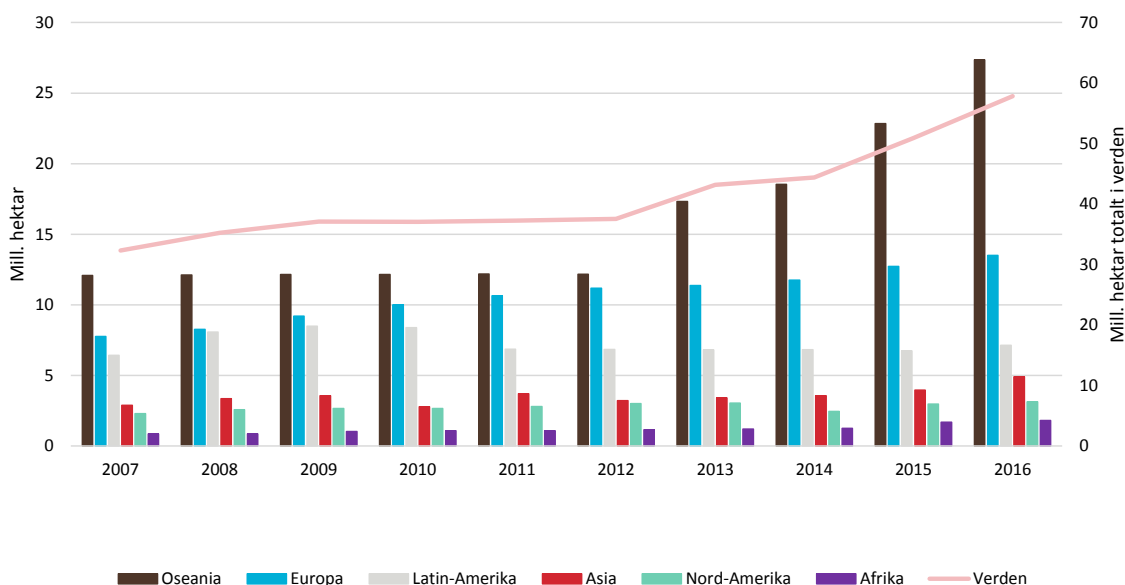
Arealet som ble brukt til økologisk jordbruksproduksjon økte i alle verdensdeler i 2016, og samlet økologisk jordbruksareal økte med 15,0 prosent, til 57,8 mill. hektar. Av det totale arealet globalt var nesten halvparten (47 prosent) i Oseania og 23 prosent i Europa.

Omsetningen av økologiske mat- og drikkevarer på verdensbasis øker jevnt. 90 prosent av omsetningen målt i verdi foregår Europa og USA, som også importerer store mengder økologiske varer fra andre verdensdeler.

Sverige er størst i Norden både når det gjelder areal og omsetning av økologiske jordbruksvarer.

Dette kapitlet presenterer utviklingen i økologisk landbruksareal og omsetningen av økologiske landbruksvarer internasjonalt. Dataene er hentet fra rapporten «The World of Organic Agriculture - Statistics and Emerging Trends 2018» fra FiBL-IFOAM¹⁴, når ikke annen kilde er oppgitt. De nyeste tallene for arealutviklingen er fra 2016, og dataene baserer seg på rapporteringer fra 178 land.

9.1 Økning i økologisk jordbruksareal i alle verdensdeler i 2016

Figur 34: Utvikling av økologiske jordbruksareal (inkl. karens) totalt for verden og fordelt på regioner, 2007–2016. Mill. hektar

Det samlede økologiske arealet i verden ble anslått til rundt 57,8 mill. hektar i 2016, og antall produsenter ble anslått til 2,7 mill. Til sammenligning var tilsvarende anslag for 1999 rundt 4,1 mill. hektar, og 200 000 produsenter. I 2016 utgjorde det økologiske arealet 1,2 prosent av totalt jordbruksareal. Av det økologiske arealet utgjorde grasland/beiteareal over to tredeler, åkerland utgjorde 18 prosent, mens permanente vekster (som kaffe, oliven, frukter) utgjorde 8 prosent.

Fra 2015 til 2016 økte arealet til økologisk produksjon i samtlige verdensdeler. Oseania hadde den største økningen målt i areal, hovedsakelig som følge av at Australia rapporterte nye 5 mill. hektar som økologisk areal i 2016. Asia hadde den største prosentvise økningen, og her gikk arealet opp fra 4 mill. hektar til 4,9 mill. hektar. Kina stod for mesteparten av det økte arealet.

¹⁴ Willer, Helga og Lernoud, Julia (Eds.) (2018) *The World of Organic Agriculture. Statistics and Emerging Trends 2018*. Research Institute of Organic Agriculture (FiBL), and IFOAM – Organics International.

Tabell 49: Økologiske jordbruksareal (inkl. karens) fordelt på verdensdeler, 2015 og 2016. Mill. hektar

	Økologisk areal		Endring i økologisk areal Fra 2015 til 2016	Fordeling totalt økologisk areal i verden, 2016
	2015*	2016		
Oseania	22,3	27,3	22,9 %	47,3 %
Europa	12,7	13,5	6,7 %	23,4 %
Latin-Amerika	6,7	7,1	5,9 %	12,3 %
Asia	4,0	4,9	23,5 %	8,5 %
Nord-Amerika	3,0	3,1	5,3 %	5,4 %
Afrika	1,7	1,8	7,1 %	3,3 %
Verden	50,3	57,8	15,0 %	100,0 %

*Tallene for 2015 er oppdatert i 2018-utgaven av rapporten. For noen verdensdeler er det derfor avvik fra fjorårets rapport.

Oseania var verdensdelen med klart størst økologisk landbruksareal, og mer enn 99 prosent av dette lå i Australia. Det aller meste av arealene i Australia brukes til beiteområder. I underkant av en fjerdedel av verdens økologiske landbruksareal lå i Europa, og av de europeiske landene var det Spania, Italia, Frankrike og Tyskland som hadde størst areal.

Tabell 50 viser de ti landene med størst økologisk jordbruksareal i 2016. Mer enn tre firedeler av verdens økologiske areal lå i disse landene. Etter Australia er Argentina, med rundt 3,0 mill. hektar, det landet som har størst økologisk areal. Deretter følger Kina, som med 2,3 mill. hektar økologisk areal passerte både USA og Spania som hadde om lag 2,0 mill. hektar hver. Det økologiske arealet i Kina økte med nesten 42 prosent i 2016, mens arealet i USA var uendra og Spania hadde en vekst på 2,6 prosent.

Tabell 50: De ti landene med størst økologisk jordbruksareal (inkl. karens) i 2016. Hektar

	Økologisk areal	Andel av totalt jordbruksareal i landet	Andel økologisk areal av totalt økologisk areal i verden
Australia	27 145 021	6,7 %	47,0 %
Argentina	3 011 794	2,0 %	5,2 %
Kina	2 281 215	0,4 %	3,9 %
USA	2 031 318	0,6 %	3,5 %
Spania	2 018 802	8,7 %	3,5 %
Italia	1 796 363	14,5 %	3,1 %
Uruguay	1 656 952	11,5 %	2,9 %
Frankrike	1 538 047	5,5 %	2,7 %
India	1 490 000	0,8 %	2,6 %
Tyskland	1 251 320	7,5 %	2,2 %

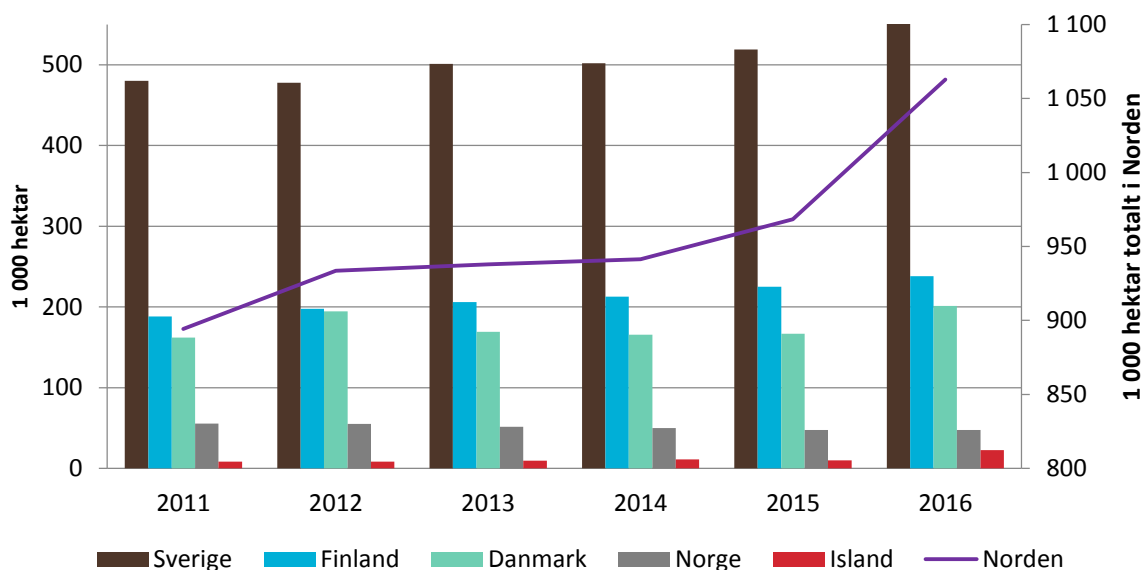
9.1.1 Fortsatt vekst i økologiske jordbruksareal i Sverige

Sverige er fortsatt det nordiske landet som har det største økologiske jordbruksarealet. Med en vekst på nesten 34 000 hektar fra 2015, var det økologiske jordbruksarealet på nærmere 553 000 hektar i 2016. Også Danmark hadde stor vekst i arealet med en økning på nærmere 35 000 hektar (21 prosent). Med unntak av Norge var det vekst i det økologiske jordbruksarealet i alle de nordiske landene i 2016. Island hadde den største prosentvise veksten med en økning på 132 prosent (13 000 hektar) etter en nedgang året før.

Tabell 51: Økologisk jordbruksareal (inkl. karens) i Norden, 2015 og 2016. Hektar

	Økologisk areal		Endring i økologisk areal fra 2015 til 2016	Andel økologisk av totalt jordbruksareal i landet, 2015
	2015	2016		
Sverige	518 983	552 695	6,0 %	18,0 %
Finland	225 235	238 240	6,0 %	10,4 %
Danmark	166 788	201 476	21,0 %	7,7 %
Norge	47 640	47 621	0 %	4,8 %
Island	9 797	22 710	132 %	1,2 %

I Sverige brukes 18 prosent av jordbruksarealet til økologisk produksjon. Av de europeiske landene er det bare Liechtenstein, Østerrike og Estland som har større andeler økologisk jordbruksareal med henholdsvis 38, 22 og 19 prosent. Med i overkant av 10 prosent økologisk areal var også Finland blant de 15 landene med størst andel økologisk areal i verden i 2016. I alle de nordiske landene brukes mesteparten av det økologiske arealet til produksjon av grovfôr til husdyr.

Figur 35: Utvikling i økologiske areal (inkl. karens) i de nordiske landene, 2011–2016. Hektar

9.2 Omsetning av økologiske mat- og drikkevarer for nesten 90 mrd. US\$ i 2016

Dette delkapitlet bygger også på deler av rapporten "The Global Market for Organic Food & Drink" av Amarjit Sahota (leder av firmaet Organic Monitor) som er gjengitt i FiBL-IFOAM-rapporten The World of Organic Agriculture, Statistics and Emerging Trends 2017.

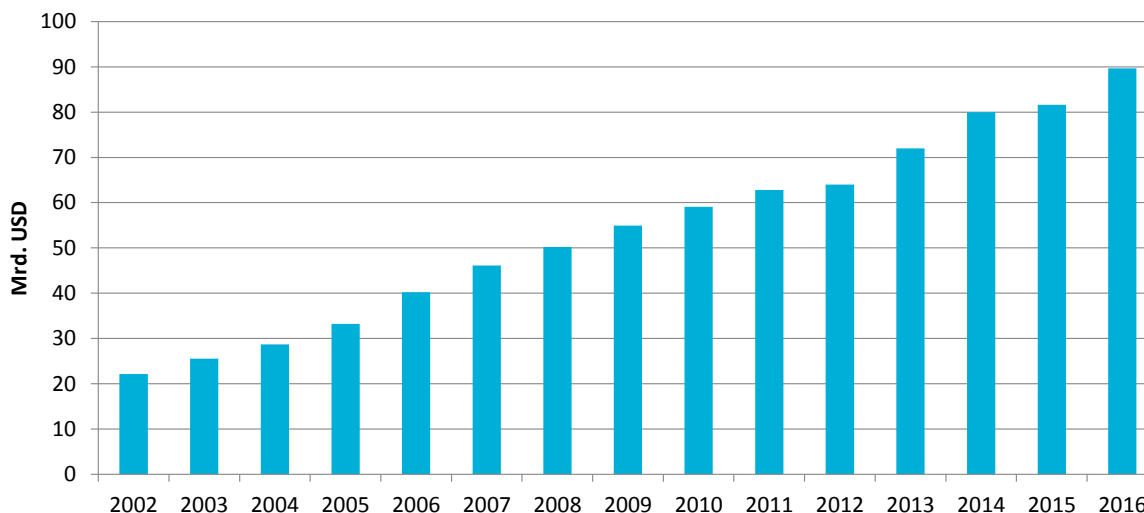
Omsetningen av økologiske mat- og drikkevarer var i 2016 på 89,7 mrd. US\$ (mer enn 80 mrd. €), en økning på 10 prosent fra året før. Det forventes at trenden med vekst i omsetningen av økologiske varer fortsetter, men at dette kan innebære utfordringer blant annet i form av underdekning i markedene. Det vises til at mens forbruket har økt med om lag 330 prosent, har det økologiske jordbruksarealet økt med i overkant av 200 prosent de siste 15 årene. Denne utviklingen er mest markant i Nord-Amerika der forbruket er firedoblet i denne perioden, mens det har vært en dobling i arealet.

Det største markedet er i Nord-Amerika, og da særlig USA der omsetningen av økologisk mat og drikke var på 43,1 mrd US\$ (38,9 mrd €) i 2016. Dette tilsvarer 47 prosent av omsetningsverdien av økologiske varer globalt. Omsetningen i Nord-Amerika økte med 9 prosent fra 2015 til 2016 til 49,1 mrd. €. I Europa økte omsetningen med 13 prosent til 33,5 mrd. €. Det største markedet i Europa er i Tyskland, med en omsetning på rundt 9,5 mrd. € (10,5 mrd US\$).

Mens nesten 180 land er involvert i produksjonen av økologiske produkter, foregår 90 prosent av verdens forbruk i Nord-Amerika og Europa. Ifølge rapporten er produksjonen av økologisk varer i mange deler av Afrika, Asia og Latin-Amerika kun tiltenkt eksportmarkedene. Også i Australia og New Zealand er en stor andel av de økologiske produsentene eksportorienterte. Rapporten påpeker at det er behov for mer regionale markeder for økologiske produkter for at industrien skal bli mer bærekraftig.

Rapporten peker også på at det er utfordringer knyttet til økningen i antall standarder som den økologiske industrien må forholde seg til. Europa og Nord-Amerika har inngått gjensidige avtaler, men produsenter utenfor disse områdene må forholde seg til mange sertifiseringer for å få tilgang til eksportmarkedene. Trenden er mest utpreget i Asia, der nesten alle land utvikler nasjonale standarder/reguleringer uten harmonisering.

Rapporten viser til at et stort antall studier har kartlagt forbrukeradferd ved kjøp av økologiske matvarer. Helse, miljø og mattrygghet og –kvalitet er viktige grunner for kjøp av økologiske matvarer. Blant disse er helse hovedmotivet i de fleste land, og de helsemessige konsekvensene ved overdreven bruk av plantevernmidler og antibiotika nevnes spesielt. Bekymringer knyttet til GMO har stor innvirkning på kjøp av økologisk mat i Nord-Amerika, og «Non-GMO Project» er den raskest voksende økomerkingen i Nord-Amerika med omsetningsverdi på 22,3 mrd. US\$. Miljøhensyn er også en viktig faktor for mange forbrukere. En studie viser at de fleste tyske forbrukere kjøper økologiske produkter, fordi de anser at økologisk landbruk gir mindre miljøforurensning. En annen studie viser at 58 prosent av de franske forbrukerne kjøper økologiske produkter grunnet en oppfatning om lavere påvirkning på miljøet. Mattrygghet og –kvalitet er et viktig motiv i noen land, spesielt i Kina, som har opplevd en rekke matskandaler. Også frykten for SARS og fugleinflensa har gjort mange forbrukere mer oppmerksomme på helsespørsmål og ernæring. Selv om det er variasjon i motivene for å kjøpe økologiske produkter, tegner det seg et bilde av den globale økokonsumenten. Vedkommende bor typisk i store byer, har høy disponibel inntekt og gjør informerte innkjøp.

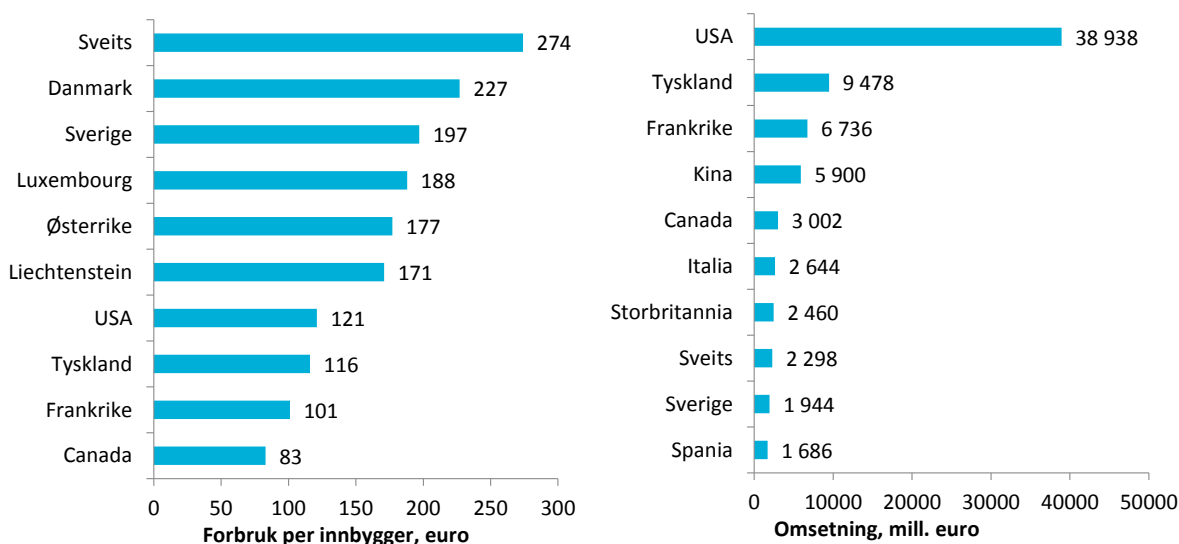

Figur 36: Utvikling i omsetning av økologiske mat- og drikkevarer på verdensbasis, 2002–2016. Mrd. dollar

Kilde: "The Global Market for Organic Food & Drink", Organic Monitor. Utgitt i FiBL-IFOAM-rapporten *The World of Organic Agriculture. Statistics and Emerging Trends 2017*, samt tidligere årsrapporter fra samme utgiver

Alle de ti landene med høyest omsetning per person ligger i Europa og Nord-Amerika. Sveits, fulgt av Danmark og Sverige, er fortsatt det landet i verden som har størst omsetning per person (figur 37). Forbruket av økologiske matvarer per person økte i alle de ti landene. I Østerrike var økningen på hele 39 prosent, mens den var på 22 prosent i Frankrike og 20 prosent i Liechtenstein. Sveits hadde svakest økning av disse landene med 9 prosent.

Danmark er det landet der omsetningen av økologiske matvarer utgjorde størst andel av den totale matvareomsetningen i landet. Der var andelen på 9,7 prosent i 2016, opp fra 8,4 i 2015. Deretter følger Luxemburg med 8,7 prosent, Sveits med 8,4 prosent, Østerrike med 7,9 prosent og Sverige med 7,9 prosent. I store markeder som USA og Tyskland har markedsandelen for økologiske matvarer nådd 5 prosent, mens andelen fortsatt er under 1 prosent i nesten alle land utenfor Europa og Nord-Amerika.

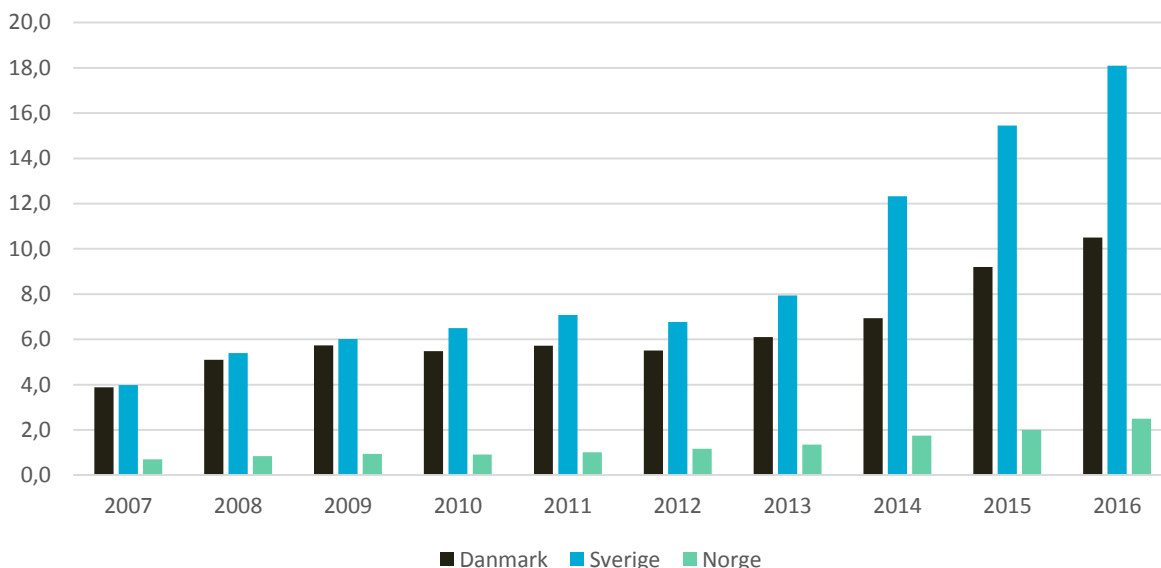

Figur 37: De ti landene med høyest forbruk per innbygger, og de ti landene med størst omsetning av økologiske matvarer gjennom dagligvarehandel, 2016. Euro

Grafene baserer seg på data fra myndigheter, privat sektor og markedsundersøkelser i drøyt 50 land. Tallene er ikke justert for kjøpekraftsparitet.

9.2.1 Økt omsetning i alle de skandinaviske landene

Omsetningen av økologiske matvarer økte i alle de skandinaviske landene fra 2015 til 2016. Sverige hadde størst økning i verdi fra 15,5 til 18,1 mrd. kroner, noe som tilsvarer en prosentvis økning på 17 prosent. I Danmark økte omsetningen med 14 prosent fra 9,2¹⁵ til 10,5 mrd. norske kroner. Den prosentvise økningen var størst i Norge med 25,2 prosent fra 2,0 mrd. kroner til 2,5 mrd. kroner.

Figur 38: Omsetning av økologiske matvarer gjennom detaljhandel, 2007–2016. Mrd. norske kroner

Omfanget i statistikken varierer fra land til land, og er dermed ikke direkte sammenlignbart. Statistikken for omsetning i Norge omfatter omsetning gjennom dagligvarebutikker. Den svenske statistikken omfatter alle foretak innen detaljhandelen som rapporterer tolv prosent merverdiavgift. Den danske statistikken omfatter en rekke dagligvarekjeder, varehus og frittstående kjøpmenn. Verdiene er omregnet til NOK ved bruk av årlige, gjennomsnittlige valutakurser fra Norges Bank.

Kilder: Statistiska centralbyrån (2017). Försäljning (inkl. moms) av ekologiska livsmedel och alkoholfria drycker inom handeln efter varugrupp (enligt COICOP).

Danmarks statistik (2017). OEKO3: Detailomsætningen af økologiske fødevarer efter vare og enhed.

Nielsen (2017).

I Sverige økte omsetningen av økologiske matvarer og alkoholfrie drikkevarer innenfor alle varekategorier fra 2015 til 2016. Meieriprodukter og egg utgjorde 21 prosent av omsetningen og grønnsaker og frukt utgjorde 37 prosent. Ifølge Ecoweb¹⁶ utgjorde omsetningen av økologiske næringsmidler 8,7 prosent av den totale omsetningen av næringsmidler i Sverige i 2016. De viser til at Sverige nå er bare drøye 1 prosentpoeng bak Danmark, som er i verdenstoppen.

Salget av økologiske matvarer på nett fortsetter å øke i Sverige. Mens netthandel har tatt knappe 2 prosent andel av det totale dagligvaremarkedet, rapporterer netthandelsaktører om økoandeler på mellom 16 og 25 prosent. Det har også vært en positiv utvikling i salg av økologiske varer innenfor servicenæringen. Det private hotell- og restaurantmarkedet hadde en økoandel på 8 prosent i 2016, mens det offentlige markedet hadde en økoandel på 32 prosent. Prisene på økologiske varer lå relativt stille i 2016 med unntak av storfekjøtt, der prisen økte. Økologisk kjøtt var ett av produktene som økte aller mest i detaljhandelen i 2015, og økoandelen utgjorde drøyt 3 prosent (1,3 mrd. svenske kroner) i 2016. Nær alt fersk kjøtt som finnes på konsumentmarkedet er svensk.

Ecoweb refererer til en Nielsen-undersøkelse som viser at 47 prosent av danske forbrukere kjøper økologiske produkter regelmessig. Det er nest mest i Norden, bare slått av Sverige med en andel på 57 prosent. En annen

¹⁵ Danmarks Statistik har oppjustert detaljomsetningen av økologiske matvarer for 2015 og 2016, da de har mottatt rettede virksomhetsinnberetninger for disse to årene.

¹⁶ Ecoweb (2017). *Økologisk livsmedelsmarked. Rapport om den økologiske bransjen sammenstilt av Ekoweb.nu*

undersøkelse viser at det er liten forskjell i andelen økologiske innkjøp mellom de husholdningene som tjener mest og de som tjener minst. Forskjellen var på mindre enn 1 prosent. Rundt 40 prosent av salget av økologiske produkter til forbruker skjer i lavprisbutikker. For matvarer som havregryn, gulrøtter, melk og egg utgjør omsetningen av økologiske produkter om lag 30 prosent.

Markedsandelene for de ulike økologiske varegruppene varierer. For typiske basisvarer som havregryn, gulrøtter, bananer, mel og egg ligger andelen økologisk av totalt salg i Danmark på over 20 prosent. Samtidig ligger tilsvarende andel for kjøttpålegg, svinekjøtt og øl i underkant av 3 prosent. Årsakene til forskjellene ligger blant annet i produktenes merpris mot konvensjonelle varer, kvaliteten på varene, samt utvalg. EU har bevilget en støtte på om lag 34 mill. norske kroner til en dansk økokampanje over en treårsperiode. Målsettingen med kampanjen er å øke salget av økologiske varer i Danmark med 50 prosent mellom 2016 og 2019.

10 Tilskudd til økologisk jordbruk

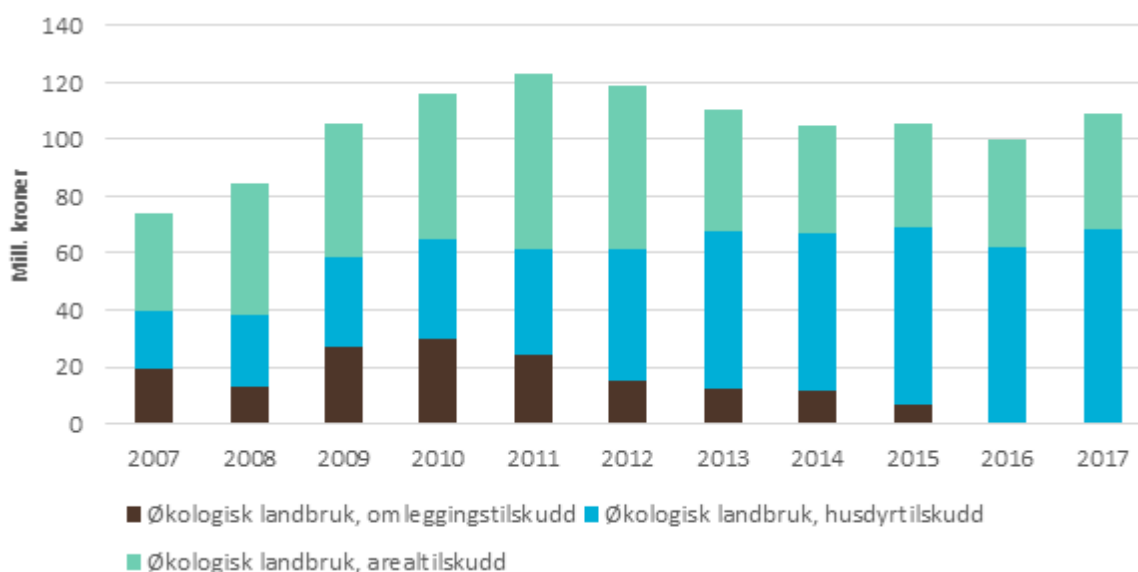
Dette kapitlet handler om midler som utelukkende går til økologisk jordbruk i Norge, og presenterer utvikling og status innenfor direkte tilskudd og utviklingstiltak for økologisk jordbruk. I tillegg er satser vedrørende pristilskudd omtalt. Tallmaterialet er hentet fra Landbruksdirektoratet.

I 2017 ble det utbetalt nesten 109 mill. kroner i direkte tilskudd til økologisk primærproduksjon. Dette var en økning på 9 mill. kroner fra året før.

30 mill. kroner ble avsatt over jordbruksoppjøret til utviklingstiltak for å fremme produksjon og omsetning av økologiske jordbruksvarer.

10.1 Vel 9 mill. kroner mer utbetalt i produksjonstilskudd for økologisk landbruk

Produsenter som driver økologisk kan få ekstra tilskudd for den økologiske produksjonen. De ekstra produksjonstilskuddene man kan få for økologisk produksjon er arealtilskudd for økologiske arealer og tilskudd til økologisk husdyrproduksjon. Det er ulike satser for ulike husdyr og arealer. Formålet med tilskuddene er å stimulere til at en større del av jordbruksproduksjonen skjer i form av økologisk produksjon.

Figur 39: Utbetalinger for de ulike ordningene i jordbruksavtalen i perioden 2007–2017 mill. kroner.

Utbetalingene for hvert år gjelder søknader i august året før og januar gjeldende år. Utbetalingene for 2017 er da fra søknader fra august 2016 og januar 2017 (avtaleår 2016–2017).

Figuren over viser at utbetalingen av de økologiske produksjonstilskuddene økte frem til 2011, men at det med unntak for 2015 var nedgang fra 2012 til 2016. I 2015 var samlet utbetaling noe høyere enn 2014. For 2017 var det igjen en økning på 9,4 mill. kroner. Utbetalingene for økologisk areal og areal i andre års karens gikk opp med 2,7 mill. kroner fra 2016 til 2017, mens utbetalingene for økologiske husdyr økte med 6,6 mill. kroner. Omleggingstilskuddet er avviklet med virkning for areal som startet omlegging i 2014 og senere.

Fra 2016 (avtaleår 2015–2016) til 2017 (avtaleår 2016–2017) ble tilskuddssatsene for økologisk areal med frukt, bær, grønnsaker og potet økt, mens satsene for øvrig økologisk areal ikke ble endret, se tabell 52. Det var økning i alle satsene for økologisk husdyrproduksjon, se tabell 53.

Tabell 52: Satser for arealtilskudd for økologiske arealer samt arealer i 2. eller 3. års karens. Kroner per dekar

	Avtaleår 2015–2016	Avtaleår 2016–2017
Frukt og bær m.m.	1 275	1 425
Grønnsaker	1 275	1 425
Poteter	500	600
Korn til modning og krossing	300	300
Grønngjødsling	500	500
Innmarksbeite	25	25
Grovfôr	25	25

Tabell 53: Satser for tilskudd til økologisk husdyrproduksjon. Kroner per dyr

	Avtaleår 2015–2016	Avtaleår 2016–2017
Melkeku	2 800	3 000
Ammeku	2 000	2 200
Øvrige storfe	600	700
Sau over 1 år per 1. januar, inkl. utegangersau	450	500
Melkegeiter og ammegeiter	200	250
Avlsgris	402	502
Slaktegris	260	300

Innretningen av tilskuddene har endret seg med tiden. I 2011 ble tilskuddssatsen for eng og beitearealer (annet areal som dyrkes økologisk) justert ned og de ledige midlene ble omdisponert til høyere tilskudd til husdyr. I 2012 ble tilskuddet for eng og beitearealer ytterligere nedjustert, og satsene for husdyr økt videre. Denne dreiningen av tilskudd fra areal til dyr skulle bidra til at flere la om til økologisk husdyrhold, med mulighet for mer økologisk kjøtt i markedet. I 2013 ble det i jordbruksoppgjøret bestemt at omleggingstilskuddet skulle avvikles for foretak som startet omlegging i 2014. Disse foretakene får i stedet økologisk arealtilskudd fra 2. karensår. I 2014 ble tilskuddssatsene for økologisk husdyrhold forenklet slik at satsene ikke lenger var avhengig av hvor i landet produksjonen befant seg. Dette ble gjort i sammenheng med mål om å forenkle støttestrukturen i landbruket.

Satsene som gjelder for avtaleåret 2017–2018 er lik satsene for 2016–2017, med unntak av satsene for økologisk areal med korn som økte fra 300 til 325 kroner per dekar, og frukt-, bær- og grønnsaksproduksjon, som økte fra 1 475 kroner per dekar til 1 500 kroner per dekar. Utbetaling av tilskudd for dette avtaleåret skjer i 2018.

10.2 Utviklingstiltak innen økologisk landbruk

Landbruksdirektoratet forvalter tilskuddsordningen "Utviklingstiltak innen økologisk landbruk", som har eksistert siden tidlig på 2000-tallet.

Midlene innen utviklingstiltak går til prosjekter i hele verdikjeden og skal styrke privat og offentlig forbruk, primærproduksjon, foredling og distribusjon.

For 2017 ble det avsatt 30 mill. kroner over jordbruksoppgjøret til ordningen. Seks foregangsfylker (se neste kap) har siden 2014 hatt en samlet tildeling på mellom 13 og 15 mill. kroner per år.

Landbruksdirektoratet gir, etter utlysning¹⁷, blant annet støtte til informasjonstiltak rettet mot forbrukere, som har vært et prioritert område de siste årene. I 2017 har blant annet følgende prosjekter fått støtte:

- «Åpen økologisk gård». Dette arrangeres i nesten alle landets fylker.
- «Økouka». I 2017 var det «Økouke» i 13 byer/regioner, og mer enn 250 arrangementer ble avholdt, en økning på 25 prosent fra året før.
- «Økodemmo i butikk». Dette er et markedsprosjekt som blant annet demonstrerer varer fra utvalgte mellomstore norske aktører, og samtidig informerer kunder og butikkansatte om økologisk landbruk.

Selv om mange av prosjektene er rettet mot forbruker har det også de to siste årene gjennom prosjektet Landbrukets ØKOLØFT, vært en større satsing for å rekrutterer flere bønder til å legge om til økologisk produksjon.

Landbrukets ØKOLØFT

Fra prosjekteier Oikos sin hjemmeside kan man lese følgende om prosjektet: «Landbrukets ØKOLØFT er et samarbeid mellom Norges Bondelag, Norsk Bonde- og Småbrukarlag, Debio, DebioInfo, Økologiske foregangsfylker, Norsk Landbruksrådgiving og Oikos – Økologisk Norge.

Formålet med prosjektet er å bidra til økt produksjonen av økologiske landbruksprodukter i Norge. Dette skal oppnås ved å formidle kunnskap, inspirerer og rekrutterer nye produsenter til økologisk drift. Det er første gang landbruksorganisasjonene går sammen i et forpliktende og systematisk samarbeid på dette området. Det unike med prosjektet er dette konkrete samarbeidet på tvers av organisasjoner og fagmiljøer. Alle partnerorganisasjoner står samlet bak alle budskap og aktiviteter i prosjektet i et felles løft.»

10.2.1 Foregangsfylker bidrar med utvikling innenfor seks ulike temaområder

I 2017 er satsingen på foregangsfylkeprosjekter videreført i tråd med planperioden 2014–2017. De seks prosjektene har et nasjonalt ansvar knyttet til utvikling av økologisk produksjon og marked, og for å formidle kunnskap og erfaringer fra hvert sitt fokusområde. Disse fokusområdene er jordkultur, produksjon og forbruk av frukt og bær, grønnsaker, korn, melk/ kjøtt, og forbruk i storhusholdning.

Ordningen ble i 2016 evaluert og resultatene av evalueringen er spilt inn til avtalepartene foran jordbruksoppjøret i 2017.¹⁸

Utfyllende informasjon og detaljer om prosjekter og foregangsfylkesatsingen finnes på Landbruksdirektoratet sine hjemmesider.¹⁹

10.2.2 Ny strategi for økologisk jordbruk

Med bakgrunn i Jordbruksmeldingen (Meld. St. 11 (2016–2017)), skal Regjeringen utarbeide en ny strategi for økologisk jordbruk. Strategien skal bidra til videreutvikling av økologisk produksjon og forbruk, og utarbeides i tråd med føringer fra Stortinget og i samarbeid med relevante aktører i en inkluderende prosess. Strategien skal behandles av Stortinget sammen med Proposisjonen for jordbruksoppjøret 2018.

Landbruks- og matdepartementet (LMD) satte ned en arbeidsgruppe bestående av representanter fra Landbruks- og matdepartementet, Klima- og miljødepartementet, Norges Bondelag, Norsk Bonde- og Småbrukarlag og Oikos- Økologisk Norge. Landbruksdirektoratet har vært sekretariat for arbeidet.

¹⁷ <https://www.landbruksdirektoratet.no/no/miljo-og-okologisk/okologisk-landbruk/tilskudd-til-utviklingstiltak?newscount=8>

¹⁸ <https://www.landbruksdirektoratet.no/no/miljo-og-okologisk/okologisk-landbruk/foregangsfylker/anbefaler-ny-organisering-av-okologiske-utviklingstiltak>

¹⁹ <https://www.landbruksdirektoratet.no/no/miljo-og-okologisk/okologisk-landbruk/tilskudd-til-utviklingstiltak>

Arbeidsgruppen har beskrevet utfordringer i økologisk jordbruk i hele verdikjeden, vurdert virkemidler og utviklingstiltak over jordbruksavtalen, myndighetenes rolle i informasjonsarbeidet, og organisering og samhandling mellom ulike miljøer som jobber innenfor økologisk produksjon og forbruk. Det er i tillegg nedsatt en referansegruppe som består av 26 ulike aktører fra hele verdikjeden. Arbeidsgruppa har hatt fire møter og leverte sitt notat til LMD den 20. februar 2018.²⁰

²⁰ [*Notat - Bidrag til strategi for økologisk jordbruk*](#)

11 Bakgrunnsinformasjon

11.1 Hva er økologisk landbruk? – idébakgrunn og lovregulering

Økologisk produksjon bygger på et helhetssyn som omfatter de økologiske, økonomiske og sosiale sidene ved produksjonen, både i lokalt og globalt perspektiv. Dette innebærer at

- bonden betrakter naturen som en helhet og tilstreber et selvberende og vedvarende agro-økosystem som er i god balanse, og som er basert mest mulig på lokale og fornybare ressurser
- jordens fruktbarhet hovedsakelig opprettholdes ved å resirkulere organisk materiale, og uten bruk av lettløselig mineralgjødning
- dyrkingssystemet utformes med mest mulig forebyggende tiltak mot skadegjørere og ugress, og uten bruk av kjemisk-syntetiske bekjempningsmidler
- bonden tilstreber en balanse mellom dyretall og areal slik at gården er mest mulig selvforsynt med fôr til husdyrene, og at tilførsel av gjødning til jorden skjer med minst mulig risiko for forurensning av omgivelsene

11.2 Forvaltning av økologisk landbruk

Mattilsynet har tilsynsansvar for økologisk produksjon, foredling og salg av økologisk mat, men har delegert den utøvende kontroll av gårdsbruk og bedrifter til **Debio**. Debio rapporterer til Mattilsynet om resultatene av kontrollen. Begrepet "økologisk" innen landbruket og akvakultur er beskyttet, og Debios Ø-merke er det norske godkjenningsmerket for økologisk produksjon.

Landbruksdirektoratet har en sentral rolle i utviklingsarbeidet innenfor økologisk produksjon og omsetning. Landbruksdirektoratet har ansvar for

- markedsovervåking av økologisk produkter, og utarbeiding av oversikt over areal, produksjon, foredling og omsetning
- forvaltning av importvernet for landbruksvarer, herunder også økologiske landbruksvarer
- rådgivning overfor LMD i spørsmål knyttet til økologisk landbruk
- sekretariatet for Styret for forskningsmidler over jordbruksavtalen
- forvalte tilskuddsordningen «Utviklingstiltak innen økologisk landbruk»
- produksjonstilskudd for økologisk landbruk, herunder omleggingstilskudd, arealtilskudd og tilskudd til økologisk husdyrproduksjon (som omtalt i kap. 10)

11.3 Regelverk for økologisk produksjon

Norges regelverk for produksjon og merking av økologiske landbruksvarer skal sikre at landbruksprodukter som er sertifisert som økologisk, tilfredsstiller lovbestemmelsene om økologisk produksjon. Regelverket er en del av EØS-avtalen, og er gjennomført i Norge gjennom Økologiforskriften²¹. Regelverket er fastsatt som forordninger, og har flere unntaksmuligheter og overgangsordninger. Utover fleksibiliteten som er nedfelt i regelverket er det ikke rom for nasjonale tilpasninger.

Oppdatert EU-regelverk ble gjeldende i Norge fra 18. mars 2017. Dette regelverket hadde vært gjeldende i EU-landene siden 1. januar 2009. I det oppdaterte regelverket var det bl.a. endringer i krav til fast dekke i sauefjøs,

²¹ <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2017-03-18-355>

innstramming i krav til parallellproduksjon ved dyrking av flerårige vekster og innstramming i krav til bruk av lokalprodusert fôr.

Det er også kommet utkast til et nytt regelverk som er foreslått å være gjeldende i EU fra 1. juli 2020.

11.4 Import av økologiske landbruksvarer

For å gi grunnlag for norsk produksjon av landbruksvarer, levende kulturlandskap og legge grunnlag for bosetting i hele landet, har Norge et tollbasert importvern for landbruksvarer. Importvernet er en forutsetning for at det kan produseres melk, korn, kjøtt, egg, poteter, frukt og grønt i Norge. Det gir også muligheter for å opprettholde en næringsmiddelindustri i Norge basert på avsetning av norske råvarer.

Importvernet skiller i utgangspunktet ikke mellom økologisk og konvensjonelt dyrkede produkter, noe som gjør det vanskelig å få statistikk over importmengden av økologiske landbruksvarer. Økologiske varer klassifiseres på samme varenummer i tolltariffen som konvensjonelle, og har de samme tollsatsene. Den enkelte importør kan dermed velge om han vil ta inn økologiske eller ordinære importvarer. Dette gjelder både for import til ordinær toll (tolltariffens satser) og import innenfor de ordningene hvor Landbruksdirektoratet administrerer tollsatsene ytterligere ned; generelle tollnedsettelse, individuelle tollnedsettelse, tollkvoter og tollfri import fra utviklingsland. Økologiske produkter har altså den samme tollbeskyttelsen som konvensjonelle varer med noen unntak.

Forskrift 22. desember 2005 nr. 1723 om administrative tollnedsettelse for landbruksvarer (FAT) åpner for tollnedsettelse for utvalgte økologiske produkter i § 14. Det kan gis tollnedsettelse for ferdig bearbejdede økologiske safter, økologisk konserverte varer av frukt, bær og grønnsaker og økologisk barnemat. Vilkårene for at det kan gis tollnedsettelse for disse produktene er at det ikke finnes tilstrekkelig norsk produksjon av tilsvarende varer, og at disse varene etter næringspolitiske vurderinger ikke konkurrerer med norske landbruksvarer. I tillegg skal disse varene tilfredsstillende gjeldende regelverk og merking av økologiske landbruksvarer.

Formålet med ordningen for økologiske produkter er å gi mulighet for import av varer som det ikke er tilstrekkelig dekning av i Norge, både fordi det produseres for lite økologiske råvarer i Norge og fordi de norske produksjonsbedriftene ikke kan trekke stordriftsfordeler av denne type produksjon.

De individuelle tollnedsettelsene gis for en bestemt periode for et bestemt produkt til en gitt tollsats. Tollsatsen vurderes i forhold til tilsvarende eller lignende konvensjonelle varer.

11.5 Om omsetningsdata fra Nielsen

I kapittel 8 presenteres omsetningen av økologiske varer i dagligvarehandelen. Statistikken er basert på data fra Nielsen, som også har kvalitetssjekket og vasket dataene. Det ble gjort et skifte i datasett fra 1. halvår 2009. For å vise salgsutviklingen over tid, har Landbruksdirektoratet valgt å legge til det gamle datasettet frem til og med 2008. Det gamle datasettet er ikke offisielle tall fra Nielsen. Data fra og med 2012 er bearbejdet etter en ny metode, og kan derfor avvike litt fra dataene ved bruk av tidligere metode.

Salgsstatistikken fra Nielsen omfatter alle varer som er eksplisitt registrert eller merket som økologisk i dagligvarehandelens systemer for koding av produkter. Det vil kunne forekomme at noen mindre leverandører ikke markerer sine produkter fullstendig i disse databasene, men fremdeles selger produktene sine i dagligvarehandelen. Det er dermed en viss underreportering av økologiske varer i omsetningsstatistikken for dagligvarehandelen. Omsetningsstatistikken fra dagligvarehandelen kan dessverre ikke skille på opprinnelse for land, grunnet mangelfullt datagrunnlag som har sin årsak i svakheter i strekkodesystemene.

Merk at tallene for omsetning i dagligvarehandelen kun inkluderer varegrupper med et økologisk alternativ. Ved beregning av økologiske varers andel av totalsalget blir økologiske varer sammenliknet med tilsvarende produktgrupper for det totale salget. Da de økologiske andelene kun viser forholdstallet mellom størrelsen på omsetning av økologiske varer og totalen innen varegruppene, vil prosentandel økologiske varer innen en varegruppe kunne synke, til tross for reell vekst, hvis totalen for varegruppen vokser enda sterkere.

LANDBRUKSDIREKTORATET OSLO

POSTADRESSE:

Postboks 8140 Dep, 0033 Oslo

BESØKSADRESSE:

Stortingsgt. 28, 0161 Oslo

TELEFON: 78 60 60 00

E-POST: postmottak@landbruksdirektoratet.no

LANDBRUKSDIREKTORATET ALTA

BESØKSADRESSE:

Løkkeveien 111, 9510 Alta

www.landbruksdirektoratet.no
